

JAUME DE PUIG I OLIVER

LA BREVIS COMPILATIO UTRUM BEATA
ET INTEMERATA VIRGO MARIA
IN PECCATO ORIGINALI FUERIT CONCEPTA

EDICIÓ I ESTUDI

Ja fa uns anys, Josep Perarnau demostrà que el ms. Vat. lat. 10497 era la segona part del ms. 2 de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona.¹ L'origen català d'aquest còdex n'illumina determinades particularitats i posa de seguida alguns problemes. Des del f. 84^b al f. 94^a conté el *Tractatus contra calumniantes praeeminentiam Christi et virginis matris eius* de Nicolau Eimeric, escrit el 1395.² A continuació i fins al f. 100^d hi ha un tractat anònim sobre la concepció de Maria, que es presenta com una *Brevis compilatio*, la qual ha estat atribuïda sense massa convicció a Joan de Montsó;³ per la seva banda, Perarnau havia remarcat que el seu autor havia de ser català, sense entrar en més detalls.⁴ Intentarem ara d'aportar algunes dades que ens permetin de concretar el lloc i el medi d'on neix aquesta obreta.

---

1. Josep PERARNAU, *Un còdex català retrobat (Barcelona, Catedral, 2 Segona part = Vat. lat. 10497)*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XLVII (1974), 219-228. Per a la descripció del Vat. lat. 10497, a més dels detalls que en dona Perarnau, cf. *Codices Vaticani latini. Codices 10301-10700. Recensuerunt Marcus VATTASSO et Henricus CARUSI*, Roma 1920, 243-245.

2. En Nicolau Eimeric i Raimon Astruc de Cortielles. *Noves dades a propòsit de la controvèrsia mariana entorn de 1395*, dins «AIEG», XXV-I (1979-1980), 309-331, vam fer notar que el ms. Vat. lat. 10497 conté la part principal d'aquest tractat sobre la puríssima concepció de Maria de Nicolau Eimeric, un fragment inicial del qual també es troba a París, Bibliothèque Nationale (BNP), ms. lat. 14919, f. 12^v-21^r; el ms. lat. 3171 de la mateixa biblioteca, que és mutilat del començament, conté la part final que manca al ms. Vat. lat. 10497. Cf. M[arie] Th[érèse] d'ALVERNY, *Bibliothèque Nationale. Catalogue général des manuscrits latins*, IV (n. 3014-3277), París, Bibliothèque Nationale 1958, 279-285; Laureano ROBLES CARCEDO, *Escritores dominicos de la Corona de Aragón. Siglos XIII-XV*, Salamanca 1972, 156.

3. Cf. Laureano ROBLES CARCEDO, *ib.*, 165 i 176.

4. Josep PERARNAU, *o. c.*, 228.

La *Brevis compilatio* conté una dada que la situa tot d'una en el temps. Es refereix al carmelità de Peralada fra Felip Ribot com a ja difunt,⁵ la qual cosa implica que el tractat fou escrit després del 1391;⁶ cita també unes frases del tractat ribotià *De quatuor sensibus sacre scripture*,⁷ de les quals parlarem més avall. Cap indicació precisa no ens permet d'assenyalar un *terminus ad quem* cronològic absolutament exacte.

El seu autor era gironí o vivia a Girona; en un moment determinat cita l'ofici de la *sancta et immaculata ecclesia Gerundensis* com a argument litúrgic a favor de la «santificació» de Maria en el si d'Anna,⁸ la qual cosa implica un contacte o un coneixement immediat de la litúrgia gironina. Per les raons que direm més endavant, és gairebé segur que pertanyia a l'orde dels frares predicadors.

Relacions entre Vat. lat. 10497 f. 94^c-100^d i BC ms. 716

La nostra *Brevis compilatio* té una estructura idèntica i gairebé és el mateix que una obra conservada al ms. 716 de la Biblioteca de Catalunya (BC), el *Sacculus pauperis peregrini*, que una segona mà del segle XV atribueix formalment a Nicolau Eimeric.⁹ Totes dues són bàsicament un llarg recull d'autoritats emmarcades per una introducció i un epíleg de caràcter teològic-especulatiu. Més encara, hi ha una relació estreta entre la nostra compilació i el *Sacculus*. Llegim, en efecte, en el pròleg d'aquest darrer:

«Utrum beata virgo Maria in originali peccato concepta fuerit vel non, ex sequentibus poterit eliquere. Sed quia, inter altercantes, voces occurrunt super quarum intelligentiam inter partes controversia versatur, ad ipsam tollendam controversiam, expositionem vocum ipsarum, quasi puerilia, vilia et contemptibilia, tamen magis necessaria mamotrectans omofosim evitando, duxi primordialiter preferendam; ut sic utrinque intelligentia una fiat et verbositas barbarica fugiatur. Apostolus inquiring istud docet: "Si nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus et is qui loquitur mihi barbarus". Voces vero sunt hee: "Peccatum originale", "conceptio", "redemptio" sive "redimere"

5. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^d, línia 32; infra, línia 1067.

6. Per a Felip Ribot i la data de la seva mort, cf. *El «Tractatus de haeresi et de infidelium incredulitate et de horum criminum iudice», de Felip Ribot, O. Carm., Edició i Estudi*, dins «ATCA», 1 (1982), 127-130.

7. Contingut al ms. Vat. Ottob. lat. 396. Cf. *ib.*, 131.

8. Cf. Vat. lat. 10497, f. 96^r, línies 39-47; infra, línies 446-451.

9. Cf. BC, ms. 716, f. 1^r, línies 2-5: «Fuit editus per magistrum Nicolaum Eimerici, magistrum in sacra pagina, ordinis predicatorum, filium conventus Gerunde, inquisitionem heretice pravitatis totius provincie Aragonie».

et "preservare"; de quibus per ordinem est agendum. Nam alias in *Sacello pauperis peregrini* hec et alia latius sunt reducta; ad que etiam et correctiones ac protestationes inde premissas totaliter me submitto». ¹⁰

I una nota marginal de la mateixa mà, a l'altura del mot *sacello*, diu:

«Est iste saccellus quedam compilatio largiflua inde facta in unicum volumen redacta». ¹¹

Com interpretar *alias in sacello pauperis peregrini hec et alia sunt reducta*? Vol dir: en un altre lloc que no és el *Sacellus*? O vol dir precisament: en el *Sacellus*? I aleshores ens trobaríem amb la contradicció que una obra que tant a l'incipit com a l'èxplicit és anomenada *Sacellus pauperis peregrini* ¹² fa referència a una obra distinta (*alias*) anomenada *Sacellus pauperis peregrini*. La nota marginal, sigui o no sigui de l'autor mateix, presenta una dificultat semblant. *Iste saccellus* vol dir: el ms. 716 de la BC? O significa l'altra obra a la qual es fa la referència (*alias in Sacello*)? Deixant de banda si el copista o editor del ms. 716 de la BC pot haver donat per títol a l'obreta que copiava o editava el d'un altre escrit, per culpa d'una confusió o de la mala intel·ligència d'uns mots, el que no té dubte és que el ms. 716 de la BC conté una al·lusió a una compilació més extensa, que nosaltres proposem d'identificar amb la *Brevis compilatio* del ms. Vat. lat. 10497. Efectivament, les *correctiones ac protestationes inde premissas* del ms. 716 de la BC tenen una correspondència precisa en el Vat. lat. 10497:

«... eiusdem domini nostri pape sancteque matris Ecclesie atque cuiuscumque forsitan sanius sentientis determinationi et correctioni se ipsum totum ex tota anima, ex toto corde, ex tota mente et ex totis eius viribus subicit et supponit, eis fideliter inherendo, de quibus expresse et solemniter protestatur». ¹³

Això ens mou a concloure que la *Brevis compilatio* és poc o molt anterior al text del ms. 716 de la BC, que anomenarem provisionalment *Sacellus* sense més discussió, i que el *Sacellus* ha tingut ben present el text de Vat. lat. 10497, f. 94^c-100^d.

10. *Ib.*, f. 1^r, línies 6-21.

11. *Ib.*, a l'altura de les línies 18-20.

12. BC, ms. 716, f. 1^r, línia 1: «Codex pauperculi saccellus est peregrini». F. 24^v, línies 10-11: «Explicit saccellus pauperis peregrini. Deo gratias. Codex pauperculi saccellus est peregrini». Cf. també f. 13^v, línies 20-21: «Et hec de minoribus sufficiant in hoc saccellulo de presenti».

13. Cf. Vat. lat. 10497, f. 94^c, línies 20-24; infra, línies 19-23.

D'altra banda, en caracteritzar la matèria de la compilació a la qual es refereix, l'autor del *Sacellus* constata un fet objectiu: les especulacions teològiques sobre la concepció de Maria i les seves implicacions doctrinals (*hec et alia*) són més extenses en la *Brevis compilatio* (*latius, largiflue*) que en el *Sacellus*. Aquest vol tenir un caràcter més sintètic, i per això es concentra a dilucidar el sentit d'alguns conceptes fonamentals del tema concepcionista. El *Sacellus*, doncs, seria una abreviació, però no un resum, de la *Brevis compilatio*.

Ara bé, el fet que evidencia d'una manera més palpable la relació i la dependència dels dos manuscrits és la llarga llista d'autoritats que citen l'un i l'altre. Prenent com a guia la *Brevis compilatio* i ordenant els autors citats en el *Sacellus* seguint l'ordre de la primera, obtenim el quadre sinòptic que segueix:

<i>Brevis compilatio</i> ¹⁴	<i>Sacellus</i> ¹⁵
Gen. 2, 17	Gen. 2, 17
Ps. 13, 3	Ps. 13, 3
Iob. 14, 4	Eccle. 7, 29
Is. 53, 6	Is. 53, 6
	Io. 1, 9
	Rom. 3, 9-10.12
Rom. 5, 12	Rom. 5, 12
2C. 5, 14	2C. 5, 14-15
1C. 15, 26-27	
He. 2, 8	
Augustinus	Augustinus
Ambrosius	Ambrosius
Gregorius	Gregorius
Hieronymus	Hieronymus
Isidorus	
Anselmus	Leo papa
	Anselmus
	Beda
Bernardus	Bernardus
Ioannes Damascenus	Ioannes Damascenus
Thomas de Aquino	Thomas de Aquino
Ecclesia Gerundensis	Ecclesia Gerundensis
Bonaventura	Bonaventura
Bertrandus de Turre	Bertrandus de Turre
Rigaldus	Rigaldus
Alexander de Halis	Alexander de Halis
Thomas de Halis	Thomas de Halis
Petrus Iohannis	Petrus Iohannis
Nicolaus de Lira	Nicolaus de Lira
Ricardus de Mediavilla	Ricardus de Mediavilla

14. Cf. Vat. lat. 10497, f. 95^a-98^c; infra, línies 138-805.

15. Cf. BC, ms. 716, f. 4^r-18^r.

Brevis compilatio

Thibaldus de Taverni
 Scotus
 Gerardus Odonis
 Ioannes de Rupella
 Guilelmus de Rubió

 Guido carmelita

 Egidius Bituricensis
 Bernardus Oliver
 Hugo
 Petrus Lombardi
 Ioannes de Poliacó
 Boëthius
 Guilelmus Durandus
 Ioannes Bellei
 Guilelmus Altissiodorensis
 Petrus de Tarantasia
 Hugo cardinalis

 Albertus Magnus
 Ioannes Brito
 Nicolaus de Traveto

 Nicolaus Eimerici
 Gratianus
 Raimundus de Pennaforti
 Ioannes Lector
 Ioannes glosator
 Huguccio
 Archidiaconus
 Guilelmus Durandus
 Hostiensis
 Ioannes Andree
 Ioannes de Lignano
 Ioannes Gaufredi
 Innocentius III

Saccellus

Thibaldus de Taverni
 Franciscus abbas
 Scotus
 Gerardus Odonis
 Ioannes de Rupella

 Franciscus Examinus
 Guido carmelita
 Ioannes de Bacone
 Egidius Bituricensis
 Bernardus Oliver
 Hugo
 Petrus Lombardi
 Ioannes de Poliacó
 Boëthius
 Guilelmus Durandus
 Ioannes Bellei
 Guilelmus Altissiodorensis
 Petrus de Tarantasia
 Hugo cardinalis
 Petrus Paluda
 Durandus maior
 Durandus minor
 Albertus Magnus
 Ioannes Brito
 Nicolaus de Traveto
 Albertus minor
 Herveus
 Nicolaus de Gorran
 Ioannes de Neapoli
 Henricus de Gandavo
 Annibaldus
 Baldovinus

 Gratianus
 Raimundus de Pennaforti
 Ioannes Lector
 Ioannes glosator
 Huguccio
 Archidiaconus
 Guilelmus Durandus
 Hostiensis
 Ioannes Andree
 Ioannes de Lignano

Al lector no li haurà passat per alt que la llista del *Saccellus* és només una mica més llarga que la de la *Brevis compilatio* per mor d'algunes intercalacions, i que en les dues llistes subsisteixen moltes unitats en les quals l'ordre de citació de les autoritats és el mateix. L'estudi crític dels dos manuscrits manifesta, a més, que els textos dels autors citats són, amb

poquíssimes variacions, els mateixos. Creiem, doncs, que queda demostrada l'íntima relació entre Vat. lat. 10497 f. 94^c-100^d i BC ms. 716.

L'autor

Donem per adquirit que l'autor de la *Brevis compilatio* era català, gironí, religiós, probablement mestre en teologia. Per a intentar de precisar la seva personalitat tenim pocs elements. El problema es complica —o se simplifica, potser— amb motiu d'haver constatat les relacions d'aquesta obra amb el *Sacculus*, el qual d'entrada es presenta com una obra de Nicolau Eimeric. En efecte, és possible de no considerar la *Brevis compilatio* com una obra eimericiana?

Ho impedeix d'antuvi el fet que Diago no l'esmenti,¹⁶ i això significa que no la va veure en els onze grans volums del convent de Girona que contenen les obres completes d'Eimeric. D'altra banda, si el *Sacculus* és d'Eimeric, cosa que ara no hem pas de discutir, les al·lusions a la *Brevis compilatio* que s'hi contenen no són tan absolutes que impliquin identitat d'autor. Més encara, l'autor de la compilació esmenta Nicolau Eimeric entre les autoritats citades en la seva llarga llista¹⁷ i, per bé que sabem que Eimeric es considerava a si mateix una autoritat teològica de prestigi,¹⁸ hauríem de suposar-li una vanitat excessivament pueril, si el creïem capaç d'autocitar-se en una obra de polèmica. Finalment, unes paraules del pròleg de la *Brevis compilatio* donen a entendre que l'autor es considerava simple recopilador.¹⁹ Recopilador de què?

Tornant a la llista de les autoritats citades a la *Brevis compilatio* i al *Sacculus*, i posant-les en relació amb les autoritats que cita Eimeric en els seus escrits contra la concepció de Maria sens màcula de pecat original, si prenem com a guia el seu primer *Tractatus de conceptione virginis Marie*,

16. Cf. Francisco DIAGO, *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores*, Barcelona, Sebastián de Cormellas 1599, 46°, 47°-51°.

17. Cf. Vat. lat. 10497, f. 98°, línies 20-21; infra, línies 724-725.

18. Cf. BC, ms. 1167, f. 75°, línies 13-18: «... dictus frater Nicolaus Eimerici dixerat quod ipse non faceret aliquid pro domino papa nec pro cardinalibus, quia ipse intelligebat ita bene sacras scripturas quemadmodum sanctus Augustinus et alii sancti doctores Ecclesie Domini...». Per a la significació del ms. 1167 de la BC i la seva importància en ordre a conèixer la psicologia de Nicolau Eimeric, cf. el nostre *El procés dels lullistes valencians contra Nicolau Eimeric en el marc del Cisma d'Occident*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 319-463.

19. Cf. Vat. lat. 10497, f. 94°, línies 15-16; infra, línies 14-15.

redactat el 1384 i recentment descobert per Josep Perarnau,²⁰ i continuant amb el *Tractatus contra calumniantes praeeminentiam Christi et virginis matris eius* del Vat. lat. 10497 i el *De admiranda sanctificatione Dei et hominis Genitricis* de la Biblioteca Nacional de París, ms. lat. 3171, obtenim el quadre següent:

<i>Tractatus</i> ²¹	<i>Brevis comp.</i> ²²	<i>Sacculus</i> ²³	<i>Contra cal.</i> ²⁴	<i>De admir.</i> ²⁵
Leo papa (1)		= (5)		
Gregorius (2)	= (3)	= (1)		
Ambrosius (3)	= (2)	= (3)		
Hilarius (4)				= (4)
Augustinus (5)	= (1) (6)	= (2)	= (1)	= (3)
Bernardus (6)	= (9)	= (9)		= (1)
Thomas (7)	= (11)	= (10)	= (13)	
Petrus de Tarantasia (8)	= (36)	= (35)		
Bonaventura (9)	= (13)	= (12)	= (3)	
Petrus de Palude (10)		= (37)		
Durandus de s. Portiano (11)		= (38)		
Egidius (12)	= (27)	= (27)	= (4)	
Guido Carm. (13)	= (26)	= (25)	= (2)	
P. Lombardi (14)	= (30)	= (30)		
Albertus Magnus (15)	= (50)	= (40)	= (11)	
Herveus N. (16)		= (44)	= (14)	
N. de Gorran (17)		= (45)		
A. de Hales (18)	= (16)	= (15)	= (8)	
N. de Lira (19)	= (19)	= (17)		
R. de Mediavilla (20)	= (20)	= (18)		
H. de Gandavo (21)		= (46)		
Raimundus de P. (22)	= (38)	= (50)		
Ioannes glossator (23)	= (40)	= (52)		
Huguccio (24)	= (41)	= (53)		
Archidiaconus (25)	= (42)	= (54)		
Gratianus (26)	= (37)	= (49)		
Innocentius III (27)	= (48)			
Clemens V (28)				

20. Cf. Josep PERARNAU, *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves «Opera Omnia» manuscrites procedent de Sant Domènec de Girona*, dins «Revista Catalana de Teologia», IV/1 (1979), 79-100.

21. Biblioteca Bartomeu March de Ciutat de Mallorca, ms. 15-III-6, f. 185^a-187^a.

22. Vat. lat. 10497, f. 95^b-98^c; infra, línies 177-805.

23. BC, ms. 716, f. 5^r-18^r.

24. Vat. lat. 10497, f. 86^c-88^c.

25. BNP, ms. lat. 3171, f. 105^{b-c}.

<i>Tractatus</i>	<i>Brevis comp.</i>	<i>Sacculus</i>	<i>Contra cal.</i>	<i>De admir.</i>
	Hieronimus (4)	= (4)		= (7)
	Isidorus (5) (7)			
	Anselmus (8)	= (6)		
	Damascenus (10)	= (8)		
	Ecclesia Gerunden- sis (12)	= (11)		
	Bertrandus de Turre (14)	= (13)		
	Rigaldus Rothoma- gensis (15)	= (14)		
	Thomas de Halis (17)			
	P. Ioannis (18)	= (16)	= (7)	
	Thibaldus de Taverni (21)	= (19)		
	Scotus (22)	= (21)		
	Gerardus Odonis (23)	= (22)		
	I. de Rupella (24)	= (23)		
	Guilelmus de Rubione (25)			
	Bernardus Oliver (28)	= (28)	= (5)	
	Hugo de Sancto Victore (29)	= (29)		
	Ioannes de Poliacó (31)	= (31)	= (6)	
	Boetius (32)	= (32)		
	Guilelmus Durandi (33) (43)	= (33) (55)		
	Hostiensis (44)	= (56)		
	I. Andree (45)	= (57)		
	I. de Lignano (46)	= (58)		
	I. Gaufredi (47)			
	I. Belleti (34)	= (34)		
	Guilelmus Altissio- dorensis (35)			
	Ioannes lector (39)	= (51)		
	Hugo card. (49)	= (36)		
	I. Brito (51)	= (41)	= (9)	
	N. de Traveto (52)	= (42)	= (12)	
	Nicolaus Eimerici (53)			
		Beda (7)		= (2)
		Franciscus Abbas (20)		
		F. Examins (24)		
		I. de Bacone (26)		
		Durandellus (39)		
		Albertus minor (43)		

<i>Tractatus</i>	<i>Brevis comp.</i>	<i>Saccellus</i>	<i>Contra cal.</i>	<i>De admir.</i>
		Hannibaldus (47)		
		Baldovinus (48)		
			P. de Aquina (10)	
			Ulricus de Ar- gentina (15)	
			I. de Neapoli (16)	
				Fulgentius (5)
				Maximinus (6)

Aquest quadre ens revela que la llista d'autors citats a la *Brevis compilatio* és gairebé el doble de la del *Tractatus de conceptione virginis Marie*, i que el creixement de les llistes de la *Brevis compilatio* i del *Saccellus* pot provenir d'un increment de la primera llista del *Tractatus de conceptione virginis Marie* de 1384. En el *Tractatus contra calumniantes praeeminentiam Christi et virginis matris eius*, tot i contenir una llista molt econòmica d'autors i textos citats, a continuació de les setze autoritats adduïdes, Eimeric dóna dues relacions nominals, en les quals figuren els autors esmentats a la *Brevis compilatio* i al *Saccellus*, més alguns que no apareixen en cap de les llistes anteriors: *Ioannes Chrysostomus*, *Irenaeus*, *Restius*, *Ciprianus*, *Olimpius*, *Blasius*, *Theophilus*, *Petrus de Caritate*, *Petrus Ravennas*, *Hugolinus*.²⁶ El *De admiranda sanctificatione Dei et hominis Genitricis* aporta només dues autoritats que no apareixen en els altres escrits. És, però, cert que només tres autoritats del *Contra calumniantes praeeminentiam Christi et virginis matris eius* i dues del *De admiranda* són absents de la *Brevis compilatio* i del *Saccellus*. Aleshores podem avançar la hipòtesi que la *Brevis compilatio* i el *Saccellus*, escrits tots dos després de 1391, han tingut en compte el *Tractatus de conceptione virginis Marie* de 1384, però no el *Contra calumniantes* ni el *De admiranda*. Sabent que el *Contra calumniantes* fou escrit l'abril del 1395²⁷ i el *De admiranda* el gener de 1396,²⁸ la *Brevis compilatio* i el *Saccellus* haurien d'haver estat redactats successivament entre el setembre de 1391 i els primers mesos de 1395. Per qui? Per a qui?

El ms. 716 de la BC conté l'afirmació que el *Saccellus* és de Nicolau Eimeric. L'íntima relació del *Saccellus* amb la *Brevis compilatio*, el fet que l'autor d'aquesta sigui una persona estretament vinculada a Girona i la

26. Vat. lat. 10497, f. 88^r.

27. BNP, ms. lat. 3171, f. 6^b, línies 22-23.

28. *Ib.*, f. 114^b, línies 2-3.

identitat de doctrina amb els altres tractats marians de l'inquisidor són tres fets que pesen a favor de l'autoria d'Eimeric. Per al *Saccellus* només hi ha l'inconvenient que Diago no el citi; per a la *Brevis compilatio* s'hi afegeix l'autocita, inconvenient major. Altres fets, en canvi, suggereixen una vinculació estreta amb Eimeric: la concepció del mètode teològic, amb la gradació de les autoritats per a establir el que és de fe (escriptura, canons, pares i doctors de l'Església, litúrgia, professors de teologia i dret canònic), és la mateixa que estableix l'inquisidor en d'altres escrits seus.²⁹ No manca tampoc a la *Brevis compilatio* la preocupació heurística inquisitorial: al final d'una citació d'un text de sant Bonaventura hi ha aquesta anotació: «Hic forte attendendum... si equipollenter ad id quod dicitur in canone XXIII, q. III, capitulo *Hereticus*, scilicet, quod forte videatur sonare falsam vel novam opinionem gignere».³⁰ Però hem de reconèixer que cap d'aquests arguments no té prou força per a engendrar una certesa definitiva.

Com hem vist, en el tractat *Contra calumniantes* Nicolau Eimeric recollia ni que fos en llista nominal totes les autoritats esmentades a la *Brevis compilatio* i al *Saccellus*. En la lletra dedicatòria del mateix tractat Eimeric es referia al *Tractatus de conceptione virginis Marie* de 1384,³¹ però no feia al·lusió a cap altre escrit seu entorn de la controvèrsia mariana. El *Tractatus* de 1384 i el *Contra calumniantes* són escrits adreçats al papa,³² la *Brevis compilatio* i el *Saccellus* són escrits de controvèrsia adreçats als *altercantes*. És lògic, doncs, que en el *Contra calumniantes* Eimeric esmentés el seu tractat de 1384 dirigit a Climent VII i que, en canvi, no fes cap referència a dos escrits menors que, tanmateix, té presents. Abans d'entrar en més precisions, proposarem la hipòtesi següent:

Entre 1391 i 1395 és redactat a Girona un recull d'autoritats contra la puríssima concepció de Maria, *Brevis compilatio*, la qual té en compte el precedent del *Tractatus de conceptione virginis Marie*, escrit per Nicolau Eimeric el 1384. L'autor d'aquest recull és un dominicà del convent gironí, mestre en teologia i molt probablement influït per les directius de l'inquisidor, si no era un deixable o un fervorós admirador seu. Molt poc després,

29. Cf. *Directorium Inquisitorum*, II, q. II (PEGÑA, Roma 1587, 233); q. XXXII (PEGÑA, 319-320); q. XXXV (PEGÑA, 325); *Dialogus contra Iulistas*, BNP, ms. lat. 1464, f. 95^b; *Expurgate vetus fermentum*, BNP, ms. lat. 1464, f. 41^b; *Incantatio studii Ilerdensis*, BNP, ms. lat. 3171, f. 116^a; *In sordibus est, sordescat adhuc*, BNP, ms. lat. 1464, f. 26^b-27^a, 28^d-29^d.

30. Cf. Vat. lat. 10497, f. 96^d, línies 12-16; infra, línies 472-475.

31. Cf. *ib.*, f. 84^a, línies 52-58.

32. Per al *Tractatus* de 1384, cf. Biblioteca Bartomeu March de Ciutat de Mallorca, ms. 15-III-6, f. 128^a-129^b. Per al *Contra calumniantes*, cf. Vat. lat. 10497, f. 84^b-84^d.

Eimeric reprèn el recull i l'abrevia, resultant-ne el *Sacculus pauperis peregrini*. Al mateix temps o, en tot cas, amb un interval molt curt de temps, Eimeric escriu el *Contra calumniantes*, i, encara no al cap d'un any, el *De admiranda sanctificatione*.

El medi històric

Les precisions cronològiques que hem pogut obtenir per a la *Brevis compilatio* ens obliguen a situar aquest escrit en un marc caracteritzat per tres fets. En primer lloc, cal tenir presents les conseqüències de la lluita entre la universitat de París i els dominicans a propòsit de la polèmica entorn de la immaculada concepció, desvetllada amb gran soroll a París per fra Joan de Montsó, polèmica que determinà la desfeta dels dominicans.³³ En el marc de la Corona d'Aragó, la controvèrsia mariana és objecte d'una presa de posició oficial per part del rei, el qual promulgà a València un edicte el 14 de març del 1394, manant de celebrar en tots els seus regnes i terres la festa de la Puríssima i prohibint que ningú no prediqués públicament contra aquesta creença.³⁴ En el pla personal d'Eimeric, entre finals de 1394 i començaments de 1395, el luhista Raimon Astruc de Cortielles li fa obrir procés a Avinyó a causa de les seves opinions sobre la immaculada concepció de Maria.³⁵ Res no té d'estrany, doncs, que en medis dominicans sorgeixin escrits en defensa de la posició de l'orde en aquesta polèmica i, com ja vam fer notar en un altre lloc, que Eimeric es veiés obligat a intervenir-hi.

D'altra banda, l'any 1390 havia començat de difondre's el *Compendium veritatis Immaculatae Conceptionis Virginis Mariae Dei Genitricis* del carmelità Francesc Martí,³⁶ obra fonamental de la part que propugnava la concepció sens màcula. És probable que aquesta obra hagués tingut en compte, directament o a través d'una font intermèdia, el *Tractatus de conceptione virginis Marie* escrit per Eimeric el 1384 i que, al seu torn,

33. Per a aquesta controvèrsia, cf. la bibliografia citada per José GOÑI GAZTAMBIDE, *Fray Juan de Monzón, O. P., su vida y sus obras (c. 1340 - c. 1412)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (julio-diciembre 1980), 506-523.

34. Cf. Faustino D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la purísima concepción de María Santísima*, Barcelona 1905, 28 i 67-70.

35. Cf. el nostre article citat a la nota 2.

36. Cf. Bartomeu F. M.ª XIBERTA, O. Carm., *Fra Francesc Martí, Carmelita de Barcelona, i el dogma de la Immaculada*, dins «La Paraula Cristiana», X (1929), 420-428; *Francesc Martí, O. Carm., i el Cisma d'Occident*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XII (1936), 384.

hagi influït la *Brevis compilatio*, el *Saccellus* i els altres dos tractats marians d'Eimeric. Limitant-nos a la *Brevis compilatio* i al *Saccellus*, farem notar que no és casual que aquestes dues obres incorporin uns textos del carmelitè Felip Ribot sobre hemenèutica bíblica,³⁷ recordatori ple d'intenció per a l'altre carmelitè català.

a) *La Brevis compilatio i la polèmica contra els dominicans*

Esclatada el 1387 i molt intensa fins al 1391, quan Climent VII decideix d'intervenir-hi formalment, la polèmica entre la universitat de París i l'orde dels frares predicadors donarà d'antuvi el títol a la nostra *Brevis compilatio*. En efecte, el document oficial de la universitat de París que condemnava Joan de Montsó, en arribar a la dècima proposició seva, deia: «Non omnem hominem, preter Christum, contraxisse ab Adam peccatum originale, est expresse contra fidem. Revocanda est tanquam falsa, scandalosa et piarum aurium offensiva et presumptuose asserta, non obstante probabilitate questionis *utrum beata virgo fuerit in peccato originali concepta*».³⁸ I el dominicà Joan Tomàs deia en la retractació que pronuncià el març de 1389: «Item, il y a quatorze ans passez, que je translate et müe le texte de Jheremie de latin en françoys, du xvii chapitre jusques au xxx, et en ce translatant, je inseray et tractay ceste question, c'est à sçavoir, *si la Vierge Marie fut conceue en péché originel ou non*».³⁹ El títol de la nostra *Brevis compilatio* i l'incipit del *Saccellus*, com hem vist, diuen literalment el mateix:

«Incipit brevis compilatio utrum beata et intemerata virgo Maria in peccato originali fuerit concepta».⁴⁰

«Utrum beata virgo Maria in originali peccato concepta fuerit vel non, ex sequentibus poterit eliquere...».⁴¹

D'altra banda, és útil de recordar ara que la facultat de Teologia de París va encarregar al franciscà Joan Vidal que escrivís una obra contra les

37. Per a la *Brevis compilatio* cf. Vat. lat. 10497, f. 99^d, línies 31-36; infra, línies 1066-1073.

38. H. DENIFLE - É. CHÂTELAIN, *Chartularium Universitatis Parisiensis*, III, París 1894, 494-495.

39. *Ib.*, 518.

40. Vat. lat. 10497, f. 94^c, línies 1-2; infra, línies 4-5.

41. BC, ms. 716, f. 1^r, línies 6-7.

tesis de Montsó, el *Defensorium beatae virginis Mariae*.⁴² Aquest mateix franciscà va predicar a París el 8 de desembre de 1388 un sermó abrandat en defensa del privilegi de Maria, i va prendre com a lema les paraules del Càntic dels Càntics: «Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te».⁴³ Un ressò no precisament favorable d'aquesta peça oratòria es troba a la *Brevis compilatio*:

«Iuvant se etiam ipsi negativam predicantes dicentes: Ipsa beata virgo comparatur lune, aurore, stelle, urne, arce de lignis Sechim imputribilibus, etc. Ergo ipsa beata virgo similiter fuit imputribilis, carens omni macula, ut habetur Canticorum IIII».⁴⁴

«Ulterius adhibent negativi Ecclesie cantica, scilicet, 'Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio' etc.; 'Felix namque es, sacra' etc.; 'Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te' etc., et alia similia».⁴⁵

Un altre indicatiu que la controvèrsia parisenca entre la universitat i l'orde dels frares predicadors plana sobre el nostre tractat és el text que ja hem vist més amunt, a propòsit de la qualificació de la doctrina de la immaculada concepció com a herètica.⁴⁶ És, en efecte, sabut, que la posició de Joan de Montsó i, en general, de l'orde dominicà fou considerada intolerable, justament perquè proclamava que els defensors del privilegi maríà incorrien en heretgia.⁴⁷ El nostre text, sense dir-ho amb la vehemència de Joan de Montsó o la del mateix Eimeric, sosté el mateix criteri i cita algunes autoritats, com veurem més avall, que semblen avalar la pretensió dels dominicans.⁴⁸

b) *La Brevis compilatio i la posició de la reialesa*

El 14 de març de 1394 el rei Joan I promulgà a València l'edicte del qual hem fet esment, i amb ell donava impuls oficial a una creença que la Cort havia afavorit des de feia temps de manera notòria.⁴⁹ Al cap

42. Editada per P. ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica*, Madrid 1664, 89 ss.

43. Cf. GOÑI GAZTAMBIDE, *a. c.*, 523, nota 37.

44. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^b, línies 20-24; infra, línies 964-967.

45. *Ib.*, f. 99^c, línies 44-47; infra, línies 1034-1037.

46. Cf. supra, pàg. 250 i nota 30.

47. Cf. H. DENIFLE - É. CHÂTELAIN, *o. c.*, 486.

48. Cf. infra.

49. Cf. GAZULLA, *o. c.*, 15-27. En el llibre segon de *Lo Somni* de Bernat Metge hi ha un ressò de l'actualitat i la importància de la polèmica; cf. Martí de RIQUER, *Obras de Bernat Metge*, Barcelona 1954, 244.

de poc hi hagué les primeres reaccions. Precisament a Girona, el 4 d'agost del 1395, un religiós del convent de predicadors, en el sermó panegíric del dia de Sant Domènec, va criticar la doctrina teològica de la puríssima concepció i, al mateix temps, el decret de Joan I sobre aquella matèria.⁵⁰ El rei va prendre mesures tot d'una, ordenant d'obrir una enquesta sobre el fet i de detenir l'atreuit dominicà.⁵¹ El 5 de desembre del mateix any, des de Valldonzella, escriu al braç reial de Girona manant de celebrar la festa de la Puríssima com a Barcelona, València i altres ciutats insignes de la Corona. També ordena al veguer, al batlle i als jurats gironins que si el dominicà Miquel Despuig o algun altre s'entremet en la qüestió amb predicacions contràries, que el facin callar i, en tot cas, que el bandegin.⁵² El 3 de gener del 1398, la reina Violant, ja vídua, escriu al novell rei Martí, pregant-li que confirmés l'edicte de Joan I, cosa que l'Humà féu amb celeritat el 17 de gener del mateix any.⁵³ Més tard, el 13 de desembre del 1402, reapareix el nom de Miquel Despuig, ara en funcions de lector de la Seu de Barcelona. El rei Martí diu al veguer de la ciutat que ha tingut notícia que el dominicà ensenyava a la seva càtedra que «tota persona és heretge qui aferm que algú concebut per ajustament de home e de fembra sie sens peccat original, no faent-ne excepció de la verge Maria».⁵⁴ De seguida el rei demana al bisbe de Barcelona que remogui el frare de la càtedra de la Seu.⁵⁵ Al marge de la reacció reial, el sentit de la doctrina de Despuig és claríssim: es manté en la línia de defensa de les opinions de Joan de Montsó i de Nicolau Eimeric. D'altra banda, tal com és reportada en el document reial, el tenor de la tesi del dominicà gironí fa pensar en expressions de la *Brevis compilatio*:

«Omnes homines universaliter per concubitus seu commixtionem viri et femine

50. Cf. GAZULLA, *o. c.*, 28.

51. Cf. *ib.*, 70.

52. Cf. *ib.*, 29 i 71. Miquel Despuig era mestre en teologia almenys des de 1390; l'any 1395 fou definidor al capítol provincial de Castelló d'Empúries. En aquesta circumstància, Pere d'Arenys l'anomena «gerundensis magister». Cf. Benedictus Maria REICHERT, *Fratri Petri de Arenys Cronicon Ordinis Praedicatorum ab anno 1340 usque ad 1415*, Roma 1900, 61 i 64.

53. Cf. GAZULLA, *o. c.*, 72-76.

54. Cf. *ib.*, 80. El juliol de 1402 Miquel Despuig fou elegit i confirmat prior del convent de Barcelona, amb gran controvèrsia entre ell i fra Bernat Dolç. A començaments del mes de novembre fou elegit lector de la Seu barcelonina. L'any 1406 fou definidor al capítol provincial d'Osca. El 1409, la vigília de sant Lluç, fou separat del càrrec de lector de la Seu de Barcelona. Cf. REICHERT, *o. c.*, 74-77, 79, 84.

55. Cf. GAZULLA, *o. c.*, 80-81.

corporaliter procreati contraxerunt et contrahunt ipsum peccatum originale sive culpam seu iniustitiam originalem».

«... ipsa virgine non exclusa...».⁵⁶

Com veurem més endavant, el propòsit de la *Brevis compilatio* és justament el de defensar aquesta doctrina. Però el propòsit calia dur-lo a terme en circumstàncies perilloses. Les disposicions de Joan I i de Martí l'Humà sobre la puríssima concepció havien estat tallants i ens permeten de comprendre perquè el nostre text ens ha arribat anònim. Escrit probablement després de l'edicte de 1394, i com al *Saccellus*, el nom de l'autor no hi era dit, i això ens ajuda també a comprendre que la seva destinació era contrariar la presa de posició reial, sortint amb una colla d'autoritats que debilitessin la base teòrica del decret de 1394.

¿Què ens impedeix, doncs, de proposar Miquel Despuig com autor de la *Brevis compilatio*? Únicament l'escrúpol de no tenir-ne, per ara, cap prova documental directa. Però cal reconèixer que Miquel Despuig, dominicà, gironí, teòleg i bel·ligerant en la qüestió mariana a favor de les tesis de Montsó, reuneix les condicions que ha de tenir l'hipotètic autor del nostre text. Per tant, mentre no aparegui un poderós argument en contra, el proposarem com a autor probable de l'escrit que ens ha arribat anònim en el ms. Vat. lat. 10497, f. 94^c-100^d.

c) *La Brevis compilatio i el tractat de fra Francesc Martí*

El *Compendium veritatis conceptionis virginis Mariae* del carmelità Francesc Martí és una de les exposicions més completes dels arguments que es feien servir en la controvèrsia mariana⁵⁷ i només la fa de mal manejar la supeditació a l'artifici del número set; que escandalla monòtonament totes les seves divisions i subdivisions internes, originant un ritme pesat i moltes repeticions. Escrit el 1390,⁵⁸ el *Compendium* és anterior a la *Brevis compilatio* i al *Saccellus*. En efecte, cap al final; diu:

56. Vat. lat. 10497, f. 95^a, línies 27-30; infra, línies 133-137. Cf. també f. 95e, línies 16-20; infra, línia 226; f. 96^a, línies 4-10; infra, línies 312-317; f. 97^a, línies 10-11; infra, línies 515-516; f. 100^d, línies 45-48; infra, línies 1259-1261. L'expressió és d'origen agustiniana, cf. *De fide ad Petrum*, c. 26 (PL 40, 774): «Firmissime tene et nullatenus dubites omnem hominem qui per concubitus viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci...». Aquest text és reprès a la *Brevis compilatio*, infra, línies 240-247.

57. Cf. DTC, VII, col. 1088.

58. Cf. XIBERTA, *Fra Francesc Martí...*, o. c., 423, on afirma que al ms. Vat. Ottob. lat. 707, que conté el *Compendium*, f. 117, es parla de la regència a Avinyó del

«Nullus autem miretur, si in presenti opusculo non adduxi doctores et magistros Ordinis Fratrum Minorum: hoc enim ad laudem eorum, quod communiter in presenti materia habeant virginem Mariam in magno honore et reverentia et eius puritatem, nec maculam originalem in ipsa posuerint communiter, immo ipsam viriliter defenderint et defendant. Quare non fuit necessarium ipsos contra beatam virginem allegare, qui tam ardentem et devote eam defendunt».⁵⁹

Si hagués conegut l'acumulació d'autoritats franciscanes a favor de llur tesi que practiquen els autors de la *Brevis compilatio* i del *Saccellus*, és ben probable que Francesc Martí s'hauria expressat d'una altra manera en el seu tractat. A part de l'aspecte cronològic, hi ha diverses circumstàncies que inclinen a pensar que la *Brevis compilatio* no solament és posterior, sinó que ha tingut en compte el tractat de Francesc Martí. La primera és la cura posada a demostrar que les autoritats de l'Escriptura i dels Pares que parlen del pecat original com d'una llei universal només n'exceptuen Crist, mai Maria; justament tot el tractat setè de l'obra de Francesc Martí és consagrat a demostrar el contrari i a fornir les claus hermenèutiques necessàries per a possibilitar una interpretació dels textos escripturístics i patristics que permetin d'admetre l'excepció de Maria.⁶⁰ En aquest context, com ja hem dit, és significatiu que la *Brevis compilatio* i el *Saccellus* retreguin uns textos de Felip Ribot, provincial carmelità de Catalunya fins al 1391, a favor del sentit literal de l'Escriptura («Ubique in sacra scriptura est sensus historicus tenendus, nisi deprehendatur clare quod sit falsus vel honestati morum contrarius»).

Altres punts de contacte entre el *Compendium* i la *Brevis compilatio* són l'ús que fa Francesc Martí d'arguments com és ara les revelacions de santa Brígida,⁶¹ el testimoni dels pagans⁶² i el de l'Alcorà⁶³ per a provar

---

P. Bernat de Montagut el 1399, la qual cosa obligaria a avançar d'un decenni la composició de l'obra del P. Francesc Martí. Com sigui, el *Compendium* mateix demostra de forma apodíctica, a través d'un text, que Francesc Martí l'escrivia el 1390: «Certissime scimus annum, in quo haec talis conceptio gratuita Virginis Mariae fuit, patet per calculationem Ecclesiae: Quia iam computamus annum a Nativitate M. CCC. XC. (in alio originali est M. CCC. IXC.). Et secundum quod dicit Epiphanius episcopus, et idem dicit beata Brigitta in suis revelationibus: Virgo Maria in decimo quinto anno suo peperit Christum, addantur isti XV. anni toti numero praemisso, sunt M. CCCC. V. anni, quae Virgo fuit concepta gratifice». Cf. *Compendium veritatis conceptionis virginis Marie*, tractatus V (ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua immaculae conceptionis sacratissimae virginis Mariae ex novem auctoribus antiquis*, Lovaina 1664, 60-61).

59. Cf. *Compendium...*, o. c., tractatus VII, septimo (ALVA Y ASTORGA, *ib.*, 197).

60. *Ib.*, 171-175.

61. *Ib.*, 60-61, 140-141, 147.

62. *Ib.*, 136, 139.

63. *Ib.*, 137.

la seva tesi. Per la seva banda, la *Brevis compilatio* blasma aquests arguments i, bo i contra-atacant, ofereix un text de l'Alcorà que preconitza, segons el dominicà gironí, la «santificació» de Maria.⁶⁴ Francesc Martí afegeix que sant Domènec i Vicenç de Beauvais afirmaven la puríssima concepció,⁶⁵ la *Brevis compilatio* ho nega rodonament.⁶⁶ Francesc Martí diu que Maria havia de ser més que Eva, la qual no fou concebuda en pecat original;⁶⁷ la *Brevis compilatio* recull l'argument i el rebutja: Eva no fou pròpiament concebuda, ni aleshores hi havia encara pecat.⁶⁸ També intenta Francesc Martí de sostenir la seva tesi demostrant que les penalitats temporals que Maria va haver d'endurar no eren conseqüència d'haver estat concebuda en pecat original,⁶⁹ argument que la *Brevis compilatio* rebutja amb el corresponent aparat de cites. Francesc Martí insisteix en la possibilitat que Maria hagués estat preservada,⁷⁰ la *Brevis compilatio* diu que la preservació és un concepte que prové del camp de la medicina i que s'aplica amb mala traça en aquesta qüestió teològica.⁷¹ El contrapunt és continu. El tractat de Francesc Martí s'hi presta fàcilment, perquè és una exposició completa del tema vist des de la perspectiva preservacionista. En rigor, el dominicà gironí que va escriure la *Brevis compilatio* hauria pogut fer gairebé les mateixes referències pensant en textos d'altres autors. Però la citació de Felip Ribot i el poc espai de temps que va del *Compendium* a la *Brevis compilatio* orienten cap al tractat del carmelità Francesc Martí d'una manera precisa.

En canvi el pseudo-lul·lià *Liber de conceptu virginali*, escrit certament durant l'any 1394, després del 14 de març,⁷² no ha estat tingut en compte per l'autor de la *Brevis compilatio*. Aquell llibre també neix en ocasió de la gran polèmica mariana de finals del segle XIV, però sembla orientat sobretot a atacar Eimeric des del sector lul·lista.⁷³ Dividit en cinc parts («Utrum peccatum originale sit substantia vel accidens»,⁷⁴ «De conditio-

64. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^c, línies 36-43; infra, línies 1027-1033.

65. Cf. *Compendium...*, *ib.*, 142-144.

66. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^c, línies 31-35; infra, línies 1023-1026.

67. Cf. *Compendium...*, *ib.*, 98.

68. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^b, línies 13-19; infra, línies 960-963.

69. Cf. *Compendium...*, *ib.*, 81-90.

70. Cf. *ib.*, 66, 96, 108.

71. Cf. Vat. lat. 10497, f. 100^a, línies 33-51; infra, línies 1120-1132.

72. Cf. el nostre article, citat a la nota 2, pp. 9-10.

73. *Ib.*, 11-114.

74. *Liber de conceptu virginali* o *De conceptione Beate Marie*, Sevilla 1491 [1495], f. 2^v-3^r.

nibus»,⁷⁵ «De possibili»,⁷⁶ «De necessitate»,⁷⁷ «De rationum solutionibus partis adverse»⁷⁸), el *Liber de conceptu virginali* és una especulació sobre la qüestió mariana, on es combinen arguments de tipus lullià i altres de comuns a l'escola franciscana, però sense acumulació sistemàtica d'autoritats. És molt possible que fos escrit al mateix moment que era redactada la *Brevis compilatio*, i això explicaria perquè ni l'un ni l'altre no semblen conèixer-se.

Cap al final del *Liber de conceptu virginali*, quan s'acomoden els interlocutors que han disputat sobre la puríssima concepció de Maria, hi ha un detall que no podria passar-nos desapercebut. El dominicà, que ha defensat els punts de vista de l'orde, lliura a un dels seus contradictors una cèdula, en la qual es recullen algunes autoritats que constitueixen el fonament doctrinal per a afirmar que Maria fou concebuda en pecat original:

«Verumtamen iacobita, cum vidisset iam fratres suos exeuntes a choro, sic alloquitur canonistam et secularem: 'Ecce, domini mei, vespere complete sunt et iam pulsata est campana refectorii. Habeo interesse ad collationem cum fratribus meis et sistere vobiscum amplius non sum ausus. Relinquo vos ergo in benedictione divina.' Et imposita manu in cuculla extraxit quandam cedulam, quam tradidit canoniste, dicens sibi ut conferret cum seculari super quibusdam auctoritatibus, a quibus tenentes virginem in peccato originali fuisse conceptam sua extraxerunt fundamenta. Et sic iacobita in choro dimisit secularem et canonistam».⁷⁹

Aquest text ens fa tocar amb les mans com la pugna doctrinal mariana engendrava molta literatura —o subliteratura— de combat, bàsicament formada per reculls d'autoritats escripturístiques, patristiques i teològiques. Pel que segueix dient l'autor del *Liber de conceptu virginali*, la cèdula a què fa referència només contenia autoritats de l'Esclatúra.⁸⁰ El *Compendium* de Francesc Martí, sota la fèrria tirania de l'organització septenària, exposa, crítica i interpreta gran nombre d'autoritats bíbliques, patristiques i teològiques.⁸¹ La *Brevis compilatio* i el *Sacculus* no són més que centons formats sota la pressió de les circumstàncies que hem intentat d'evocar, per als quals foren utilitzats molts materials que ja devien circular en formes literàries semblants i que també es trobaven inclosos en els escrits teolò-

75. *Ib.*, f. 3^v-7^r.

76. *Ib.*, f. 7^v-10^r.

77. *Ib.*, f. 10^v-21^r.

78. *Ib.*, f. 22^v-25^r.

79. *Ib.*, f. 25^v, línies 6-16.

80. *Ib.*, f. 26^r, línies 1-5, on són citats com inserits dins la cèdula els textos següents: Rm 5, 12; Rm 3, 23; Gal 3, 22.

81. Cf. *Compendium...*, *ib.*, 171-197.

gics de més ambició. Des d'aquest punt de vista, encaixen perfectament en el seu medi històric.

El medi doctrinal

La *Brevis compilatio* comença definint amb precisió el problema: allò que es discuteix no és l'efecte contaminant de l'acte generatiu ni la possibilitat d'una santificació abans del naixement, com la de Jeremies i la de sant Joan Baptista, ans si és possible que la unió de l'ànima i el cos en els orígens de qualsevol ésser humà descendent d'Adam i Eva per generació d'home i dona s'esdevingui sense contracció del pecat original (línies 6-119). A favor de la tesi de la contracció, el dominicà gironí arrenclera tot seguit els textos escripturístics clàssics, invocats durant tota l'Edat mitjana contra la possibilitat d'una concepció immaculada de Maria; i aquests textos són flanquejats per una selecció d'autoritats d'Agustí, Ambròs, Jeroni, Gregori, Isidor i el *Decret* de Gracià, les quals semblen insistir sobre la universalitat del pecat original talment que només en quedaria exceptuat Jesús i, per tant, connoten que tota criatura humana, pel fet de ser-ho, contreu el pecat original (120-317).

La posició de la part contrària consisteix a dir que ni una sola de les autoritats esmentades no anomena taxativament Maria i que, per tant, no és compresa en la universalitat del pecat d'una forma necessària. Contra aquest punt de vista, l'autor de la *Brevis compilatio* disposa el seu arsenal d'autoritats patristiques i teològiques, des de sant Agustí fins gairebé als seus dies, les quals comprenen Maria entre el nombre dels qui han contret el pecat original (318-323): Agustí (324-368), Anselm (369-395), Bernat (396-405, 413-417), Joan Damascè (420-422), Tomàs d'Aquino (423-445), l'església de Girona (446-451), Bonaventura (454-471), Bertran Latour (476-497), Odó Rigaud (498-501), Alexandre d'Alès (502-519), Tomàs d'Alès (520-531), Peire Joan (Oliu) (532-535), Nicolau de Lira (536-540), Ricard de Middleton (541-547), Thibaud de Taverne (548-557), Joan Duns (Escot) (548-573), Gerard Odó (574-581), Jean de la Rochelle (582-598), Guillem de Rubió (599-627), Guiu Terrena (628-638), Gil de Roma (639-645), Bernat Oliver (646-649), Hug de sant Víctor (650-656), Pere Llombard (657-667), Jean de Pouilly (668-677), Boeci (678-694), Guilhem Duran (695-706), Jean Beleth (707-710), Guillaume d'Auxerre (711-716), Gracià (727-732), Ramon de Penyafort (733-741), Joan Lector (742-744), Hans Semeca (745-749), Huguccio (750-757), Guido da Baisio (758-765), Guilhem Duran altra vegada (766-768), Enrico da Susa (769-773), Gio-

vanni d'Andrea (774-779), Giovanni da Legnano (780-785), Joan Gaufred (786-795), Innocenci III (796-805).

Arribat en aquest punt, l'autor de la *Brevis compilatio* considera suficientment madurada la seva tesi i va a confirmar-la, bo i discutint els arguments de la part contrària: si Maria no hagués contret el pecat original, Crist no hauria estat mitjancer per a ella, no li hauria obert les portes del cel, ni li hauria pogut imposar les penalitats inherents a l'actual condició humana com a conseqüència del pecat original (806-918). Immediatament presenta i denuncia la posició dels qui fan recurs a exceptuar Maria de la contracció del pecat original (936-956): no admet les analogies de tipus bíblic (957-986) ni la interpretació que donen de certs textos d'Agustí, d'Anselm i de Tomàs d'Aquino (987-1022). Rebutja també els qui invoquen la pretesa autoritat de sant Domènec en aquesta discussió, la de Vicenç de Beauvais, la de l'Alcorà i la de certs textos tradicionals de la litúrgia mariana (1023-1050). De seguida torna a la qüestió de les autoritats escripturístiques, per tal de desfer la teoria dels partidaris d'una excepció a favor de Maria de la llei de la universalitat del pecat original: el sentit històric de l'Esriptura s'ha de mantenir i en el cas de Maria no hi val res la teoria del privilegi; amb aquest argument i la invocació d'un text del carmelità Felip Ribot sobre hemenèutica bíblica⁸² queda reforçada la universalitat dels textos que parlen del pecat original com d'una tara essencialment inherent a la condició humana (1051-1098). Encara més: no entra en l'economia de la redempció la possibilitat d'una preservació, perquè aquesta implica almenys tendencialment la contracció; si Maria fou preservada és que necessitava aquest acte de medicina preventiva, i com que no el necessitava per al pecat actual, que no va cometre, és que li calia per al pecat original, que va contreure (1099-1132).

Discuteix després l'opinió dels qui diuen que la preservació era un mode de redempció més convenient per a Maria, i afirma que és ben al contrari, entre d'altres raons, perquè no hi ha diversitat de redempcions (1133-1152). Rebutja tot seguit els arguments basats en somnis i revelacions (1153-1170) i en raonaments dialèctics, apellant a l'autoritat de l'Esriptura, dels pares i dels cànons (1171-1189). Finalment ataca els qui afirmen que la concepció immaculada de Maria era necessària per a l'honor de Crist; l'argument és refutat amb un seguit de citacions jurídiques i patristiques i amb la reiteració que no té cap fonament bíblic (1190-1215).

En la conclusió vibrant de l'escrit, l'autor blasma els partidaris de la puríssima concepció, perquè s'allunyen de l'ensenyament de l'Esriptura i dels pares i incorren en contradiccions, com és ara suposar que Maria no

82. Cf. infra, línies 1066-1072.

va contreure el pecat original i, això no obstant, va haver d'endurar totes les penalitats que se'n deriven per a la naturalesa humana (1216-1267).

Pel to i pels recursos, la *Brevis compilatio* és d'entrada un escrit polèmic. La inclusió en la llarga sèrie d'autoritats invocades d'uns quants franciscans i del carmelità Guiu Terrena evoca la rivalitat que a propòsit d'aquesta discussió va néixer entre els ordes mendicants i l'intent per part del nostre dominicà de trencar un front que en el moment d'escriure la *Brevis compilatio* mantenien perillosament aïllada la família dels predicadors. Les tesis de Joan de Montsó, sobretot la voluntat de qualificar com a herètica la doctrina de la immaculada concepció, constitueixen el rerafons del tractat i per això el possible Miquel Despuig confereix una importància cabdal a l'exegesi escripturística i patristica. En l'aspecte teològic, partint d'una identificació del pecat original hereditari amb la concupiscència considerada com una corrupció o sutzura física que a través del cos infecta l'ànima, l'autor de la *Brevis compilatio* extrema la doctrina sobre la universalitat del pecat original, fins al punt d'exigir per a aquesta universalitat la universalitat d'una mort espiritual precedent sense excepció possible. Posada aquesta tesi, admet que l'estat de pecat en què s'havia de trobar Maria a l'inici de la seva existència podia ser reduït a un instant, que és com dir la mínima expressió temporal. Però exigeix també que la sortida d'un tal estat instantani de pecat hagi estat deguda a una intervenció positiva de Déu, la «santificació», com en el cas de Jeremies i de sant Joan Baptista, ordenada dins i a l'economia salvífica. Els adversaris del nostre autor sostenien que la preservació de Maria també era ordenada a l'economia salvífica i que n'era justament un efecte i dels primers, però discrepaven de la tesi «santificacionista» en la qüestió de la contracció del pecat hereditari ni que fos per un sol i mer instant. ¿Podia una diferència aparentment tan minúscula donar origen a tan apassionades discrepàncies?

Erraria qui veiés en la polèmica mariana del segle XIV una simple disputa de freres o la bizantinització d'un tema teològic. A part dels aspectes històrics, socials i estrictament religiosos implicats en l'afer, que ara no és propòsit nostre detallar, és necessari de tenir present com i per què aquesta polèmica va poder esclatar i prendre a finals de la centúria aquelles proporcions desorbitades que van cuidar causar la ruïna de l'orde dominicà. La polèmica té uns aspectes de novetat intel·lectual que són registrats amb precisió en la *Brevis compilatio*:

«E contrario negativam tenentes et predicantes (*els partidaris de la immaculada concepció*) ut sunt reverendi religiosi magistri in sacra pagina ordinis minorum et aliqui ordinis carmelitarum et aliqui ordinis sancti Augustini et universitas Parisiensis aliorum magistrorum modernorum, etiam dico quod reperiantur notabilissimi et famosissimi ac probati magistri et doctores universitatis etiam ordinum predictorum.

Antiqui tamen, de quibus nonnulli superius sunt descripti, eis contrarii in hac parte videntur, recentes tamen illam fundare cogunt in eorum scriptis et predicationibus per auctoritates et similitudines sacre scripture et nonnullorum sancte matris Ecclesie doctorum ac magistrorum, necnon et per rationes dialecticas et consequentias ac miracula, portenta, revelationes et per privilegium, prerogativas, pietatem et dicta seu scripta etiam paganorum; que omnia etiam contrarii contendunt eludere, multipliciter refutando, ut in sequentibus apparebit.⁸³

La contraposició en el nostre text dels *antiqui* i els *moderni* ens indica tot seguit el context en què ens trobem. La polèmica mariana de finals del segle XIV és un aspecte lateral, però important, de la gran polèmica intel·lectual del segle entre «nominales» i «reales». Precisament per aquesta contraposició fou possible i va tenir envergadura la qüestió mariana.

En efecte, sigui quina sigui la característica més específica del nominalisme de la catorzena centúria, és indiscutible que en forma part una teologia de l'omnipotència divina.⁸⁴ El món és una pluralitat de coses singulars i concretes només intel·ligible si l'omnipotència de Déu hi posa un ordre. El contingentisme essencial del món només és corregit per l'omnipotència divina, la qual endega el devenir dels éssers. D'altra banda, el nominalisme insistia que la voluntat de Déu només podia ser limitada pel principi de contradicció. Com que aquest principi només és actiu en l'ordre noètic, l'ordre pràctic queda a la pura mercè de l'arbitri diví.

Aquestes tesis són a la base de la polèmica mariana. Només unes mentalitats poderosament influïdes o orientades cap a elles podien enfocar des d'un angle renovador tota la problemàtica teològica implicada en el debat: pecat original, redempció, primacia absoluta de Crist, etc. Des d'Augustí a sant Anselm la universalitat del pecat i de la redempció havia estat considerada monolítica, sense excepció possible. La conveniència de l'excepció a favor de Maria, recolzada en un argument *de potentia absoluta*, només podia semblar no retòric i compatible amb els textos de l'Esriptura i dels pares a unes mentalitats per a les quals l'omnipotència divina no era només un atribut diví que explicava la creació, ans també l'últim recurs de la intel·ligibilitat del món. Aquest estat de coses explica per què l'orde dominicà, sòlidament ancorat en el tomisme, s'oposà i entrà en contradicció amb la tendència immaculista, cada vegada amb més ardor. I aclareix també per què en la polèmica prengué un relleu tan important la discussió d'autoritats. Elles constituïen el punt fort dels dominicans i suscitaven l'escrúpol d'un Guiu Terrena o d'un Gil de Roma. I la posició de Joan de Montsó, que pretenia titllar d'herètica la doctrina preservacionista, tenia

83. Cf. Vat. lat. 10497, f. 99^b, línia 45 - f. 99^b, línia 5; infra, línies 936-949.

84. Cf. Paul VIGNAUX, *La pensée au Moyen Age*, París 1948, 169.

un fonament possible, perquè podia invocar textos escripturístics formals, que la tradició anterior havia considerat pràcticament definitius.

No volem dir amb això que altres motivacions de tipus estrictament religiós i teològic, com suggereix el mateix text que acabem de citar, no hagin influït en l'evolució de la qüestió mariana durant la catorzena centúria. El concepte de Déu que havia proposat sant Anselm, *Deus est id quo maius cogitari nequit*, reprès per Ockham, *Deus est illud quo nihil est melius et perfectius*, obria perspectives dialèctiques no assajades fins aleshores, les quals van arribar fins i tot a autors que de cap manera no podrien ser considerats nominalistes ni terministes.

La *Brevis compilatio*, doncs, s'insereix de ple en la pugna de l'escolatomista contra els «moderni», i per aquesta causa principalment es presenta com un repertori d'autoritats contra la tesi preservacionista. El final de la polèmica parisenca contra Montsó, tan desastrós per als dominicans, i, més llunyanament, el decret del concili de Basilea instituint la festa de la concepció immaculada de Maria (setembre 1438), decantaren el resultat de la polèmica cap a la part dels «moderni». El text que avui publiquem és el testimoni d'un corrent que no s'havia d'imposar, però que sens dubte influí críticament en la formulació de la doctrina i en la purificació d'alguns dels arguments que la sustentaven.

La nostra edició

Editem l'únic manuscrit conegut de la *Brevis compilatio*. Hem enviat a l'aparat crític les variants ortogràfiques i indiquem alguns accidents del text del manuscrit: interlineacions, repeticions, ratllats, etc. Quan esmenem un mot, donem a l'aparat crític la lectura a parer nostre defectuosa del manuscrit.

Hem compulsat les autoritats que cita el nostre autor amb manuscrits i edicions antigues, que esmentem a l'aparat de fonts. Quan la *Brevis compilatio* i les fonts consultades per nosaltres no coincideixen, ho fem notar a l'aparat complementari de notes.

Al mateix aparat indiquem també algunes esmenes del sentit del text, quan ens ha semblat oportú de proposar-les, bo i respectant el tenor, encara que defectuós, del text manuscrit.

[BREVIS COMPILATIO UTRUM BEATA
ET INTEMERATA VIRGO MARIA
IN PECCATO ORIGINALI FUERIT CONCEPTA]

5 *Incipit brevis compilatio utrum beata et intemerata virgo Maria in peccato originali fuerit concepta.* f. 94^r

[I]n nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Sequitur quedam brevis compilatio excerpta ex diversis sacre scripture, canonum, sanctorum patrum et doctorum ac divinatorum officiorum sancte matris Ecclesie et nonnullorum in 10 sacra pagina et in iure canonico professorum scriptis et locis facientibus, ut videtur, ad questionem que inter scholasticos fieri consuevit [u]trum beatissima Christi mater virgo Maria in originali fuerit concepta peccato seu originalem iniustitiam sive culpam ab Adam protoplausto contraxerit, quod idem est. Quamque eius compilator 15 et non inventor corrigendam, approbandam et reprobendam ac abolendam per sanctissimum dominum nostrum papam humillime et instanter supplicat, postulat et requirit, seque et ipsam super hiis omnibus et singulis ceterisque de quibus videatur quomodolibet expedire eiusdem domini nostri pape sancteque matris Ecclesie atque 20 cuiuscumque forsitan sanius sentientis determinationi et correctioni se ipsum totum ex tota anima, ex toto corde, ex tota mente et ex totis eius viribus subicit et supponit, eis fideliter inherendo, de quibus expresse et sollempniter protestatur.

[C]um igitur dicta questio, cuius affirmativam multi sequuntur 25 ecclesiastici et plebei et e contra plurimi negativam, quomodolibet in se

---

7 *ex iter* 9 officiorum 11 scolasticos 14 prothoplausto 15 aprobendam 17 suplicat
19 adque 23 solempniter
25 que licet *in marg*

4-5, 12-13. Pel que fa al títol del tractat, cf. supra, p. 252.

8-10 L'enumeració dels recursos o llocs teològics essencials per a qualificar una doctrina és ordenada i completa, i fa pensar en textos de Nicolau Eimeric que hem citat més amunt. Cf. supra, p. 250, nota 29.

14-15 *Compilator et non inventor*. L'autor no es menysvalora, sinó que subratlla el caràcter dogmàtic del seu escrit. No inventa una argumentació, ans recull el que ell creu que ha de ser considerat com la doctrina normativa.

24-27 Sobre la importància que la discussió prenia en el conjunt de la societat, cf. F. D. GAZULLA, *o. c.*, 18-36, i el que hem dit sobre el testimoni de Bernat Metge, supra, p. 253.

multiplex videatur et in suo sensu composita, oportet eam plebibus forte minus recte intelligentibus explicari. Quidam enim volunt conceptionis vocabulum intelligi de sola seminali effusione creata in concubitu viri et femine, seu in commixtione ipsorum seminum radicata, de qua Genesis xxxviii: «Ad unum coitum concepit mulier». 30 De qua etiam videtur loqui Anselmus, libro *De conceptu virginali et peccato originali*, capitulo vii et xv, sic: «In semine hominis ante animam rationalem non esse peccatum, sed immundum dici peccato et iniquitate propter futuram immunditiam cum iam est homo». Et Apostolus I ad Corinthios xv: «Non prius est quod spirituale est 35 quam quod animale, sed prius est quod animale et postea quod spirituale». Et per Augustinum, libro II *Contra Manicheos*, capitulo II. Et glosa super Isaiam I, super verbo «Omnes diligunt munera».

Alii seu alia pars volunt intelligi de animali conceptione creata ex unione anime rationalis ad carnem, de qua habetur Luce I: «Ecce concipies in utero»; que aliter dicitur nativitas in utero, Matthei I capitulo: «Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est»; ut etiam notatur per Archidiaconum in *Rosario, De consecratione*, distinctione IIII, super capitulum *Firmissime*. Et quod in ista secunda 40

26 composita 28 efusione 30 cohitum 31 libro in marg
33 immundum 37 Augustinus
44 capitulo

30 Gn 38, 18. 31-34 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. vii et xv (PL 158, 440-442, 448-449). 35-73 1 Cor 15, 46. 37-38 AUGUSTINUS, *Contra Faustum Manichaeum*, II, c. 2 (PL 42, 209-210). 38 WALAFRIDUS STRABO, *Glossa ordinaria*, lib. Isaiæ 1, 23 (PL 113, 1236 A-B). | Is 1, 23.

40-41 Lc 1, 23. 41-42 Mt 1, 20. 43-44 GUIDO A BAISSIO ARCHIDIACONUS BONONIENSIS, *Rosarium seu in Decretorum volumen commentaria*, II pars, d. IV, Venècia

27-38 El primer sentit de la paraula 'concepció' és explicat segons la terminologia que sant Anselm assaja en l'obra *De conceptu virginali et originali peccato*, citat aquí en resum i *ad sensum* pel nostre autor. El text de 1 Cor 15, 46 és interpretat traslatíciament. Igualment el de sant Agustí, on el bisbe d'Hipona insisteix contra els maniqueus que la filiació humana de Crist forma part de l'anunci de l'evangeli. La glossa ordinària sobre Is 1, 23 blasma la incredulitat dels escribes i fariseus, els quals durant la passió de Crist no van creure en ell. Vet ací un exemple il·lustratiu de l'acumulació de referències que es poden concentrar sobre un tema, per tal de desenvolupar-lo des del seu sentit més literal cap a un sentit moral més ampli. Aquesta hermenèutica es basa en la concepció teològica del Crist com a clau de tota escriptura i centre de tota revelació.

39 El segon sentit de la paraula 'concepció' és exposat també d'acord amb la terminologia anselmiana.

41 Aquesta significació de *nativitas* es troba recollida i confirmada per Pere LLOBARD, *II Sent.*, d. xxxi, 9 (PL 192, 726).

- 45 conceptione sive nativitate in utero contrahatur cum natura peccatum
 originale sive originalis iniustitia, qua quilibet filius Ade caruisset, si
 ipse Adam non peccasset, quamque per peccatum adquisivit ex divina
 sententia lata in paradiso, quando dictum illi fuit: «In quocumque
 die ex eo comederitis morte || moriemini», Genesis 11; morte scilicet f. 94^d
 50 anime, que est carentia visionis divine et obseratio porte paradisi seu
 Regni celorum, que sunt pena dicti originalis peccati, ut habetur extra.
De baptismo parvulorum, capitulo *Maiores*; quam Christi sanguis suis
 fidelibus reseravit, ut ibidem habetur. Hanc nativitatem in utero
 ponunt Anselmus, libro *Cur Deus homo*, capitulo xvi, Bertrandus de
 55 Turre, ordinis minorum, et Archidiaconus in *Rosario*; similiter ca-
 pitulo *Firmissime*, et *De consecratione*, distinctione iv.

Tertii ponunt aliam conceptionem, spiritualem sive secundam na-

---

52 bapbismo 54 xv

1601, 401^d. Cf. *Decret.* III, D. iv, c. 3 (FRIEDBERG I, 1362). 48-49 Gn 2, 17.
 52 *Decretal.* III, XLII, c. 3 (FRIEDBERG II, 645). 54 ANSELMUS, *Cur Deus homo*,
 II, c. xvi (PL 158, 416 C). 54-55 Bertrandus de TURRE, *Sermones epistolares de
 sanctis*, Estrasburg 1502, f. 148^a, línies 13-24. 55 Guido a BAISSO ARCHIDIACONUS
 Bononiensis, *Rosarium seu in Decretorum volumen commentaria*, II pars, d. iv, Ve-
 nècia 1601, 401^d. 56 *Decret.* II, C. xv, q. i, c. 3 (FRIEDBERG I, 746-747). *Decret.*
De consecratione, D. iv, c. 3 (FRIEDBERG I, 1362).

53-54 El text es refereix a un cèlebre pas del *Cur Deus homo*, II, c. xvi, que més
 avall citarà *in extenso* (infra, línies 369-376).

57 Sant Anselm havia distingit la concepció seminal o material de la concepció
 formal i pròpiament humana («Videtur itaque sequi quod aut infans statim ab ipsa
 conceptione animam habet rationalem, sine qua voluntatem rationalem nequit habere,
 aut in eo non est peccatum originale mox cum conceptus est. Quod autem mox ab
 ipsa conceptione rationalem animam habeat nullus humanus suscipit sensus»: *De con-
 ceptu virginali et peccato originali*, c. 7 (PL 158, 440 C). Sant Bernat parla de *con-
 ceptio* a propòsit de l'acte generatiu dels pares, i de *conceptus* en el sentit de concepció
 humana o animació (*Epistola 174 Ad canonicos lugdunenses*, 7 [SBO VII, Roma 1974,
 391-392]). Un escrit anònim de la segona meitat del segle XII, atribuït a Pere Comestor,
 distingia també la *conceptio concipientis* i la *conceptio conceptae prolis* (*Sermo Petri
 Comestoris de immaculata conceptione beatae et gloriosae virginis Mariae*, publicat per
 Alva y Astorga, dins *Monumenta antiqua...*, o. c., p. 8). L'autor pseudo-anseimià del
Sermo de conceptione beatae Mariae (PL 159, 322) distingeix també dues concepcions:
 «... una qua carnalis copula viri et mulieris agitur, alia qua spiritualis anima nova et
 pura Deo operante corpori divinitus adiungitur». Alexander Neckam, a començaments
 del segle XIII, estableix una distinció triple: «Est conceptio seminum, est conceptio
 naturarum, est conceptio spiritualis» (X. LE BACHELET, *Immaculée Conception*, dins DTC
 VII, I, 1039). Cesari d'Heisterbach († vers 1240) també empra el terme «conceptio
 naturarum» i l'explica de la mateixa manera, precisant, a més, segons les idees embriològiques del temps, el moment en què s'opera la unió del cos i de l'ànima:

tivitatem in utero, que proprie sanctificatio dicitur, dicentes eam propriam et excellentissimam, scilicet, quando Deus ex sua magna gratia gratis data capit animam rationalem sanctificans ipsam, ipsaque capit Deum per caritatem, eius inherendo preceptis; quam si quis habuerit, ut habuerunt Ieremias et Ioannes Baptista, non possunt peccare mortaliter; et ista vocatur sanctificatio spiritualis per Spiritum Sanctum facta; etiam virgo mater Christi eo modo fuit, ut aiunt doctores, sanctificata per gratiam singularem nulli alii pure creature concessam; ideo venialiter vel mortaliter non peccavit, ut dicunt Hugo de Sancto Victore et magister Alexander de Halis, doctor irrefraga-

---

62 bapbista 67 Alis

67-70 Hugo REPELIN seu de Argentina, *Compendium theologiae veritatis*, Colònia 1503, f. H III^b, línies 24-35. Bertrandus de TURRE, *Sermones epistolares de sanctis*,

---

«Secunda conceptio est naturarum, quando sexagesima die anima infunditur carni» (id., ib.). Segons Alexander Neckam, la concepció espiritual s'esdevé quan una persona, per gràcia especial, rep el do de la santificació en el si de la mare. Amb aquesta distinció Neckam introduïa un element nou en la controvèrsia mariana: la concepció espiritual s'oposa a la concepció seminal tant com a la concepció «de les natures». Aquesta manera de veure les coses és comuna a tots els teòlegs que consideraran Maria santificada abans del seu naixement, sense, però, admetre que fou santa des del primer instant de la seva existència. A finals del segle XIV, Francesc Martí parla de la *conceptio seminalis* i de la *conceptio naturarum*, i sobre aquesta darrera acumula els privilegis de santedat de Maria: Cf. *Compendium*, o. c., 35-54. El punt de vista de l'autor de la *Brevis compilatio*, purament santificacionista, queda, doncs, determinat amb precisió.

62-63 A finals del segle XIV ja no es posa en discussió si Maria, a partir de l'encarnació, esdevingué impecable o si en ella fou extingida la concupiscència per gràcia especial.

66-67 Hugo de Sancto Victore et magister Alexander de Halis. Hug de Sant Victor tracta accidentalment el problema de la concepció de Maria en les seves obres autèntiques (cf. infra, nota de l'aparat de fonts a les línies 650-656). Se li han atribuït un *Sermo de festivitate conceptionis beatae Virginis, sed magis in desponsatione cuiuslibet anime fidelis* (PL 177, 918) i un *Sermo in nativitate vel assumptione beatae Mariae* (PL 177, 980), on hi ha al·lusions a la bellesa de l'ànima de Maria el dia de la seva concepció, i on la Mare de Déu és comparada a una aurora resplendent. Alexandre d'Halès ensenya amb tota claredat que Maria va contreure el pecat original: «Item est sanctificatio communis, quae est per sacramentum; et est sanctificatio specialis, quae est per gratiam Spiritus Sancti; et haec fuit in Ioanne et Hieremia. Et specialissima fuit in Beata Virgine, et per gratiam specialissimam: hoc enim oportet dicere, cum copiosior fuerit. Maior ergo est gratia sanctificationis specialis quam gratia sanctificationis communis. Sed gratia sanctificationis communis removet culpam; remanent tamen fomes et pronitas ad peccandum: sicut patet in baptizatis; et hoc cum quadam inevitabilitate peccandi. Plus ergo datur de virtute sanctificationi speciali; ergo ipsa

- bilis, de ordine fratrum minorum, in tractatu sic incipiente: «Veritatis theologice sublimitas», libro IV, capitulo *De sanctificatione materna*. Et etiam dominus Bertrandus de Turre, sancte Romane ecclesie cardinalis, de dicto ordine minorum, in suo *Sermone de nativitate ipsius Virginis*, de quo infra, capitulo «Bertrandus». Et ista sanctificatio singularis removet culpam et pronitatem peccandi tam venialiter quam mortaliter. Ista autem specialis et illa que culpam et pronitatem peccandi mortaliter removet neutra tamen confert gratiam, ut scilicet taliter sanctificati intrarent Regnum celorum, nisi per hostiam Iesu Christi, ut ait sanctus Thomas in III parte *Summe*, questione XXVII, articulo I, in solutione III argumenti; et hoc idem sonare videtur capitulum *Maiores*, extra. *De baptismo parvulorum*.
- 80 Est etiam alia sanctificatio communis que fit extra uterum per sacramenta, que removet culpam et confert gratiam, tamen remanent

---

77 ayt 79 bapntismo

Estrasburg 1502, f. 148^a, línies 13-14. 77 Thomas de AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 27, a. 1, ad tertium (Madrid, BAC 1964, 204^b). 79 *Decretal.* III, XLII, c. 3 (FRIEDBERG II, 645).

---

removet culpam originalem et fomitem vel pronitatem ad peccandum, sed non pronitatem ad quodlibet peccatum, sed ad peccatum mortale: sicut creditur fuisse in Ioanne et Hieremia. Sed gratia sanctificationis in Virgine abundat ultra istos; ergo beata virgo ita sanctificata fuit in utero, ut removeretur culpa originalis et fomes sive pronitas ad culpam non solum mortalem, sed etiam venialem; ergo nihil remansit in ea purgandum» (*Summae Theologiae Pars Tertia*, q. IX, membrum III, a. 1, Venècia 1575, 32^a). Ens trobem, per tant, davant la confusió entre Alexandre d'Halès i Alexandre Neckam, per una banda, i Hug de Sant Víctor i Hug Reppelin o d'Estrasburg, per l'altra, el qual és l'autor del *Compendium theologicae veritatis*, que cita ací l'autor de la *Brevis compilatio*. Remarcarem que aquesta confusió es troba en d'altres autors i assenyaladament en el carmelitè català contemporani Francesc Martí, el qual anomena Alexandre d'Halès *Alexander de Ales Nequam*: cf. *Compendium*, o. c., 8, 123, 145, 169.

75-79 *neutra tamen confert gratiam*. En aquests mots es detecta el canvi d'orientació que la controvèrsia mariana ha sofert del segle XII al XIV. Els teòlegs del segle XII s'havien sobretot preocupat d'especular en sentit positiu o negatiu sobre la sutzura inherent, segons ells, a la necessària concupiscència de l'acte generatiu, així com entorn d'una possible preservació preventiva, ja en Adam, de la carn de Maria i de Crist. Per tal de defensar la santedat de la concepció de Maria, que no pot aplicar-se a la carn sinó a l'ànima en el moment de la concepció formal i consumada, van sorgir les distincions entre concepció seminal, humana i espiritual. Els teòlegs del segle XIII reaccionen posant el problema de la redempció de Maria i la seva compatibilitat amb una hipotètica preservació del pecat original. Durant el segle XIV hom intenta de conciliar l'exempció del pecat original amb l'aplicació dels mèrits de Crist a Maria. Contrari a l'exempció, el nostre dominicà gironí precisa que la santificació de Maria és un acte que no es pot separar de l'economia salvífica ordinària: «... nisi per hostiam Christi».

fomes et pronitas ad peccandum, ut patet in baptizatis. Et quelibet istarum trium potest nativitas appellari, iuxta illud Augustini, libro VI *Contra Iulianum*: «Ideo est secunda nativitas instituta, quia prima nativitas est condemnata»; ut idem dicit de verbis Apostoli *De baptismo parvulorum contra pelagianos*: «Proinde nemo vos fallat; scriptura evidens, auctoritas fundatissima, est fides catholicissima: omnis generatus dampnatus, nemo liberatus nisi regeneratus». Et idem Augustinus *Contra Manicheos*, libro II, capitulo V: «Creati in Christo Iesu in operibus bonis», dicit Apostolus Ephesios II; et hoc verum est, quia in creatione nature, qua creavit Deus omnia celestia et terrena; et est creatio gratie, qua verbo vite creati sunt iusti in operibus bonis; sed antequam creentur gratie creatione, creati sunt creatione nature. Accedit ad hoc evangelica veritas, Ioannis primo: «Sed ex Deo nati sunt»; et idem III capitulo: «Nisi quis renatus fuerit denovo, non potest videre Regnum Dei». Et ita «nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in Regnum Dei; quod natum est ex carne caro est, et quod natum est ex spiritu spiritus est». Et illud Anselmi, libro *Cur Deus homo*, capitulo XVI, loquente de conceptione Christi: «Nam licet conceptio Christi», etc.; «... Virgo tamen ipsa cum originali peccato nata est nativitate in utero». Vide infra, ubi «Anselmus».

f. 95^a Ex quibus inferre volunt quod hec questio non loquitur de dicta prima conceptione, que nullo modo nativitas || apellatur, orta ex coitu et libidinosa permixtione seminum, que cum sint inanimata non sunt susceptibilia virtutis et vitii, quod est proprium anime rationalis, ut habetur in *Canone*, XV, questione I, capitulo *Ex voluntate itaque*; et in glosa Isaie I, super verbum «Omnes diligunt munera»; et per

85 condemnata
104 cohitu 108 verbo

83-85 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, VI, c. 19 (PL 44, 858). 86-88 Id., *De baptismo parvulorum contra pelagianos* (seu *Sermo CCXCIV*), c. 16, n. 16 (PL 38, 1345). 89 Id., *Contra Faustum Manichaeum*, II, c. 5 (PL 42, 211-213). 89-90 Ef 2, 10. 94-95 Io 1, 13. 95-96 Io 3, 3. 96-98 Io 3, 5-6. 99-101 ANSELMUS, *Cur Deus homo*, II, c. 16 (PL 158, 416 C).

107 *Decret.*, C. XV, q. I, Gratianus (FRIEDBERG I, 745). 108 Walafriidus STRA-

103-119 Definides les tres etapes de la concepció humana que la controvèrsia teològica del segle XII havia fet emergir, l'autor assenyala ara en quina de les tres s'escau de plantejar el problema de la concepció puríssima de Maria i diu que és en la segona, aquella que representa el moment de l'animació o infusió de l'ànima en el cos; que ell anomena «secunda conceptio» i altres, com hem vist, «conceptio naturarum».

105 libidinosa. Cf. supra, p. 261.

107-108 La doctrina del capítol del Decret aquí citat és clara: «Ex voluntate

- dictos Hugonem et Alexandrum in dicto eorum tractatu. Nec de ter-
 110 tia, quia ipsa est a Spiritu Sancto per gratiam sanctificationis que
 removet ipsum peccatum seu culpam contractam, ut supra; quare
 relinquitur quod ipsa questio loquitur de secunda conceptione, que
 dicitur prima conceptio sive nativitas in utero, in qua dicunt pecca-
 tum originale sive culpam originalem seu iniustitiam ex primo parente
 115 Adam contrahi cum natura. Et circa istam secundam conceptionem
 utraque pars sua figens tentoria continuam pugnam gerit. Et ita vide-
 tur utique deberi sciri et intelligi ipsam vocem; aliter enim haberet
 hic locum illud Apostoli I ad Corinthios XIII: «Si nesciero virtutem
 vocis ero ei cui loquor barbarus, et is qui loquitur mihi barbarus»:
 120 Tenentes siquidem affirmativam huiusmodi questionis gloriatur
 habere pro se sacram scripturam canonicam Veteris et Novi Testa-
 menti, cum suis glosulis seu postillis, sanctam Ecclesiam cum suis
 symbolis, himnis, canticis et collectis, canones et consilia sanctorum
 Romanorum Pontificum et ceterorum sanctorum patrum et doctorum
 125 ac epistolas Decretales, sanctorumque doctorum in sacra theologia
 et in decretis famosissimorum approbatorum per Ecclesiam et in
 Ecclesia sancta Dei, quorum scripta adducuntur et leguntur in ecclesiis
 et in scholis.
- De Veteri Testamento, ut aiunt, sunt auctoritates quibus habetur
 130 quod omnes homines universaliter per concubitum seu commixtionem
 viri et femine corporaliter procreati contraxerunt et contrahunt ipsum
 peccatum originale sive culpam seu iniustitiam originalem, que tria

---

123 ympnis 128 scolis
 129 ayunt

BO, *Glossa ordinaria*, lib. Isaiae 1, 23 (PL 113, 1236 A-B). 109 Hugo de ARGENTINA, *Compendium theologiae veritatis*, Colònia 1503, f. H III°, línies 24-35. 118-119 I Cor 14, 11.

---

itaque peccata procedunt, quae libero mentis arbitrio et delinquendi proposito committuntur», i recorda la posició de sant Anselm, que hem vist més amunt. En canvi, la cita de la glossa ordinària a Is 1, 23 a propòsit de la voluntarietat del pecat és forçada. L'esment d'Hug de Sant Víctor i d'Alexandre d'Halès sembla sobretot una referència retòrica, àdhuc si en fer-la el dominicà gironí pensava en algun text d'Hug Repelin.

120-128 Cf. supra, nota a les línies 8-10.

129-137 Aquí és donat el fil de l'argumentació escripturística contra la puríssima concepció de Maria que posa en moviment el nostre autor. La seva tesi és que el pecat original, després d'Adam, és inseparable de la procreació humana ordinària. Només Crist, concebut per obra de l'Esperit Sant, segons la fórmula tradicional, defuig aquesta llei. Cf. el que hem dit supra, p. 261.

unum sonant quasi synonyma. Et qui expers est peccati huius est etiam expers ipsius conceptionis, nullo masculo nec femina inde dempto. Et quia ipsam Virginem non exceperit, intelligitur includi, in glosa *Canonis*, XXIII, questione v, capitulo *Si non licet*, super verbum *exceptus*. 135

Primo, dictam divinam sententiam: «In quocumque die ex eo comederis morte morieris», Genesis II. Item psalmus XIII —et per Apostolum ad Romanos III ad hoc propositum attributum—: «Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum», id est, ad Christum. Item Iob XIV: «Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es», scilicet, sine omni peccato? In quibus et aliis similibus auctoritatibus excipitur solus Christus; et quod de uno negatur de aliis conceditur, in *Canone*, distinctione XXV, capitulo *Qualis hinc* et XV, questione III, capitulo *De crimine*, extra. *De presumptione*, capitulo *Nonne*, extra. *De observantia ieiuniorum*, capitulo *Consilium*. Item Ecclesiastes VII: «Virum unum de mille reperi», scilicet Christum, «mulierem ex omnibus non inveni». Item Isaie LIII: «Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit», etc. 140 145 150

---

136 verbo
140 attributum 142 XIII
148 ieiuniorum

136-137 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima*, C. XXIII, q. v, c. 9, Lió 1671, col. 1341, lit. c. Cf. *Decret.*, C. XXIII, q. v, c. 9 (FRIEDBERG I, 934).

138-139 Gen 2, 17. 139-142 Ps 13, 3. Cf. Rm 3, 12. 142-144 Iob 14, 4. 146 *Decret.* D. XXV, c. 4 (FRIEDBERG I, 94). 147 *Decret.* C. XV, q. III, c. 1 (FRIEDBERG I, 751). 147-148 *Decretal.* II, XXIII, c. 5 (FRIEDBERG II, 254). 148-149 *Decretal.* III, XLVI, c. 2 (FRIEDBERG II, 650-651). 149-150 Eccl 7, 29. 150-152 Is 53, 6.

136-137 Els mots del dominicà gironí són calcats de la glossa de Hans Semeca: «... qui non excipitur intelligitur includi».

138-152 Els textos que cita la *Brevis compilatio* són clàssics en la controvèrsia mariana, cf. *Compendium...*, o. c., 11.

144-152 Les cites del Decret i de les Decretals que ací acumula l'autor no tenen altre objecte que reforçar la interpretació buscada dels textos de l'Antic Testament allegats per a demostrar que només Crist, entre els nascuts de dona, fou exempt del pecat original i que, per tant, Maria l'havia de contreure. Contra aquesta argumentació, Francesc Martí havia dit que el text d'Eccl 7, 29 es pot aplicar a Crist, el qual, i només ell, fou exempt del pecat original *de iure*, però no és aplicable a Maria, la qual fou exempta *de gratia et privilegio*. Pel que fa a Is 53, 6, Francesc Martí feia notar que el text no pot parlar de Crist, el qual era impecable per la unió hipostàtica, ni

De Novo Testamento, Apostolus in diversis || suis epistolis lo- f. 95^b
 quens de contractione peccati originalis ab Adam nullum a generali-
 155 tate excepit nisi Christum, ut testatur beatus Bernardus in sua *Epis-
 tola ad canonicos lugdunenses*, ut infra, capitulo «Bernardus»; ponit
 inter cetera ad Romanos v Apostoli regulam subsequentem: «Per
 unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors,
 et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt». De
 160 qua dicitur in *Canone, De consecratione*, distinctione IV, capitulo
Placuit ut quicumque, quod est regula fidei. Item alia II ad Corin-
 thios v: «Caritas enim Christi urget nos, estimantes hoc, quoniam si
 unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt et pro omni-
 bus mortuus est Christus». Et quod, per predictas et ceteras aucto-
 165 ritates ipsius Apostoli universales, ipse Apostolus universaliter in-
 tellexerit, a se poni videtur, cum dicat I ad Corinthios xv, adducens

---

161 fidey 162 stimantes

155-156 BERNARDUS, *Epistola 174 Ad canonicos lugdunenses*, 7 (*Sancti Bernardi Opera VII*, Roma 1974, 391-392). 157-159 Rm 5, 12. 160-161 *Decret. De consecratione*, D. IV, c. 152 (FRIEDBERG I, 1411). 161-164 II Cor 5, 14. 166-169 I Cor

tampoc de Maria, la qual no va pecar. I acudint als recursos de la lògica terminista, desfeia la universalitat del text amb aquest argument: «Quod haec propositio non est universalis universaliter sumpta, patet: Quia non confundit terminum immediatum sequentem, sed confuse et distributive, puta comprehendendo omnes sub specie humana... Licet non sit universalis universaliter sumpta, est tamen universalis, patet: Quia ponitur terminus signo universali determinatus. Igitur, etc.». Cf. *Compendium...*, o. c., 164-165 (per error en la paginació, 172-173), 169.

153-170 Els textos del Nou Testament citats aquí per a demostrar la universalitat de la contracció del pecat original, són també clàssics en la controvèrsia mariana medieval. Cf. *Compendium*, o. c., 12-13.

161 *regula fidei*. El sentit del cànon és definitori en sentit antipelagià. El fet que el nostre autor ho remarqui delata ben clarament el seu propòsit de portar la polèmica mariana cap als terrenys on l'havia situada, amb exageració indubtable, el seu company d'orde Joan de Montsó.

165 *universaliter*. El pes de la polèmica rau en la determinació d'aquesta universalitat. El nostre autor postula una universalitat sense fissures. Els partidaris de la concepció puríssima es valen de tota mena de recursos per tal de fer-la compatible amb l'excepció de Maria. Ni els textos escripturífics ni els jurídics que són esmentats tot seguit, en no ser pensats per a dirimir aquest problema concret, no poden ser absolutament concloents, si no és per analogia.

166 *a se*. Mitjançant una exegesi atrevida, l'autor vol lligar la universalitat de la contracció del pecat original a una expressió paulina autèntica. Segons el gironí, sant Pau té cura de precisar en el cas d'una proposició universal (*omnia subiecta sunt ei*) que Crist en queda exempt. Per tant, en les altres proposicions universals de l'apòstol, en les quals ell mateix no assenyala cap excepció expressa, no és possible d'introduir-n'hi de noves.

universalem prophete: «Omnia subiecisti sub pedibus eius», subdit sic: «Cum autem dicat “omnia subiecta sunt ei” sine dubio preter eum qui subiecit ei omnia». Et ad Hebreos II: «Omnia subiecisti», etc. «In eo autem quod omnia subiecit, nihil dimisit non subiectum ei». 170 Et extra. *De reliquiis et veneratione sanctorum*, capitulo unico, in *Clementinis*; et notatur etiam in glosa super verbum *pedibus*. Hoc etiam videtur per regulam «qui omnis vel omne dicit, nullum vel nihil excludit», extra. *De maioritate et obedientia*, capitulo *Solite*, et xxxi, questione I, capitulo *Quod si dormierit*: «Nec a nobis diffiniendum est quod non diffinivit apostolus». 175

Hoc idem Augustinus *Contra Iulianum*, libro VI: «Omnes nos vulneratos esse peccato protoplausti et vas electionis probat cum dicit: “Non est distinctio, omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei”. Dicendo omnes, nullum excipit». Et infra: «Resistis fundatissime fidei, ubi ait: “Per unum hominum peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit in quo omnes peccaverunt”». Et infra: «Omnes oportet intelligi... Numquid hec falsa sunt? Quis hoc dixerit, nisi divinorum eloquiorum apertissimus inimicus?» Item ipse Augustinus, II libro *De baptismo parvulorum*: «Non est in filiis hominum quisquam sine peccato, nec erit, nec fuit, uno excepto mediatore, in quo nobis iustificatio et 180 185

172 verbo 174 et om 175-176 difiniendum
178 prothoplausti 181 fidey | ayt 183 oportet 185 babtismo

15, 26-27. 167 Ps 8, 7. 169-170 He 2, 8. 171-172 *Clem.* III, xvi, c. un. (FRIEDBERG II, 1174-1177). 172 *Corpus Iuris Canonici, Pars Tertia*, Lió 1671, col. 243, lit. g. 173-174 *Decretal.* I, xxxiii, c. 6 (FRIEDBERG II, 196-198). 175 *Decret.* xxxi, q. i, c. 13 (FRIEDBERG I, 1112).

180-183 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, VI, c. 24 (PL 44, 868). 183 *Id.*, *ib.* (PL 44, 871). 183-185 *Id.*, *ib.*, c. 25 (PL 44, 873). 185-188 *Id.*, *De peccatorum*

171-175 El primer text canònic citat és el de la institució de la festa del Corpus feta per Climent V al Concili de Vienne. En parlar de les excel·lències del sagrament eucarístic, esmenta la caiguda original de l'home i la redempció de Crist per la seva passió. La citació és retòrica. La glosa de Giovanni d'Andrea remet a He 2, 8 i a la decretal *Solitae*, que el dominicà citarà tot seguit. La regla «qui omnis vel omne dicit, nullum vel nihil excludit» és el conegut principi lògic *de omni*, bàsic, com el seu contrari *de nullo*, per a l'eficàcia del sil·logisme. La decretal *Solitae* estableix la prelatió de l'autoritat eclesiàstica sobre la civil, i sembla citada aquí com una referència merament decorativa al text d'He 2, 8.

177-199 És ben lògic que l'escola dominicana hagi explotat els tractats antipela-gians de sant Agustí per tal d'impugnar la concepció immaculada de Maria retreient el tema de la universalitat de la culpa. Els textos que ara comença de citar el nostre autor són invocats com un argument a favor de la universalitat més estricta que es

propitiatio posita est». Item infra de verbis Apostoli: «Paululum attendite, cum ceperint urgeri verbis Apostoli dicentis: “Per unum hominem intravit peccatum in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit in quo omnes peccaverunt”». Et in *Canone, De consecratione*, distinctione IV, circa finem: «In concilio Milevitano in quo interfuit Augustinus, et Anselmus apostolice sedis legatus», ut ibi dicitur; et sequitur capitulum *Placuit ut quicumque*, et infra: «Non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: “Per unum hominem intravit peccatum in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit in quo omnes peccaverunt”, nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique difusa semper intellexit; propter hanc enim fidèi regulam», etc.

Et quod Ecclesia ipsa semper predicta verba intellexisset universaliter et distributive videtur per ipsum Augustinum, qui ait I et II libro *Contra Iulianum*, fundans auctoritatem predictam «per unum hominem», etc. multum, mirabiliter et prolixè, subdit sic: «Sancti ac beati in divinorum colloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Ireneus, Ciprianus, Retitius, Olimpius, Hilarius, Gregorius, Innocentius, Ambrosius, Joannes Chrysostomus, Basilius, quibus addo presbyterum || velis nolis Hieronymum, ut eos omittam qui non dormierunt,

f. 95^c

192 consilio 195 ayt 199 fidey

200 intellexisset 201 ayt 205 Yreneus | Restius | Ylarius 207 Ieronimum

meritis et remissione et de baptismo parvulorum, II, c. 20 (PL 44, 176). 188-189 AUGUSTINUS, *De baptismo parvulorum contra pelagianos* (seu *Sermo CCXCIV*), c. 14, n. 15 (PL 38, 1344). 189-191 Rm 5, 12. 192-194 *Decret. De consecratione*, D. IV, c. 152 (FRIEDBERG I, 1411). 194-199 *Decret. De consecratione*, D. IV, c. 153 (FRIEDBERG I, 1412). 195-197 Rm 5, 12.

203-210 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, II, c. 10 (PL 44, 697).

postula en la *Brevis compilatio*, i per això apareix un principi d'exegesi filològica, que ací se centra en accentuar l'èmfasi i l'abast possible dels mots *omnes* i *regula fidei*. Val a dir que els partidaris de les dues tesis enfrontades poden trobar matèria abundosa en els escrits augustinians per a reforçar llurs punts de vista. Però el fet que el sant bisbe d'Hipona no tractés mai específicament aquest problema com a tal i l'ambigüitat i àdhuc l'obscuritat d'algunes de les seves fórmules fan ben difícil d'arreglar-lo entré els fautors d'una o altra posició.

200-203 La preocupació del nostre autor se cenyeix a demostrar com sant Agustí entenia d'una manera estrictament universal el text de Rm 5, 12. En el context de la lluita antipelagiana, que travessa d'un cap a l'altre tot el *Contra Iulianum*, res no és més cert. Prudent, el dominicà gironí no es precipita a afirmar que els partidaris de la puríssima concepció incorrin l'error de Pelagi, però apunta sens dubte en aquesta direcció.

204-206 El text del *Contra Iulianum*, llibre II, aquí citat, és clàssic en la controvèrsia mariana. Ja hem vist com Nicolau Eimeric s'hi referia, supra, 249 i nota 26. També Francesc Martí, cf. *Compendium...*, o. c., 13.

adversus vos proferunt de omnium hominum peccati originalis obnoxia successione sententiam unde nemo eruitur, nisi quem sine lege carnis repugnante legi mentis Virgo concepit». Et eodem libro I subdens 210 ultra istos addit Ioannem episcopum Constantinopolitanum et alios XIV sanctos episcopos suis nominibus singillatim, subiungens ita: «Plures invenimus, omnes uno eodemque modo credunt per unum hominem peccatum intrasse in mundum et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse in quo omnes peccaverunt; ... peccato 215 hominis primi omnes creduntur obnoxii nasci... Quod credunt credo, quod tenent teneo, quod docent doceo, quod predicant predico...» «Hoc enim qui negat christiane fidei nititur subvertere fundamenta». Et infra eodem libro: «Una est omnium catholica fides per unum hominem peccatum in mundum intrasse in quo omnes peccaverunt. Hoc 220 enim omnes uno corde credunt, uno ore confitentur et vestras novitias presumptiones catholica antiquitate subvertunt».

Per ista videtur satis irrefragabiliter fundatum quod dicta ipsius sententia et regula fidei canonis preassumpti universalis universaliter debere intelligi et exponi distributive per omnes lege carnis conceptos, ipsa Virgine non exclusa, cum sit concepta et ideo in ipsa generalitate inclusa. 225

Item facere videtur ad hoc *Canon*, XXIII, questione v, capitulo *Si non licet*; vide ibi in glosa super verbum *exceptus*. Et tam per Apostolum quam per Augustinum et ceteros sanctos patres per ipsum 230 ut supra adductos et reliquos qui super predictis scripserunt excipitur solus Christus habens non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati. Idcirco de ipsa Virgine videtur deberi affirmari ipsam dictam

208 adverssus | de ms ad 209 lege ms corr leges 218 fidey 226 cum ms corr quim
229 verbo 232 set

212-217 *Id., ib., I, c. 5, n. 20 (PL 44, 654).* 217-218 *Id., ib., I, c. 2, 4 (PL 44, 643).*
219-222 *Id., ib., I, c. 3, n. 8 (PL 44, 645).*

227-229 *Decret. C. XXIII, q. v, c. 9 (FRIEDBERG I, 933-934).* 229 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima, Lió 1671, col. 1341, lit. c. Cf. Decret., C, XXIII, q. v, c. 9 (FRIEDBERG I, 934).*

219 *infra.* Més aviat hauria d'haver dit *supra*.

226 *ipsa Virgine non exclusa.* Per a la relació del nostre tractat amb Miquel Despuig, cf. el que hem dit més amunt a propòsit d'aquesta fórmula, *supra*, 254.

228-229 Cf. nota a les línies 136-137. El dominicà gironí demana ara arguments al dret canònic per tal de poder interpretar rígidament la doctrina de la universalitat del pecat. El text aquí citat és clàssic en la polèmica i el nostre autor el reprendrà sovint.

232 *similitudinem.* La carn de pecat es transmet per generació. Nascut d'una verge, Crist no podia tenir-la.

ab Adam originalem maculam saltem in instanti sue nativitatís in
235 utero contraxisse. Nam quod de uno negatur de aliis conceditur, ut
est dictum supra, capitulo «De Veteri Testamento», in fine.

Fortificari Ecclesia videtur in epistola Augustini scripta ad Petrum
missum ad predicandum fidem catholicam de paganismo conversis, in
qua scripsit XL capitula ad regulam, ut ibidem dicit, vere fidei per-
240 tinentia; quorum capitulorum XXIII^{us} sic se habet: «Firmissime tene
et nullatenus dubites omnem hominem qui per concubitum viri et
mulieris concipitur, cum originali peccato nasci et impietati subditum,
mortique subiectum, et ob hoc natura filium ire nasci, de qua dicit
Apostolus: “Eramus et nos filii ire”, etc. A qua ira nullus liberatur
245 nisi per fidem mediatoris Dei et hominum hominis Iesu Christi,
qui sine peccato conceptus est et sine peccato mortuus est pro nobis,
id est, sacrificium factus est pro peccatis nostris». Et in *Canone*
transumptive, *De consecratione*, distinctione IIII, capitulo *Firmissime*.
Et post dicta XL capitula concludit dictam suam sic epistolam Augus-
250 tinus: «Firmiter tene, fortiter crede, veraciter patienterque defende,
et si quem contraria hiis dogmatizare cognoveris, tamquam pestem
fuge et tamquam hereticum abice. Ita enim ista que posuimus fidei
catholice congruunt, ut si quis non solum omnibus sed etiam singulis
voluerit contraire in eo quod singulis horum contumaciter repugnat,
255 et hiis contraria docere non dubitat, hereticus et fidei christiane
inimicus atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat».

Ad id etiam videtur accedere Ambrosius in *Epistola ad Sabinum*

---

239 fidei 251 docmatizare 256 anatematizandus
257 Salvinum | ayt

237-247 AUGUSTINUS, *De fide ad Petrum*, c. 26, reg. XXIII (PL 40, 774). 244 Ef
2, 3. 247-248 *Decret. De consecratione*, D. III, q. v, c. 3 (FRIEDBERG I, 1362).
249-256 AUGUSTINUS, *De fide ad Petrum*, c. 44 (PL 40, 777-778).

257-259 AMBROSIUS, *Epistola XLVI (54) ad Sabinum*, 7 (PL 16, 1197 A).

---

234 *saltem in instanti*. Aquí s'expressa molt bé el que hem notat en la intro-
ducció sobre la discrepància dels dos corrents que s'enfronten en la polèmica mariana,
cf. supra, p. 261.

239 *regulam vere fidei*. El mateix tipus d'exegesi d'un text agustinà que hem
assenyalat suara s'aplica en aquest altre.

247-248 El text del Decret reproduïx en el seu primer paràgraf el capítol 23
del *De fide ad Petrum* reproduït textualment. Tots dos textos són recollits per Fran-
cisc Martí, cf. *Compendium...*, o. c., 17.

250-256 La intenció de la cita és clara: invocar l'autoritat d'Agustí per tal d'in-
sinuar que una interpretació no estricta de la universalitat del pecat desemboca en
l'heretgia.

257-272 Els textos de sant Ambrós aquí presentats van en la mateixa direcció que

f. 95ª episcopum, qui loquens de Christo ait: || «Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur». Item Ambrosius adductus ad hoc per Augustinum in libro *De nuptiis et concupiscentia*, sic ait: «Christi carnalem nativitatem ideo expertem esse delicti, quia conceptus eius utriusque sexus commixtionis est expers; nullum autem hominum esse sine delicto qui de illa commixtione conceptus est. Nam verba eius», scilicet Ambrosii, «sunt: “Ideo, inquit, et quasi homo per universa temptatus est et in similitudinem hominum cuncta sustinuit. <Sed quasi de Spiritu natus abstinuit> a peccato. Omnis enim homo mendax, etiam nemo sine peccato nisi unus Deus. Servatum est, igitur, ut ex viro et muliere, id est, per illam corporum commixtionem nemo videatur expers esse delicti. Qui autem expers est delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis”. Numquid etiam istum, o pelagiane, audebis dicere manicheum?»

Gregorius etiam id idem asserere videtur; ait enim in XI libro *Moralium*, exponens illud Iob XIII: «Quis potest facere mundum», etc.: «Potest vero in hoc loco intelligi quod beatus Iob incarnationem Redemptoris intuitus, solum vidit in mundo hominem de immundo semine non esse conceptum, qui sic in mundum venit in Virgine, ut nihil haberet de immunda conceptione; neque enim ex viro et femina, sed ex Sancto Spiritu et Maria virgine processit. Solus ergo in carne sua vere mundus extitit qui delectatione carnis tangi non potuit, quia nec per carnalem huc delectationem venit». Et idem in sententia dicit in eisdem *Moralibus*, libro XVIII, capitulo XXII satis prolixè, et in aliis multis locis, a dicta generalitate nullum nullamque excipiens nisi Christum, quem dicit ideo exceptum, quia non per carnis delectationem nec coitu operante, sed Spiritu Sancto superveniente conceptum.

261 ayt 266-267 Sed... abstinuit *edd ms om* 268 igitur *edd ms*
 inquit 269 esse *edd ms om* 270 etiam *edd ms om*
 273 id *ms ad* | ayt 275 vero *ms vere* 280 vere *om* 285 cohitu

260-272 AUGUSTINUS, *De nuptiis et concupiscentia*, II, c. 5, n. 15 (PL 44, 444).
 267 Ps 115, 2.

273-281 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium*, XI, c. 52 (PL 75, 986 B-C). 274 Iob 14, 4. 282 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium*, XVIII, c. 22 (PL 76, 55-57).

els precedents: universalitat del pecat sense cap més altra excepció que la del Crist.

273-286 Els textos de sant Gregori són evocats sota la mateixa òptica: universalitat del pecat, transmissió del pecat per l'acte generatiu.

Hieronymus *Contra Iovinianum* et in *Canone* transumptive, *De penitentia*, distinctione II, capitulo *Hec est caritas*. «Conclisit Deus omnia sub delicto ut omnibus misereatur». Et infra: «Omnis creatura sub vitio sit, non quod omnis peccaverit, sed quia nulla est que peccare possit». Item super illud de filio prodigo, Luce xv: «Solus Deus est in quem peccatum cadere non potest».

Isidorus suo libro I *Sententiarum*, capitulo IX: «Cuncta mala per peccatum primi hominis pro pena sunt translata in universum genus humanum». Item capitulo XI: «Pena peccati est ex primo homine in omnes eius filios propagata». Et infra, eodem capitulo: «Originaliter a primo homine sicut mors, in omnes homines pena transiit». Item eodem libro, capitulo XIII: «Christus in forma servi propter conceptionis excellentiam dominus est omnium hominum, quia etsi suscepit carnem, non tamen ex carnis libidinosa conceptione». Et infra, eodem capitulo: «Christus sicut peccatum quod pena dignum est non admisit, ita penam peccati nostri suscepit, ut per indebitam penam suam debitam absolveret culpam nostram, ut per hoc amitteret diabolus quos reos tenebat, dum unum interfecit qui nihil peccati admi-

---

287 Jeronymus

293 Isidorus 300 carnem *edd ms om* | *edd* contagione 301 est *om* 303-304 dyabolus

---

287 HIERONYMUS, *Adversus Iovinianum*, II, 3 (PL 23, 300 A). 287-288 *Decret. De poenitentia*, D. II, c. 40 (FRIEDBERG I, 1205). 288-289 Rm 11, 32. 289-291 HIERONYMUS, *Adversus Iovinianum*, II, 35 (PL 23, 348 A). 291 Lc 15, 11-32. 291-292 No hem identificat el text de Jeroni sobre sant Lluç que ací sembla citar-se. Cf. però HIERONYMUS, *Dialogus contra pelagianos*, II, 4 (PL 23, 562 B) i *ib.*, II, 23 (PL 23, 587 B): «... sine peccato esse... soli Deo competit»; «ὁ μόνος ἀναμάρτητος, quod in lingua nostra dicitur qui solus est sine peccato». Cap referència a Lc 15, 11-32.

293-295 ISIDORUS, *Sententiarum*, I, c. 9, n. 8 (PL 83, 553 A). 295-296 *Id.*, *ib.*, c. 11, n. 9 (PL 83, 561 B). 296-297 *Id.*, *ib.*, c. 11, n. 10 (PL 83, 562 A). 298-300 *Id.*, *ib.*, c. 14, n. 3 (PL 83, 565 B). 301-305 *Id.*, *ib.*, c. 14, n. 12 (PL 83, 567 A-B).

287-289 El text de sant Jeroni que conté Rm 11, 23 apareix en un context on el sant doctor explica que no hi ha ningú sense pecat. El text del Decret aquí citat no és el capítol *Haec est caritas vera*, ans el capítol *Si enim omnis*, § 4 *Liberii arbitrii*. No és l'única equivocació del nostre autor pel que fa a les seves fonts, la qual cosa fa pensar que de vegades citava de memòria o que depenia d'un recull d'autoritats en el qual ja s'havien produït els errors que ell transmet.

289-291 El text de sant Jeroni no ha estat ben copiat pel nostre autor o és mal transmès pel copista del manuscrit. L'editat per Migne diu: «Docuimus quod, excepto Deo, omnis creatura sub vitio sit, non quod universi peccaverint, sed quod peccare possint». En aquest estat, el text més aviat seria interpretador a favor dels immaculistes.

293-307 Els textos d'Isidor clouen la primera part de la *Brevis compilatio*, dedicada a exposar la tesi dominicana. Als temes de la universalitat de la culpa i de

serat». Et infra, eodem capitulo: «Nam si innoxius Christus non occideretur, homo diabolo propter prevaricationem a debito non absol- 305
veretur».

f. 96^a || Et siquidem quod precipui sancti quatuor doctores Augustinus, Ambrosius, Gregorius et Hieronymus locuti sunt Spiritus Sancti gra- 310
tia influente testatur Ecclesia, extra. *De reliquiis et veneratione sanctorum*, capitulo *Gloriosus*, in *Sexto*.

Ex predictis videtur colligi quod dicta Apostoli sententia «per unum hominem», etc., et cetera loquentes de generali contractione ab Adam culpe seu peccati originalis omnes preter Christum univer- 315
saliter comprehendunt, ipsum universalem terminum «omnes homines» per suos cunctos singulares ab Adam citra distribuens sigillatim, quia per concubitus seu coitum maris et femine sunt concepti.

Dicunt autem quandoque negativam tenentes ipsam beatam virginem Christi matrem in nulla dictarum auctoritatum scriptam exis- 320
tere, ideo in universalibus ipsis minime comprehendendi. Unde ad hoc evidentissime confutandum adducunt contrarii affirmativam huiusmodi, roborantes sanctorum doctorum et ceterorum in sancta Ecclesia approbatorum auctoritates.

Primo videlicet Augustini, libro v *Contra Iulianum*, ubi ait:

---

306 dyabolo
309 Jeronimus
317 coytum
321 afirmativam
324 ayt

305-307 Id., *ib.*, c. 14, n. 13 (PL 83, 567 B).

310-311 *Sext. Decretal.* XXII, c. un. (FRIEDBERG II, 1059-1060).

312-313 Rm 5, 12.

324-339 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, V, c. 15 (PL 44, 813).

---

la seva transmissió per l'acte generatiu s'hi afegeix ara el de la universalitat de la redempció operada per Crist, que implica la seva sola i única innocència.

318-323 La posició de la part contrària, fonamentalment de l'escola franciscana, rebutja l'exegesi radical d'uns textos escripturístics i patrístics, de la major part dels quals apareixen en contextos on la qüestió mariana no era ni tan solament al·ludida. Per això ara el dominicà gironí arrenclera el grup central d'autoritats, que constitueix l'objectiu del recull, amb la intenció de fer veure que la doctrina eclesiàstica tradicional comptava expressament Maria entre la família humana universalment concebuda en pecat original.

324-339 El text del llibre V *Contra Iulianum*, transmès pel nostre manuscrit amb variants insignificants, suposa que Maria no va transmetre a Crist la taca del pecat, perquè no el va concebre carnalment. El pecat original s'identifica amb la concupiscència considerada com una corrupció física.

- 325 «Quid est quod laboras magnis argumentationibus pervenire ad impietatis abruptum, ut "Christi caro, quia de Maria virgine natus est, cuius virgo caro sicut ceterorum omnium ex Adam fuerat propagata, nihil distet a carne peccati, et sine ulla distinctione Apostolus dixisse credatur eum fuisse missum in similitudinem carnis peccati"». Et infra:
- 330 «Sine dubio caro Christi non est caro peccati, sed similis carni peccati; quid restat ut intelligamus nisi ea excepta omnem humanam carnem reliquam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam per quam Christus concipi noluit fecisse in genere humano mali propaginem, quia Marie corpus quamvis inde venerit, tamen eam
- 335 non intraiecit in corpus quod non inde concepit. Ceterum corpus Christi inde dictum est esse in similitudine carnis peccati, quia omnis hominum alia caro est peccati; quisquis hoc negat et carnem Christi ita comparat carni nascentium hominum ceterorum, ut asserat utramque equalis puritatis, detestandus hereticus invenitur».
- 340 Et idem *Contra Maximinum*, libro I, capitulo XI. Similiter ibidem, libro II, capitulo XXI: «Nec enim Deus habitat in homine quem non ante Spiritus Sanctus sanctificaverit atque mundaverit». Denique et ad Mariam illam virginem beatam dicebatur: «Spiritus Sanctus superveniet in te», utique ad sanctificandum et purgandum, etc.
- 345 Item idem, libro *Contra quinque hereses*, capitulo quinto, loquens in persona Christi: «Quid est, manichee, quod te permovet in mea nativitate? Non sum libidinis conceptus cupiditate, ego matrem de qua nascerer feci. Ego viam meo itineri preparavi atque mundavi.

326 abruptum ms obruptum litt p interlin 327 post caro cancell est 330 similis carni edd ms similitudinis carnis 331 ut om 337 omnis edd ms omnium
340 xxii 341 xvii
346 primo 347-348 mea nativitate edd ms meam nativitatem

340 AUGUSTINUS, *Contra Maximinum arianorum episcopum*, I, c. 11 (PL 42, 752-753). 341-342 Id., *ib.*, II, c. 21 (PL 42, 790). 343-344 Lc 1, 34.
346-352 AUGUSTINUS, *Tractatus adversus quinque haereses*, c. 5, n. 7 (PL 42, 1107).

340 En el text que nosaltres identifiquem ací es parla de l'acció purgativa de l'Esperit Sant abans de la inhabitació divina.

341-342 Citació força lliure. El text diu: «... quia in nemine habitat Deus, quem non ante Spiritus Sanctus sanctificaverit atque purgaverit».

346-366 La resta de textos agustinians contenen tots una expressió que, almenys en germen, permet de suposar una intervenció salvífica positiva de Déu per tal d'arrabassar Maria del domini del pecat. El nostre autor en conclou que segons Agustí Maria hauria d'haver estat concebuda en pecat original, puix que no va cometre mai cap pecat actual.

Hanc, manichee, quam despicias mater mea est, sed manu fabricata est mea. Si potui inquinari cum eam facerem, potui inquinari cum ex ea nascerer». 350

f. 96^b Item idem super Psalmum xxxiiii, «Judica, Domine», etc.: «Ego || autem in innocentia mea», etc.: «Sic ergo peccatum Domini, quod factum est de peccato, quia inde carnem assumpsit de massa illa que mortem meruerat ex peccato. Etenim, ut celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum, Adam mortuus est propter peccatum et caro Domini ex Maria mortua est propter delenda peccata». 355

Item in libro *De nuptiis et concupiscentia* et libro *De bono coniugali* et etiam in *Canone* transumptive, xxvii, questione ii: «Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi: proles, fides et sacramentum. Prolem cognovimus ipsum Dominum; fidem, quia nullum adulterium secutum est; sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptiarum concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis que accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui futurus erat sine peccato». 365

Et idem habetur per Isidorum, libro ix *Ethimologiarum*, capitulo vii, per eadem verba.

Anselmus, libro ii *Cur Deus homo*, capitulo xvi, in quo procedit dialogice, ait: «Nam licet conceptio hominis munda sit et absque carnalis delectationis peccato, Virgo tamen ipsa unde assumptus est 370

---

353 psalmo 357 mortua... peccatum *edd ms om*
 360 xxiii
 367 Ysidorum | viii
 370 dyalogice | ayt

353-358 AUGUSTINUS, *Enarratio in psalmum XXXIV. Sermo II*, 3 (PL 36, 335).
 359-366 AUGUSTINUS, *De nuptiis et concupiscentia*, I, 11-12 (PL 44, 421).
 359-360 Id., *De bono coniugali*, c. 26, n. 35 (PL 40, 396). 360 *Decret. C. XXVII*, q. ii, c. 10 (FRIEDBERG I, 1065).

367-368 ISIDORUS, *Ethimologiarum*, IX, c. 7 (PL 82, 363-368).

369-376 ANSELMUS, *Cur Deus homo*, II, c. 16 (PL 158, 416 et 419).

360-366 L'autor sembla tenir present el text del Decret, més que no pas l'original agustinà del *De nuptiis et concupiscentia*.

369-376 Sant Anselm no lliga la transmissió del pecat original a l'acte generatiu. Tampoc no estudia la puresa de Maria per ella mateixa, sinó pel biaix de la seva relació amb la puresa total del Crist. La primera part del text adduït pel dominicà gironí com doctrina anselmiana és l'objecció que posa Bosó, l'interlocutor d'Anselm en el diàleg, contra la puresa de Maria: si Maria participa de la naturalesa viciada d'Adam, com ha pogut transmetre al seu fill una natura humana sense pecat? La resposta és insinuada en el fragment següent: Maria fou purificada abans del seu naixement, com Jeremies i Joan Baptista.

Christus in iniquitatibus concepta est et in peccatis concepit eam mater eius et cum originali peccato nata est» nativitate in utero, «quoniam ipsa in Adam peccavit in quo omnes peccaverunt» et ita
 375 «Virgo illa unde homo ille» Christus «assumptus est fuit de illis qui ante nativitatem suam per eum mundati sunt a peccatis».

Et idem, *De conceptu virginali*, capitulo XIII, «Nam si mens»: «Hoc autem nullatenus refragatur nostre rationi, que semen de Virgine sumptum asserit esse mundum, quamvis sit de massa peccatrice».
 380 Et infra, eodem libro, capitulo «Nam quemadmodum», etc.: «Nulla ratio, nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem ex sola Virgine conceptum de peccato masse peccatricis, quamvis de illa sit assumptus, aliud potuisse aut debuisse accedere, etsi non esset Deus». Item in eodem capitulo XVIII: «Quamvis ergo de mundissima Virgine
 385 Filius Dei verissime conceptus sit, non tamen hoc ea necessitate factum est, quasi de peccatrice parente iusta proles rationabiliter generari per huiusmodi propagationem nequiret, sed quia decebat ut illius hominis conceptio de matre purissima fieret; nempe decens erat ut ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi Virgo illa niteret», etc.
 390 Et infra, in fine ipsius capituli: «Qualiter autem Virgo eadem per fidem ante ipsam conceptionem mundata sit, dixi ubi aliam rationem de hoc ipso». Et infra, eodem libro, capitulo. XXII: «Altiozem autem aliam rationem quomodo Deus assumpsit hominem de massa peccatrice sine peccato, velut azimum de fermentato, preter istam quam
 395 hic et illam quam alibi posui esse non nego».

---

374 *post* quoniam *cancell* in

383 *asumptus* | aut *ms* ac 387 *set* 393 *asumpsit*

377-379 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. 14 (PL 158, 448).

380-383 *Id.*, *ib.*, c. 15 (PL 158, 449). 384-389 *Id.*, *ib.*, c. 18 (PL 158, 451).

390-392 *Id.*, *ib.* (PL 158, 451). 392-395 *Id.*, *ib.*, c. 21 [al. xx] (PL 158, 452 C).

---

373 *nativitate in utero*. El nostre autor precisa d'acord amb el que ha dit en la introducció. Cf. supra, línies 39-56.

378-383 Els dos arguments s'han d'entendre en el seu context: la sement presa de Maria és pura, malgrat provenir de la humanitat pecadora, perquè no ha tingut relació amb la delectació de la concupiscència. Però si la sement ho és per aquesta causa, Maria no és pura.

384-389 *ea puritate*. L'èmfasi no recau en *qua maior*, ans en *sub Deo*. La idea de subordinació atenua la força del mecanisme dialèctic anselmià *quo maior intelligi nequit*.

390-392 *aliam rationem*. Cf. *Cur Deus homo*, II, c. 16 i 17 (PL 158, 416-421).

Bernardus abbas, in *Sermone de assumptione beate Marie* loquens de illa dicit: «Quod si originale traxit a parentibus, sed minus Ieremia in utero», et sequitur infra: «Postremo omnibus modis constat ab originali contagione sola Dei gratia mundatam esse».

f. 96^r Item in *Epistola ad canonicos lugdunenses* ait: «Contra talem 400
generalem et apertam sententiam Apostoli nolo garrere, || absit hoc
a me; beata enim Virgo mendacio nostro non indiget. In sancto enim
canone nullum reperio exclusum a sententia. «Per unum hominem»,
ait Apostolus, «peccatum intravit in mundum et per peccatum mors»;
neque excipio nisi Christum, quem apostolus excipit», etc. 405

Et ad istud dictum videtur optime facere quod habetur in *De-
cretis*, scilicet: «Quod canon non excipit nec nos excipere debemus»,
distinctione XII, capitulo *Omnia*, distinctione LV, capitulo ultimo,
et II, questione v, capitulo *Consuluisti*, et distinctione L, capitulo
Siquis prepostera, et XXV, questione I, capitulo *Sunt quidam* et se- 410
quentibus, quasi per totam questionem ipsam, et distinctione XXXVII,
capitulo *Vino*.

Et sequitur in eadem epistola: «Quomodo non fuit, ubi libido
non defuit? An forte inter amplexus maritales sanctitas se ipsi con-
ceptioni immiscuit, ut simul sanctificata fuerit et concepta? Nec hoc 415
quidem admittit ratio... Non est hoc Virginem honorare, sed eius
honoris detrudere», etc.

---

396 assumptione 397 set
400 ayt 404 ayt
409 iv

396-399 BERNARDUS, *In assumptione sermo* II, 8 (*Sancti Bernardi Opera*, V, Roma 1968, 237). 400-405 Aquest text no es troba en el sermó ací alludit.

406-408 *Decret.* D. XII, c. 12 (FRIEDBERG I, 30). 408 *Decret.* D. LV, c. 13 (FRIEDBERG I, 218). 409 *Decret.* C. II, q. v, c. 20 (FRIEDBERG I, 462). 409-410 *Decret.* D. L, c. 27 (FRIEDBERG I, 188). 410 *Decret.* C. XXV, q. I, c. 6 (FRIEDBERG I, 1008). 411-412 *Decret.* D. XXXVII, c. 4 (FRIEDBERG I, 136).

413-417 BERNARDUS, *Epistola* 174 *Ad canonicos Lugdunenses*, 7 (*Sancti Bernardi Opera*, VII, Roma 1974, 391-392).

406-413 L'autor torna sobre el seu principi que per admetre l'excepció de Maria en la llei de la universalitat del pecat caldria una indicació revelada positiva. Per això acumula alguns textos jurídics, d'abast i significació ben diversa, en els quals s'estableix: a) que allò que no sigui confirmat per alguna autoritat o per un costum ha de ser evitat: «Resecanda sunt que neque auctoritate neque moribus universitatis comprobantur»; b) que les excepcions del dret han de ser expresses: «... Neque enim aliquid ei prodest, quod oculus invitus amisit, cum nec volens quisquam oculum amississe credendus est, nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi, ei qui ad sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus; sed hoc

Ad hoc videtur accedere quod dicitur in *Canone*, distinctione LXVIII, capitulo *Quamvis*: «Quod ratione caret extirpare necesse est».

420 Iohannes Damascenus, libro III, capitulo II: «Post assensum sancte Virginis Spiritus Sanctus pervenit in ipsam, secundum verbum Domini quod dixit angelus, purgans ipsam», etc.

Thomas de Aquino in tertia parte sue *Summe*, questione XXVII, articulo II, in solutione II argumenti, inquit: «Dicendum quod si
425 nunquam anima beate Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quam est universalis omnium redemptor et salvator; et ideo sub Christo, qui salvari non indiguit tamquam universalis redemptor et salvator, maxima fuit beate Marie puritas, nam Christus nullo modo contraxit peccatum originale, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus, secundum illud
430 Luce I: "Quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei". Sed beata Virgo contraxit quidem originale peccatum, sed ab eo fuit mundata, antequam ex utero nasceretur».

435 Item, eadem parte et questione, articulo I, in solutione III argumenti dicit «quod beata Virgo sanctificata fuit in utero a peccato

420 II

427 post redemptor lit 431 set 432 set

418-419 *Decret.*, D. LXVIII, c. 5 (FRIEDBERG I, 255).

420-422 Iohannes DAMASCENUS, *De fide orthodoxa*, III, c. 2 (PG 94, 986 B).

423-433 Thomas de AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 27, a. 2, ad 2 (Madrid, BAC 1964, 206^a). 431 Lc 1, 35.

434-439 Thomas de AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 27, a. 1, ad 3 (Madrid,

tantummodo ad prohibitionem fecisse videmus, ut qui caret oculo sacerdotii officium adipisci non possit»; c) que l'autoritat dels Pares, on falti, mai no ha de ser suplantada per iniciatives dubtoses: «... quod sanctorum Patrum documento sancitum non est superstitiosa adinventione non est praesumendum»; d) que ni el Papa no pot innovar en les matèries definides per Crist o pels apòstols: «Mandant martyres aliqua fieri; sed si scripta non sunt in Domini lege, quae mandant, ante est ut sciamus illos de Deo impetrasse quae postulant, tunc facere quod mandant»; «... ubi vero aperte Dominus vel eius apostoli et eos sequentes sancti Patres sententialiter aliquid diffinierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod predicatum est usque ad animam et sanguinem confirmare debet»; e) que són pseudo-profetes tots els qui interpreten l'Esriptura d'una manera diferent al sentit que l'Esperit Sant li ha donat: «... Secundum tropologiam pseudopphetas eos debemus accipere, qui aliter scripturarum verba accipiunt, quam Spiritus Sanctus sonat, et divinos eos, qui coniectura mentis suae incerta futurorum quasi vera pronuntiant absque divinatorum auctoritate verborum».

418-419 És el capítol *Corepiscopi*, on es tracta precisament de l'extinció d'aquest orde, a causa de no tenir raó de ser.

originali quantum ad maculam personalem, non tamen fuit liberata a reatu quo tota natura tenebatur obnoxia, ut scilicet intraret paradysum nisi per Christi hostiam, sicut etiam de sanctis patribus dicitur qui fuerunt ante Christum». Et similiter habetur extra. *De baptismo*, capitulo *Maiores*.

Item idem, *Super IV Sententiarum*, distinctione XLIII, questione XI, in solutione III argumenti: «Dicendum quod erroneum est dicere quod aliquis sine peccato originali concipiatur preter Christum, quia ille qui sine peccato conciperetur non indigeret redemptione que facta est per Christum».

Sancta et immaculata ecclesia Gerundensis habet totum integrum officium de sanctificatione ipsius beate Marie virginis matris Christi, in quo toto officio predicat ipsam Virginem peccatum originale contraxisse, sed in utero matris sue sanctificatam et mundatam ab eo fuisse, adducens ad hoc auctoritates sacre scripture et sanctorum doctorum Augustini et Hieronymi in lectionibus suis.

Religio fratrum predicatorum sancti Dominici affirmativam predicat et defendit, cum sit zelatrix fidei christiane.

Bonaventura, sancte ecclesie Romane cardinalis, doctor devotus, ordinis fratrum minorum, in suo scripto *Super III Sententiarum*, distinctione III, questione II, tenet affirmativam dicens sic: «Hic modus dicendi est communior et rationabilior et securior». Et infra: «Securior quoniam magis consonat fidei puritati et sanctorum auctoritatibus, qui solum Christum excipiunt ab illa generalitate qua dicitur:

---

439 bapismo
449 set 451 Jeronimi
452 afirmativam 453 fidey
456 afirmativam 458 fidey

BAC 1964, 204^b). 439-440 *Decretal.* III, XLII, c. 3 (FRIEDBERG II, 644-646).

441-445 Thomas de AQUINO, *In IV Sententiarum*, d. XLIII, q. 1, in sol. ad tertium (ed. Vivès, París 1882, 286^b-287^a).

446-451 Biblioteca del Seminari de Girona, ms. 15, *Breviari de Sant Feliu* (s. xv), f. 130-131.

454-457 BONAVENTURA, *Commentaria in quatuor libros Sententiarum*. In III, d. III, p. 1, a. 1, q. II, in conclusione. Ad Claras Aquas 1887, 67^b. 457-462 *Id.*, *ib.*,

---

444 *ecclesia Gerundensis*. Aquesta al·lusió és decisiva per a pensar que l'autor de la *Brevis compilatio* ha de ser un gironí o, almenys, algú molt vinculat a Girona.

454 Comença ara el desplegament de les autoritats d'autors franciscans, tretze en total, a les quals seran afegides algunes autoritats de carmelitans, d'eremites de sant Agustí i de grans mestres parisencs. El nostre autor segueix una pauta que ell mateix expressa un xic més avall, línies 936-939.

460 "omnes peccaverunt || in Adam"; nullus autem invenitur dixisse de f. 96^a
 hiis quos audivimus auribus nostris virginem Mariam a peccato origi-
 nali fuisse immunem». Et infra: «Huic igitur positioni adherentes
 propter honorem Iesu Christi, qui in nullo preiudicat honori matris,
 dum Filius matrem incomparabiliter antecellit, teneamus secundum
 465 quod communis opinio tenet, Virginem sanctificatam fuisse post ori-
 ginalis peccati contractionem».

Et in solutione III argumenti subdit sic: «Sufficiunt enim Virgini
 alie dignitates quas sibi Filius communicavit et dedit, in quibus su-
 perexcellit omnes humanas laudes et devotiones, et ideo non oportet
 470 novos honores confingere ad honorem Virginis que non indiget nostro
 mendacio, quia tota plena est veritate», etc., inquit pars ista tenens.

Hic forte attendendum cum dicit «novos honores» et «menda-
 cium», si equipollenter ad id quod dicitur in *Canone*, xxiii, ques-
 tione III, capitulo *Hereticus*, scilicet, quod forte videatur sonare fal-
 475 sam vel novam opinionem gignere.

Bertrandus de Turre, eiusdem sancte Romane ecclesie cardinalis,
 ordinis minorum, in suo *Sermone de nativitate* eiusdem *Virginis* glo-
 riose, exponens illud Proverbiorum VIII: «Dominus possedit me», etc.,
 prosequitur inter cetera plures vias et in prosecutione prime vie dicit
 480 sic: «Primum autem initium istarum viarum, id est, operum suorum,
 fuit primum opus sanctum, id est, sanctitatis inductivum, quod fecit
 ipse Deus in persona pertinente ad Novum Testamentum, que fuit
 Virgo mater eius; et istud primum opus sanctum fuit ipsius Virginis
 conceptio. Non quidem prima», que fuit in seminum transfusione et

---

467 sufficiunt 468 in om

473 equipollenter

484 transfusione

67^a. 460 Rm 5, 12. 462-466 BONAVENTURA, *ib.*, 68^a.

467-471 BONAVENTURA, *ib.*, 68^b.

473-474 *Decret. C.* XXIV, q. III, c. 28 (FRIEDBERG I, 998).

476-488 Bertrandus de TURRE, *Sermones epistolares de sanctis*. [Sermo III],

---

472-475 Cf. supra, p. 250.

482 *Deus in persona*. L'edició d'Estrasburg 1502 que nosaltres hem consultat
 reporta «Dei filius in prima persona». Després de *pertinente* afegeix «simpliciter».

483 Després de *Virgo* l'edició d'Estrasburg 1502 diu «mater». Tot seguit: «Quod
 quidem opus sanctum, id est, sanctitatis inductivum, fuit eius conceptio».

484-495 L'edició d'Estrasburg 1502 discrepa del text que tenia davant el nostre
 dominicà. És possible que el seu fos interpolat o que el de l'edició esmentada provinguí
 d'un manuscrit sotmès a revisió. En la distribució tipogràfica del text hem preferit fer
 cas de l'edició del 1502.

commixtione, quia quamvis hec fuerit sine peccato quia parentes eius 485
 erant iusti, tamen cum vitiosa nature deordinatione. «Nec secunda»
 conceptio Virginis, que fuit cum culpe originalis contractione, quando
 eius anima fuit suo corpori infusa. «Sed tertia» conceptio, que fuit
 in gratie receptione et eius sanctificatione ac peccati originalis emun-
 datione, fuit primum opus quod fecit Deus in ista prima persona Novi 490
 Testamenti, scilicet, virgine Maria. Prima conceptio fuit vi idus de-
 cembris, secunda fuit LXXX die, etc.; tertia in gratia cito post anima-
 tionem eius secuta fuit, forsitan eadem die, nescitur tamen quando. Sed
 hoc firmiter tenet Ecclesia quod ante nativitatem ex utero fuit sanc-
 tificata et in gratia concepta, etc. Et infra: «Quandocumque fit festum 495
 de conceptione virginis ad istam tertiam conceptionem debet
 esse celebrantium respectus», etc.

Rigaldus, archiepiscopus Rothomagensis, eiusdem ordinis mino-
 rum, in suo scripto *Super III Sententiarum*, distinctione III, concludit
 et tenet affirmativam, scilicet, quod ipsa beata Virgo contraxit culpam 500
 originalem.

Alexander de Halis, ordinis minorum, doctor irrefragabilis, se-
 quens in hac parte Hugonem de Sancto Victore, hanc materiam per-

---

488 set 493 set
 498 rotomagensis
 502 alis 504 ayt

Estrasburg 1502, f. 148^a, lfnies 13-24. 478 Pr 8, 22. 495-497 No es troba en l'e-
 dició esmentada.

498-501 Odo RIGALDUS, *In III Sententiarum*, d. III, Vat. lat. 5982, f. 146^a-146^b.

491-492 Helsí, abat de Ramsey, en una visió tinguda en alta mar, en plena tem-
 pesta, hauria rebut la revelació que el dia 8 de desembre era la data de la concepció
 de Maria. Cf. *Sermo de conceptione beatae Mariae* (PL 159, 319-324) i *Miraculum de*
conceptione sanctae Mariae (PL 159, 323-326). Que l'ànima era infosa al cos femení
 el dia vuitantè després de la concepció era idea embriològica comuna. Cf. *Compen-*
dium..., o. c., 60.

502-516 La confusió entre Alexandre d'Hales i Hug Repelin que fa l'autor de
 la *Brevis compilatio* pot tenir una explicació, de la qual ací en tenim el senyal: per bé
 que el dominicà gironí cita textualment el *Compendium theologicae veritatis*, en aquest
 text el llibre de Repelin depèn de la *Summa Theologiae* d'Alexandre d'Halès (el
Compendium theologicae veritatis, com és sabut, és un manual que segueix estretament
 la doctrina dels grans teòlegs anteriors a 1270), tal com es pot comprovar llegint la
 q. IX de la tercera part: «Item est sanctificatio communis, quae est per sacramentum;
 et est sanctificatio specialis, que est per gratiam Spiritus Sancti: et haec fuit in Ioanne
 et Hieremia. Et specialissima fuit in Beata Virgine, et per gratiam specialissimam: hoc
 enim oportet dicere, cum copiosior fuerit. Maior ergo est gratia sanctificationis specialis
 quam gratia sanctificationis communis. Sed gratia sanctificationis communis removet

- tractans in suo libro *Veritatis theologicæ facultatis*, libro III, sic ait:
 505 «Non extinguitur concupiscentia per gratiam communem in aliquo
 homine, quod dico propter beatam Virginem, in qua extincta fuit post
 conceptionem Filii per gratiam singularem». Et sequitur in eodem
 tractatu, libro IIII, capitulo *De sanctificatione materna*: «Sanctifica-
 tio || triplex est: quedam communis, que fit per sacramenta; quedam f. 97^a
 510 specialis, que fit per gratiam Spiritus Sancti; quedam specialissima,
 ut que fit per gratiam singularem. Prima removet culpam et confert
 gratiam, tamen remanet fomes et pronitas ad peccandum, et talis est
 in baptizatis. Secunda removet culpam et pronitatem peccandi mor-
 taliter, et talis fuit sanctificatio beati Ioannis baptiste in utero et
 515 Ieremie prophete. Tertia removet culpam et pronitatem peccandi tam
 venialiter quam mortaliter, et talis fuit in beata Virgine», etc. Item
 idem in sua *Postilla super Psalmum XIII*, «Domine, quis habitabit»,
 dicit quod dicere beatam Virginem non fuisse conceptam in peccato
 originali est hereticum.
- 520 Thomas de Halis, dicti ordinis minorum, in suo libro *De vita
 beate Marie*, qui sic incipit: «Vitam gloriose matris Iesu Christi
 cum omnipotentis Iesu opitulatione secundum seriem sancti evan-
 gelii cupiens ad similitudinem beati patris nostri Francisci...» etc.,
 capitulo XI, «Maria siquidem...» etc. Et infra: «Ego puto quod co-
 525 piosior sanctificationis benedictio in eam descenderet, que ipsius non
 solum sanctificaret ortum, sed et vitam deinceps ab omni peccato

513 baptizatis 514 baptiste
 520 alis 526 set

504-507 Hugo de ARGENTINA, *Compendium theologicæ veritatis*, Colònia 1503,
 f. F 6^a, línies 5-13. 508-516 Id., *ib.*, f. H III^b, línies 24-35. 517 Ps 14, 1.
 517-519 *Postilla irrefragabilis doctoris domini Alexandri de Ales, ordinis minorum,
 super psalmos aurea*, Venècia 1496, en arribar al ps. 14 no diu ni un mot sobre la
 concepció de Maria.

520-523 Thomas de ALIS, *De vita beate Marie*, BNP ms. lat. 15067 (*olim* Sant
 Víctor 732), f. 80^a, línies 1-8. 524 Id., *ib.*, f. 83^a, línia 4. 524-529 Id., *ib.*, f. 83^a,

culpam; remanet tamen fomes et pronitas ad peccandum: sicut patet in baptizatis; et
 hoc cum quadam inevitabilitate peccandi. Plus ergo datur de virtute sanctificationi
 speciali; ergo ipsa removet culpam originalem et fomitem vel pronitatem ad peccandum;
 sed non pronitatem ad quodlibet peccatum, sed ad peccatum mortale: sicut creditur
 fuisse in Ioanne et Hieremia. Sed gratia sanctificationis in virgine abundat ultra istos;
 ergo beata Virgo ita sanctificata fuit in utero, ut removeretur culpa originalis et fomes
 sive pronitas ad culpam non solum mortalem, sed etiam venialem; ergo nihil remansit
 in ea purgandum» (Alexandre d'HALES, *Summæ Theologiæ Pars Tertia*, q. IX, mem-
 brum III, a. 1, ed. Venècia 1575, 32^a).

524 siquidem. El manuscrit que hem consultat diu «quidem». 526 sanctificaret

custodiret immunem, quod nemini in natis mulierum creditur esse donatum. Beatus igitur ortus, quem immensa prodiens in utero sanctitas fecit illum sanum... Fuit tamen ipsa de illis qui ante nativitatem filli veram esse mortem credendo a peccatis mundati sunt... Nam illa priusquam exiret de vulva sanctificata fuit», etc. 530

Petrus Ioannis, eiusdem ordinis minorum, in suo *III Sententiarum*, hanc pertractans materiam, finaliter concludit quod dicere beatam Mariam non fuisse conceptam in peccato originali insanum, impium, blasphemum et hereticum est. 535

Nicolaus de Lira, dicti ordinis minorum, super illud Luce 1, «Spiritus Sanctus superveniet in te», dicit sic: «Spiritus Sanctus prius venerat in Virginem in utero matris existentem, eam ab originali peccato purgando». Et super epistolas Pauli in diversis locis dicit eam originale contraxisse. 540

Ricardus de Mediavilla, eiusdem ordinis minorum, *Super III Sententiarum*, distinctione III, articulo primo, tenet affirmativam. Et *Super IV*, distinctione XLIII, in corpore questionis «Utrum omnia corpora mortuorum incinerabuntur», dicit sic: «Quamvis ergo Virgo beata peccatum originale contraxerit, quapropter in ea fuit debitum moriendi, tamen fomes in ea numquam aliquem actum habuit et per secundam sanctificationem totaliter fuit sublatus ab ea», etc. 545

Thibaldus de Taverni, ordinis minorum, legatus crucis, in *Sermone* quem fecit cruce signatis circa assumptionem beate Marie, cuius thema fuit «Signum magnum apparuit in celo», etc., dicit: «Hec domina habet privilegia XII. Tria a sanctificatione in utero», etc. «Tres excellentias habuit in utero, quia sanctificata in utero Anne, que 550

---

536 Nicholaus
542 afirmativam
548 Tibaldus

---

línies 3-12. 529-530 Id., *ib.*, f. 83^a, línies 13-16. 530-531 Id., *ib.*, f. 83^a, línies 17-19.

532-535 Petrus IOANNIS, *In III Sententiarum*, d. III, Vat. Borghes. 54, f. 62^r.

536-537 Lc 1, 35. 537-539 Nicolaus de LIRA, *Biblia una cum postillis... fratris Nicolai de Lyra*, Venècia, F. R. de Hailburn 1482, 44, 4 (330^b).

541-542 Ricardus de MEDIAVILLA, *In III Sententiarum*, d. III, a. I, q. I, in solutione ad 2, Brèscia 1591, 27. 543-547 Id., *In IV Sententiarum*, d. XLIII, p. IV, q. II, in corpore, Venècia 1509, 189^d.

548-557 No hem pogut situar aquesta font del nostre autor.

---

ms. «sanctificaverit». 528 *Beatus* ms. «Sanctus» || in ms. «ex» (i aquí potser hi ha hagut manipulació del nostre autor). 529 *sanum* ms. in marg «sanctum». || *Fuit tamen* ms. in marg. 530 *filius* ms. afegeix «sui Iesu Christi» || *esse* ms. «eius». 531 *sanctificata* ms. «sanctificatorum».

sancta fuit», etc., «quia omnes concipiuntur in originali. Ab hoc peccato immunis fuit tantum Christus, et ista sanctificata antequam nata.
555 Et in hoc tria habuit, quia a peccato mundata et membra ipsius contra peccatum expugnandum parata; item in tanta gratia, quod postea non peccavit nec peccare potuit».

Scotus, doctor subtilis, dicti ordinis minorum, libro III, arguit inter cetera pro negativa contra affirmativam, et in argumento quod
560 incipit || «Perfectissimus mediator», etc., ponit has propositiones in effectu, scilicet, quod Christus mediavit pro Maria et placavit Trinitatem pro ea, ac quod reconciliavit Trinitati Mariam, etc. Videat quisque si forte ipsi tres actus, scilicet, mediare, placare et reconciliari expectant Christo ut est equalis Patri vel ut est ipse minor. Et
565 si ut est minor Patre, scilicet, secundum humanitatem assumptam, erat iam factus et filius ipsius Virginis tempore eiusdem beate Virginis conceptionis, quod esset contra illud Augustini *super Ioannem homelia* CV, et in glosa super III capitulo ad Galatas, ubi dicit: «Priusquam mundus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei
570 et hominum homo Christus Iesus». Et in *III Sententiarum*, distinctione XI, capitulo «Ultra». Et in *Canone*, distinctione XIX, capitulo *Unde Mediator*. Ex quibus videtur posse concludi recte affirmativam huiusmodi questionis.

f. 97^b

Gerardus Odonis, ordinis minorum, libro suo *De figuris*, ubi de

---

559 affirmativam 561 placavit 563 placare 565 assumptam 572 affirmativam

---

558-562 Ioannes DUNS SCOTUS, *Ordinatio*, III, d. III, q. 1, ad 1, ed. Jacob de Paucisdrapis, Treviso 1517, 18^a. 567-568 AUGUSTINUS, *In Ioannis evangelium tractatus CV*, 7 (PL 35, 1907). 570-571 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum liber III*, d. XI (PL 192, 778-780). 571-572 *Id.*, *ib.*, d. XIX (PL 192, 797-798).

574-576 Gerardus ODONIS, *De figuris*, BNP ms. lat. 590, f. 2^a, línies 7-10.

558-573 És notori que Joan Duns Escot defensà la puresa immaculada de Maria. El fet que la *Brevis compilatio* l'inclouí entre les autoritats que la neguen és una audàcia del dominicà gironí, que ací ha construït un argument *ad hominem*. En efecte, prenent peu d'una de les objeccions que Joan Duns admet, el nostre autor gira l'argumentació contra el teòleg franciscà: perquè Crist hagi pogut exercir el rol de mitjancer per tal de preservar Maria del pecat original, havia de ser ja home —és a dir, fill de Maria— ja al moment de la concepció de la seva mare. Reforça la seva *reductio ad absurdum* amb textos d'Agustí i Pere Llombard, en els quals s'explica que Crist és mitjancer per la seva condició humana. 571 *Canone*. Referència fallida, perquè res no hi ha a la D. XIX del Decret de Gracià sobre el rol de Crist com a mitjancer. S'ha de referir al llibre tercer de les Sentències de Pere Llombard, com proposem a l'aparat de fonts.

stella agitur, ait: «Fuit igitur Maria stella in sua conceptione seu sanctificatione, illuminans in sua conversatione mare amarum». Et infra: «Respondetur quod ad hoc quod intelligeret et videret modum illius unionis superveniente Spiritu Sancto quadruplici ratione: prima, ut que in prima sanctificatione erat eodem Spiritu Sancto sanctificata, nunc in ipsa superventione sive secunda sanctificatione a fomite <eius> totaliter purgaretur», etc. 575 580

Ioannes de Rupella, dicti ordinis minorum, in *Sermonibus de nativitate beate Marie*, primo sermone, «Egredietur virga», et infra: «Sed Maria in nativitate egressa est a radice corruptione», etc., Isaie XI. Item: «Fluvius egrediebatur, et est Genesis II... Sic Maria in origine conceptionis habuit amaritudinem originalis corruptionis, sed in utero matris dulcorata est per gratiam sanctificationis, ut nasceretur in plenitudine sanctitatis», etc. Et idem in secundo sermone: «Ferculum fecit rex Salomon», Cantorum III. «Vide ergo in beata Virgine prerogativam sanctificationis... Quia ergo sanctificata est a culpa originali, ideo dicitur fieri ferculum de lignis Libani, quia specialiter sanctificata fuit a pena fomitis, a qua surgit motus venialis», etc. Idem de tertio sermone «Expectet lucem», Iob III: «Sunt anime sanctificate quodam privilegio sanctificationis, ut Ioannes et beata Virgo», etc. «Surrexit enim Ioannes per gratiam sanctificationis a culpa originali precedente, sed surrexit Maria per gratiam ampliorem a culpa originali precedente et a culpa actuali subsequente totaliter», etc. 585 590 595

Guilelmus de Rubió, sacre theologie magister, ordinis minorum,

---

575 ayt 580 nunc ms monte | eius om
584 set 585 Ysaie 596 set
599 Guillerms

577-581 Id., *ib.*, f. 7^r, línies 18-21.

582-583 Ioannes de RUPELLA, *Sermones de nativitate beate Marie. Sermo I*, BNP ms. lat. 15939, f. 243^v-245^v. 584 Id., *ib.*, f. 243^v, línies 24-26. 585-588 Id., *ib.*, línies 27-28, 35-39. 588-589 Id., *ib.*, *Sermo II, ib.*, f. 245^v-247^v. 589 Cant 3, 9. 589-592 Ioannes de RUPELLA, *Sermones de nativitate beate Marie. Sermo II*, BNP ms. lat. 15939, f. 246^v, línies 15-16, 29-32. 593 Id., *ib.*, *Sermo III, ib.*, f. 248^v-250^v. | Iob 3, 9. 593-595 Ioannes de RUPELLA, *ib.*, f. 249^v, línies 8-10. 595-598 Id., *ib.*, f. 249^v, línies 33-36.

---

578 Sancto omès pel ms. que hem consultat. 580 Nunc... fo- omès pel ms.

584 egressa. El ms. que hem consultat diu «egressa est a radice, hoc est, a radice corruptione». 588 in plenitudine ms. «in plenitudinis sanctitatis dulcedine».

599-627 La *Brevis compilatio* ens ofereix notícia i un primer tast d'una obra desconeguda i, per ara, perduda del franciscà Guillem Rubió, anomenada *Arca Theologiae*.

600 in sua summa intitulata *Arca theologie*, libro IIII, capitulo XIX, ques-
 tione I et II, dicit sic: «Sequitur de sanctificatione conceptionis ex
 parte Virginis concipientis, ubi primo queret aliquis an caro Virginis
 ante animationem fuerit sanctificata. Caro Virginis ante animationem
 sanctificata non fuit, non quia Deus carnem Virginis sanctificare an-
 tequam animare potuerit, sed quia sanctificatio habet fieri per aliud
 605 donum gratuitum, cuius non caro sed anima tantum seu spiritus ra-
 tionalis potest esse subiectum. Cum etiam proles non sit in parente
 secundum animam, non potest ab eo recipere sanctificationis gratiam.
 Hoc autem || satis patet per illam Bernardi sententiam in *Epistola* f. 97°
 610 *ad lugdunenses*: “Dico gloriosam Virginem de Spiritu Sancto conce-
 pisse, non autem conceptam esse. Dico eam Virginem peperisse, non
 partam a Virgine... Sicque ante conceptionem sanctificari minime po-
 tuit, quia non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum quod
 inerat”. An anima beate Virginis sanctificata fuerit ante contractio-
 nem originalis. Licet voluerint aliqui dicere beatam Virginem num-
 quam habuisse peccatum originale quantum ad effectum, sed quan-
 tum ad causam solum volentes in hoc honorare salvatorem, si puris-
 simam ab omni culpa dicatur habuisse matrem, Augustinus tamen,
 620 magnus amator Virginis et zelator precipuus veritatis, tractans illud
 Ioannis “Ecce qui tollit peccata mundi”, etc., dicit expresse quod so-
 lus ille peccata mundi auferre potuit, qui solus sine peccato venit, quia
 omni peccato semper caruit, et ideo communiter dicitur quod virgo
 Maria naturali modo generata originale habuit, sicut satis apparet ex
 penalitatibus quas sustinuit, non quidem dispensative propter salutem
 625 nostram, sed magis propter originalem culpam. Alioquin scilicet Deus
 fecisset iniuriam inutiliter puniens innoxiam contra suam iustitiam,
 cum Virgo beata...», etc.

Guido, ordinis fratrum carmelitarum, episcopus Maioricensis pri-

---

600 archa 605 set 606 gratuytum | set 613 set 625 set 627 cum *coni ms* ante
 628 maioricensis

609-614 BERNARDUS, *Epistola 174 Ad canonicos lugdunenses*, 7 (*Sancti Bernardi Opera*, VII, Roma 1974, 391-392). 620-621 AUGUSTINUS, *In Joannis evangelium*, trac. IV, c. 1, n. 10 (PL 35, 1410).

La mateixa doctrina que entreveiem a través d'aquest text és exposada en els seus comentaris a les Sentències de Pere LOMBARD (ed. París 1518, vol. II, f. 16°-20°). Per a la seva posició en la polèmica mariana, cf. Lluís M. FARRÉ, *La concepció immaculada de la Verge segons fra Guillem Rubió, O.F.M.*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», VII (1931), 95-138.

628-638 Per a la doctrina de Guiu Terrena sobre la concepció de Maria, cf. els

mo et post Elnensis, in suo *Quodlibet* III, questione XIV, subdit sic: «Respondeo sequendo auctoritates sanctorum et *Canonis*. Salva eius puritate et reverentia, teneo quod fuit concepta in originali». Et infra: «Ex quo igitur ab universali sententia isti», scilicet, sancti per ipsum prius enumerati, «neminem excipiunt propter auctoritatem Apostoli, nec ego aliquem vel aliquam audeo excipere», etc. Demum concludit sic: «Hec sententia ita clare colligitur ex diversis capitulis Apostoli, quod quicumque negans ignorans velut hereticus est censendus, ut dicit Augustinus *Contra Pelagianos* et libro I *Contra Iulianum*».

Egidius, episcopus Bituricensis, ordinis heremitarum sancti Augustini, in suo VI *Quodlibet*, in penultima questione, concludens sic dicit: «Dicere ergo quod beata Virgo non fuerit concepta in originali culpa est dicere quod non fuit orta ex carnis libidine et complexu maritali, cum omnes sic nati in peccatis sint concepti. Est etiam dicere quod non fuit membrum Christi», que sunt hereticalia, «cum Augustinus asserat nullum membrum Christi fuisse sine peccato».

Bernardus Oliverii, eiusdem ordinis Augustini, episcopus Dertusensis, in questione speciali quam facit *De conceptione beate Virginis*, concludit tenens quod fuit in originali concepta peccato et quod dicere contrarium est hereticum.

Hugo de Sancto Victore, in libro suo secundo, parte prima, ca-

629 helnensis | IIII | XIII
639 biturissensis 642 post dicere lit
646-647 dartusensis

629-631 Guido TERRENI, *Quodlibet* III, q. XIV, Vat. Borghes. 39, f. 166^a, línies 6-8. 632-634 ID., *ib.*, f. 168^a, línies 13-16. 635-638 ID., *ib.*, f. 166^a, línies 29-33. 639-645 AEGIDIUS Romanus, *Quodlibet* VI, q. 20, BNP ms. lat. 14569, f. 117^a, línies 29-35.

650-651 HUGO DE SANCTO VICTORE, *De Sacramentis*, II, p. I, c. 5 (PL 176, 382 B).

altres textos del teòleg perpinyanès que sobre la mateixa matèria cita Bartomeu F. M. XIBERTA, *Guiu Terrena, Carmelita de Perpinyà*, Barcelona 1932, 248-249.

642 culpa. Omès pel ms. que hem consultat. 643 peccatis ms. «peccato». 645 membrum Christi ms. «membrorum eius».

646-649 Una altra notícia que ens ofereix la *Brevis compilatio*, ara sobre una obra perduda de Bernat Oliver, desconeguda per J. F. OSSINGER, *Bibliotheca Augustiniana Historica*, Ingolstadt 1768, 642-643. Amb tot, cf. Nicolás ANTONIO, *Bibliographia Hispana Vetus*, II, Madrid 1788, 172, on es parla del carmelità català Bernat Oller († 1390), autor d'un llibre *De immaculata Virginis conceptione*. La similitud dels dos cognoms pot haver originat confusió. Per a Bernat Oller, cf. també C. DE VILLIERS, *Bibliotheca Carmelitana*, I, Roma 1927, 278-282; B. M. XIBERTA, *De scriptoribus scholasticis saeculi XIV ex ordine Carmelitarum*, Lovaina 1931, 54-55.

pitulo «Multi querunt» et capitulo «De carne verbi», etc., dicit inter cetera carnem assumptam a Verbo fuisse, antequam assumeretur, obnoxiam peccato, sicut reliquam Virginis carnem, sed Spiritu Sancto mundatam. Et alia dicit in effectu cum Magistro Petro Lombardi, libro III *Sententiarum*, distinctione III, quem ipse Magister secutus est in diversis locis sui libri.

Petrus Lombardi, qui dicitur communiter Magister Sententiarum, sequens in hiis et in aliis Hugonem de Sancto Victore, in suo III *Sententiarum*, distinctione || III, dicit: «Queritur de carne Verbi an priusquam conciperetur obligata fuerit peccato et an talis a Verbo fuerit assumpta. Sane dici potest et credi oportet iuxta sanctorum attestationis convenientiam ipsam prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua Virginis caro, sed Spiritus Sancti operatione ita mundatam ut ab omni peccati contagione immunis uniretur Verbo, pena tantum non necessitate sed voluntate assumptis remanente. Mariam quoque Spiritus Sanctus eam preveniens a peccato prorsus purgavit et a fomite peccati etiam liberavit», etc. f. 97^a

Joannes de Poliano, secularis, in suo III *Quodlibet*, questione III, concludit tenens probando per dicta Apostoli et sanctorum quod beata Maria fuit concepta in originali peccato, adiciens quod contrarium non videtur posse ab aliquo pro opinione teneri, sed potius pro heresi reputari. Et quod nullus doctor, cuius scripta essent in Parisiensi studio, fuerat hactenus ausus affirmare, subdens sic: «Quis igitur debet esse tante presumptionis et audacie, ut presumat contrarium asserere in <preiudicium> predictorum testium in eternum fundamentum? Certe nullus. Quod si presumeret, non argumentis, sed aliter contra ipsum procedendum esset».

Boëthius, in suo libro *De Trinitate*, qui incipit in prologo «Investigatam diutissime questionem», etc., et in prosecutione materie incipit «Christiane religionis reverentiam», etc., premissis subsequen-

---

652 carnem | assumptam | assumeretur 653 set
 663 set 665 set 666 prorsus
 671 set 672 cuius ms sive | post scripta cancell fuissent 673 actenus | affirmare 675
 testium ms testimonium
 678 Boecius

651-654 Id., *ib.*, c. 7 (PL 176, 389-390). 654-656 Cf. nota a les línies següents.

657-669 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum liber III*, d. III, in princ. (PL 192, 760-761).

668-672 Ioannes de POLIANO, *Quodlibet III*, q. III, BNP ms. lat. 15372, f. 76^b-83^b.

672-673 Id., *ib.*, f. 77^b, línies 46-47. 673-677 Id., *ib.*, f. 77^b, línies 52-55.

678-679 BOËTHIUS, *De Trinitate*, prooemium (PL 64, 1247 D). 680 Id., *ib.*,

ter quod peccatum prevaricationis Ade in omnes homines pertransiit, tandem circa finem ipsius libri subdit sic: «Nec non et alia quedam nascitur questio que ab hiis inferri potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt», etc. Et infra: «Aiunt enim: si ex homine sumptum est corpus, homo vero omnis ex prima prevaricatione non solum peccato et morte tenebatur, verum etiam effectibus peccatorum erat implicitus». Dicit ibi glosa sic: «Ingreditur questionem tum profundissimam, tum etiam utilissimam: quomodo Christus sine peccato esse potuerit, cum ex Maria virgine corpus suscepit, que in primi parentis prevaricatione peccatrix fuit sicut et genus humanum. Hanc enim questionem satis pulcre et notabiliter absolvit». Et sequitur in textu solutio questionis, scilicet, quod non accepit cum carne culpam, sed penalitates, quibus non egebat medicina, etc.

Guilelmus, episcopus Mimatensis, in libro *Rationali de officiis divinis*, libro VII, ubi de purificatione beate Marie, capitulo «Inter cunctos», dicit: «Quidam faciunt quintum festum, scilicet, de conceptione beate Marie, dicentes quod sicut celebratur de morte sanctorum, non propter mortem, sed quia tunc recepti sunt in nuptiis eternis, similiter celebrari potest festum de conceptione, non quia sit concepta, quia in peccato concepta est, sed quia mater Domini est concepta, asserentes hoc fuisse revelatum cuidam abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum, unde non est approbandum, cum concepta fuerit in peccato. Et dimissum est illud originale peccatum et sanctificata fuit in utero sicut Ieremias et Ioannes baptista», etc.

684 infra ms ita | ayunt 693 set

695 Guillelmus | minatensis 699 set 701 set 703 autenticum 706 baptista

c. 1 (PL 64, 1249 B). 682-684 Id., *Liber de persona et duabus naturis*, c. 8 (PL 64, 1353 A). 684-687 Id., *ib.* (PL 64, 1353 A). 687-692 Cf. nota de l'aparat complementari. 692-694 BOËTHIUS, *Liber de persona et duabus naturis*, c. 8 (PL 64, 1353 B).

695-706 Guilelmus DURANDUS, *Liber rationalis divinatorum officiorum*, Nàpols 1478, 309^{c-d}.

687-692 La cita dels textos de Boeci demostra que el nostre autor no treballava amb elements de primera mà, ja que anuncia que cita el *De Trinitate* i, en canvi, els textos són del *Liber de Persona et duabus naturis*. D'altra banda la glossa evocada no és la de Gilbert Porreta. Podria tractar-se de la de Clarembald d'Arras (cf. W. JANSEN, *Der Kommentar des Clarembaldus von Arras zu Boethius «De Trinitate»*, Breslau 1926), que no ens ha estat possible de compulsar.

Ioannes Belleti, in *Summa de divinis officiis*, sub rubrica de assumptione beate Marié, dicit: «Festum conceptionis quidam aliquando celebraverunt, || et forte aliqui celebrant, sed non est authentica illa festivitas, immo videtur prohibenda; in peccato enim fuit concepta». f. 98^a

Guilelmus, Altissiodorensis episcopus, in sua *Summa de divinis officiis*, capitulo «De nativitate beate Marie», dicit sic: «Quarta solemnitas est de nativitate eius, quando mundo nata est, sicut ea que sanctificata fuit in utero, sicut dicitur in Psalmo: "Sanctificavit tabernaculum suum altissimus". De conceptione enim eius non faciunt festum multe ecclesie, quia concepta fuit in peccato originali».

De predicatoribus, ordinis sancti Dominici. Petrus de Tarantasia, factus papa Innocentius titulus super epistolas Pauli et dominus Hugo cardinalis, qui sub dicto papa totam Bibliam postillavit, breviter et generaliter: omnes doctores et magistri eiusdem ordinis affirmativam scripserunt tenendam, et quod facientes festum conceptionis debent respectum habere ad sanctificationem eius, qua sanctificata fuit in utero, ut etiam dicit sanctus Thomas. Et nonnulli eorum, ut sunt Albertus Magnus, Ioannes Briti et Nicolaus de Traveto et Nicolaus Eimerici dicunt quod asserere negativam est hereticum.

---

707 rubica 707-708 asumptione 709 set | auttentica 710 ymmo
711 Guillelmus | altisiodorensis 713 solempnitas
720-721 afirmativam 724 Nicholaus | tranoto 724-725 Nicholaus

---

707-710 Ioannes BELLETI, *Rationale divinatorum officiorum*, c. 146 (PL 202, 149 D).
711-716 Gulielmus ALTISIODORENSIS, *Summa de divinis officiis*, BNP ms. lat. 14145, f. 73^a, líneas 36-42.

717-718 No hem pogut identificar aquesta font del nostre autor. 718-719 Domini Hugonis [de SAINT CHER] Cardinalis, *Postilla. Tertia Pars. Super Esaiam, super Proverbia, super Ecclesiasten, super Cantica, super Librum Sapientiae, super Ecclesiasticum*, Paris, Jean Petit 1531, f. 81^c, líneas 53-61. 723 Thomas de AQUINO, *Summa Theologica*, III, q. 27, a. 1, in c. (Madrid, BAC 1964, 204^{a-b}). 724 ALBERTUS MAGNUS, *Scriptum divi A. M. o. p. Ratisponensis episcopi super tertium Sententiarum*, d. III, a. 4, ed. Basilea, Jacobus de Pfortesheim 1506, f. bBii^a. | Ioannes BRITO: Segons Quétif-Echard, *Scriptores Ordinis Praedicatorum*, I, 698^b-699^a, existeix una *Determinatio F. Iohannis Briti lectoris Montipesulani o. p. de peccato originali*, que per ara no hem pogut situar. També hi fa al·lusió i en cita un fragment Nicolau Eimeric, *Contra calumniantes preeminentiam Christi et virginis matris eius*, Vat. lat. 10497, f. 87^b, líneas 23-35. | Nicolaus de TRAVETO: No hem pogut consultar el seu comentari a les Sentències de Pere Llombard contingut al ms. 189 de la Biblioteca Communale d'As-

---

707-710 El text ofert per la *Brevis compilatio* difereix del que reporta Migne: «Festum enim conceptionis quidam interdum celebrarunt, et adhuc fortassis aliqui celebrant, sed authenticum et approbatum non est, immo enimvero prohibendum potius esse videtur; in peccato namque fuit concepta».

Sequuntur doctores canoniste, qui suis nominibus enarrantur.

Gratianus, canonum compilator, in *Decretis*, *De consecratione*, distinctione III, ad huiusmodi affirmative propositum inducit illud beati Augustini *De fide ad Petrum*: «Firmissime tene et nullatenus dubites», etc., ut supra. Item *De penitentia*, distinctione II, capitulo <...>. Et infra: «Omnis creatura sub vitio sit, non quod omnis peccaverit, sed quia nulla est que peccare possit».

Raimundus de Pennaforti, sub Gregorio papa IX decanus sedis Barchinone, qui post factus est frater ordinis predicatorum, qui in vita et in morte claruit et claret miraculis, *Decretalium* prudentissimus compilator, in prima parte sue *Summe*, capitulo «Sunt ergo ferie»: «Et nota quod non fit mentio de anuntiatione sancte Marie, cum tamen sit celebre festum, nec de conceptione eiusdem, quia illud non debet celebrari, eo quod concepta fuerit in peccatis, sicut et ceteri sancti, excepta unica persona Christi, que non ex virili semine, sed mystico spiramine, etc.».

Ioannes Lector, in sua *Summa*, parte prima, titulo et capitulo *De feriis*, questione II, etiam dicit eadem verba in principio sicut prefatus Raimundus.

Ioannes, glosator *Decreti*, in glosa ordinaria, *De consecratione*, distinctione III, capitulo *Pronuntiandum*, ubi agit de celebratione festivitatum, dicit sic: «De festo conceptionis beate Marie nihil dicitur hic, quia celebrandum non est... Et hec est ratio: in peccatis enim concepta fuit sicut et ceteri, excepta unica persona Christi».

726 qui ms quibus

728 affirmative

733 Raymundus

748-752 quia celebrandum... nil dicitur hic in marg

sissi, perquè durant la preparació d'aquest treball el dit manuscrit era exposat en cabina blindada a Todi, amb motiu d'una commemoració franciscana. | Nicolaus EIMERICI, *De conceptione Virginis Marie*, Ciutat de Mallorca, Biblioteca Bartomeu March, ms. 15-III-6, f. 215^v-226^r; *Contra calumniantes...*, Vat. lat. 10497, f. 92^a-93^a.

727-730 *Decret.* III, *De consecratione*, D. IV, c. 3 (FRIEDBERG I, 1362). Cf. AUGUSTINUS, *De fide ad Petrum*, c. 26, reg. XXIII (PL 40, 774). 730-732 *Decret.*, *De Poenitentia*, D. II, c. 5 (FRIEDBERG I, 1191).

736-741 Raimundus de PENNAFORTE, *Summa de poenitentia et matrimonio*, curantibus Xaverio OCHOA et Aloisio Díez, Roma 1976, col. 396.

742-744 Ioannes LECTOR, *Summa confessorum*, p. I, tit. XII, q. II, BNP ms. lat. 3260, f. 30^b, líneas 51-56.

745-749 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima*, Lió 1671, col. 1965, lit. d., *Nativitas*. Cf. *Decret.*, *De consecratione*, D. III, c. 1 (FRIEDBERG I, 1353).

748 *hic*. Omès pel ms. que hem consultat. 749 *ceteri*. El text consultat afegeix «sancti».

750 Huguccio, *De consecratione*, distincione IIII, capitulo *Pronun-*
tandum, dicit sic: «De festo conceptionis beate Marie nihil dicitur
 hic, quia non est celebrandum, licet in quibusdam locis celebretur, ut
 in Anglia. Et hec est ratio: fuit enim in peccato originali concepta
 sicut et ceteri sancti, excepta unica persona, scilicet Christi». Et super
 755 capitulum *Firmissime*, distincione III, dicit: «Beata Maria, Ieremias
 propheta et Ioannes baptista cum originali peccato sunt nati, || cum f. 98^b
 constet eos per concubitus viri et femine esse conceptos».

Archidiaconus, in suo *Rosario* super dictum capitulum *Firmissi-*
me, ait: «Ut melius intelligas, scias quod due sunt natiuitates, scilli-
 760 cet, in utero, alia ab utero. Nasci in utero est animam corpori in-
 fundi; ex utero nasci est in lucem prodire. Unde beata Virgo et Ioan-
 nes baptista et Ieremias cum originali peccato nati fuerunt in utero,
 et hoc vult dicere littera c. in principio, ibi, «omnem hominem», etc.
 765 Unde conceptio beate Marie non debet celebrari, sed natiuitas ex
 utero bene celebratur».

Guilelmus Durandi, alias Speculator, titulo *De feriis*, annuntiando
 festiuitates, dicit ita: «Et omnes festiuitates Virginis gloriose; non
 dico de festo conceptionis eius, quia concepta fuit in peccato».

770 Hostiensis, in sua *Summa*, titulo *De penitentia*, capitulo *Quis*
debet confiteri, in principio, dicit sic: «Sine peccato originali nullus

750 Hugucius 755 capitulo | IIII 756 bapbista
 759 ayt 763 c. ms eadem 764 set
 766 Guillelms

750-754 HUGUCCIONIS, *Lectura super Decreto*, BNP ms. lat. 3892, f. 380^b, lí-
 nias 1-4. Cf. *Decret.*, *De consecratione*, D. III, c. 1 (FRIEDBERG I, 1353). 755-757
 HUGUCCIONIS, *Lectura super Decreto*, BNP ms. lat. 3892, f. 385^a, línias 35-36. Cf. *De-*
cret., *De consecratione*, D. III, c. 3 (FRIEDBERG I, 1362).

758-765 Guido a BAISSIO, ARCHIDIACONUS Bononiensis, *Rosarium seu in Decre-*
torum volumen commentaria, II pars, *De Consecratione*, d. IV, Venècia 1601, 401^d.

766-768 Consultat el Clm 8803 de la Bayerische Staatsbibliothek, que conté el
 comentari de Guilhem Duran a les Decretals, trobem que no té el títol *De feriis* cor-
 responnent al llibre II de les Decretals, i passa del títol *De dilationibus* (f. 34^r) al *De*
ordine cognitionum (f. 35^r), sense cap índici que pugui fer pensar en cap salt en la
 còpia del text. Dins l'apartat *De dilationibus* diu: «An festum conceptionis beate Marie
 sit celebrandum, *De con.*, d. III, c. I» (f. 34^r), és a dir, remet a la tercera part del *Decret*
 de Gracià i a la llista de festes que es troba en FRIEDBERG I, 1353. Devem aquestes
 dades a Josep Perarnau.

769-773 Henricus DE SEGUSIO Card. HOSTIENSIS, *Summa*, Lió 1517, 328^{b-c}.

753 *originali*. Omès pel ms. que hem consultat. 754 *scilicet* ms. om. 755 *Bea-*
ta Maria ms. «Ergo beata Virgo et». || *propheta* ms. om. 757 *vir* ms. «masculi».

761 *est*. El text consultat afegeix «ex utero».

est genitus de germine viri et mulieris, quamvis aliqui in utero matris sanctificati legantur, sicut Ieremias, Ioannes baptista et gloriosa domina nostra».

Ioannes Andree, in capitulo *Conquestus*, extra. *De feriis*, super verbum *virginis gloriose*, ait: «Festum conceptionis ipsius virginis hic non includitur, licet in multis ecclesiis celebretur ex devotione non improbanda. Tu tamen dicas conceptionem illam que fuit ex humano semine non venerandam. Et hoc tenendum, quia fuit in originali concepta».

Ioannes de Linyano, titulo *De feriis*, capitulo *Quod legitime*, ait: «An festum conceptionis beate Marie sit celebrandum, *De consecratione*, distinctione IIII, primo, solvit ibi glosa quod non est necesse celebrandum, quia concepta fuit in peccatis, sicut et ceteri. Idem Speculator, eodem titulo primo, in principio. Predicadores cum glosa, minores contra».

Ioannes Gaufredi, in suo *Collectario*, extra. *De feriis*, capitulo *Conquestus*, dicit sic: «Numquid includitur in premissis feriis beate Marie festum conceptionis eiusdem? Non, secundum Ioannem Andree, quia concepta fuit in peccato. De hoc dixi in *Summa de Trinitate, Firmiter*. Conclisit omnia sub peccato, ut omnibus misereatur,

---

775 verbo | ayt 777 improbanda
780 ayt

774-779 Ioannes ANDREAE, *In II Decretalium librum Novella Commentaria*, Venetia 1581, 56^a. Cf. *Decretal.* II, IX, c. 5 (FRIEDBERG II, 272).

780-785 Consultat el Clm 8786, el qual, segons Johannes Friedrich von SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Canonischen Rechts*, II, Stuttgart 1877, 260, conté un *Commentarius in Decretales Gregorii IX* de Joan DE LEGNANO, trobem que hi ha comentari al títol *De feriis* i a cada un dels seus cinc capítols, però no hi ha cap epígraf o capítol *Quod legitime*, el qual tampoc no es troba en l'edició de FRIEDBERG. Dins el capítol *Conquestus*, f. 156^b, es llegeix: «Qui sunt dies feriatos? *Natalis*, explicat dies feriatos. *Virginis*, dicunt aliqui quod non includitur incarnatio beate Marie passive. Alibi tamen de hoc notabitur». Ulteriors recerques en aquest manuscrit i en el 8787 no han permès de situar cap text on Joan de Legnano doni més precisions sobre la festa de la concepció de Maria. Deven també aquestes dades a Josep Perarnau.

786-795 Ioannes GAUFREDI, *Collectarius iuris*, I pars, II, rub. *De feriis*, c. *Conquestus*, Lió 1514, 109^a, línies 32-39. 789-790 Cf. *Decretal.* I, I, c. 1 (FRIEDBERG II, 5). 790-791 Rm 11, 32. 791-792 *Decret.*, *De poenitentia*, D. II, c. 40, § 4 (FRIED-

---

771 *germine*. El text consultat diu «semine».

775 *Festum*. El text consultat diu: «Festum autem passive conceptionis ipsius virginis».

788 *eiusdem*. Omès pel text que hem consultat. 790 *misereatur* text «misereretur».

ad Romanos XI, *De penitentia*, distinctione II, capitulo *Liberi arbitrii*. Descenditque in mundum pro redemptione humani generis, XII, questione II, *Cum Redemptor*, *De celebratione missarum*, *Cum Marthe*, cum similibus de cuius propagine non est dubium fuisse beatam virginem Mariam».

795 Innocentius papa III, in suo libro *Sermonum*, in sermone festivitatis beate Marie, cuius thema «Multe filie congregaverunt», etc.: «Audi filia», etc. «Obliviscere domum patris tui per carnalium concupiscentiarum victoriam. Quod factum est quia in ea extinctus est
800 fomes peccati adeo ut non sentiret primos motus post incarnationem Verbi». Item, idem in *sermone de assumptione Virginis*, cuius thema «Que est ista que egreditur quasi aurora», etc., || loquens de Eva f. 98° et beata Maria, subdit sic: «Illa fuit sine culpa producta, sed produxit in culpam; hec autem in culpa fuit producta, sed sine culpa
805 produxit. Illa dicta est Eva, huic dictum est "Ave"».

Corroborant predicti ipsam suam affirmativam quia, ut aiunt, ubi non contraxisset ipsa Virgo originale peccatum, non indignisset redemptione facta per Christum ab ipso originali, nec ipse Christus fuisset mediator pro ea, nec sanguinem fudisset pro ea. Et cum Ecclesia tota, que est sponsa Christi et mentem sui sponsi declarans, affirmet in suis symbolis, himnis, prefationibus, responsis et antiphonis, collectis et canone misse ipsum Christum mediatorem Dei et hominum, redemptorem humani generis, omnium hominum salvatorem, sufficienter pro omnibus, efficienter per suum sanguinem proprium
810 semel intrasse in sancta, eterna redemptione inventa, facta etiam uno semel in cruce et per crucem factam in stateram, et hec post natiuitatem citra et non ante. Et hec eadem testantur *Canones: De consecratione*, distinctione II, capitulo *Semel Christus*, et capitulo
815

804 set

806 afirmativam | ayunt 810-811 ympnis 814 suficienter | eficienter 816 in conims er

BERG I, 1204-1205). 792-793 *Decret.*, C. XII, q. II, c. 68 (FRIEDBERG I, 709). 793-794 *Decretal.* III, XLI, c. 6 (FRIEDBERG II, 636-639).

796-801 Entre els sermons editats d'Innocenci III no hem trobat el que ací s'esmenta. 802-805 INNOCENTIUS III, *Sermo XXVIII in solemnitate Assumptionis gloriosissimae semper virginis Mariae* (PL 217, 581 D).

817-818 *Decret.*, *De consecratione*, D. II, c. 51 (FRIEDBERG I, 1332-1333).

806 Comença ara la presentació d'una sèrie d'arguments teològics, els quals, intencionadament explotats, permeten de concloure que Maria havia de ser concebuda en pecat original.

817-820 La força de l'argument rau en l'expressió *citra et non ante*. La redempció

Semel immolatus, et capitulo *In Christo semel* et capitulo *Iteratur quotidie*. Ac etiam Princeps apostolorum in sua canonica prima, capitulo III, ac in secunda, capitulo II. Et Apostolus ad Hebreos VIII et ad Romanos VIII et ad Ephesios V. Gregorius in prefatione de cruce et eius himnis et officiis. De quo etiam in *Canone*, distinctione LXXVI, capitulo *Ieiunium*, capitulo *Idem in apologia*, extra. *De Summa Trinitate et fide catholica*, capitulo *Firmiter credimus*, et in *Clementinis*, eodem titulo, capitulo *Fidei*, et extra. *De Baptismo*, capitulo *Maiores*, et *De verborum significatione*, *Exiit qui seminat*, circa principium, libro VI. Videtur ex hiis negativam fore repellendam.

Confirmare nituntur etiam addentes quod propter originale peccatum Regnum celorum usque ad mortem Christi fuerat omnibus clausum, cuius ianuam Christi sanguis suis fidelibus misericorditer reseravit, ut extra. *De baptismo*, capitulo *Maiores*, ubi etiam habetur quod pena originalis peccati proprie est carentia visionis Dei, actualis vero gehenne perpetue cruciatus. Et cum ab ista generalitate ipsa Virgo non excipiatur, intelligitur includi, iuxta *Canonem*, XXIII,

820 cotidie 823 ympnis | officiis 826 fidey
829 conffirmare

819 *Decret.*, *De consecratione*, D. II, c. 52 (FRIEDBERG I, 1333). *Decret.*, *De consecratione*, D. II, c. 53 (FRIEDBERG I, 1333). 819-820 *Decret.*, *De consecratione*, D. II, c. 71 (FRIEDBERG I, 1341-1342). 820-821 1 Pe 3, 18. 821 2 Pe 2, 20. | He 9, 11-15. 822 Rm 8, 32. | Ef 5, 1. 822-823 Es refereix a l'antic prefaci del temps de Passió i de la Creu, on es llegeix: «Qui salutem humani generis in ligno Crucis constituisti; ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret: et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur». També al conegut himne «Vexilla Regis prodeunt» i a l'ofici de les hores del mateix temps litúrgic. 823-824 *Decret.*, D. LXXVI, c. 7 (FRIEDBERG I, 269-270). 824 *Decret.*, D. LXXVI, c. 8 (FRIEDBERG I, 270). 825 *Decretal.*, I, I, c. 1 (FRIEDBERG II, 5-6). 826 *Clem.*, I, I, c. un. (FRIEDBERG II, 1133-1134). 826-827 *Decretal.*, III, XLII, c. 3 (FRIEDBERG II, 644-646). 827-828 *Sext. Decretal.*, V, XII, c. 3 (FRIEDBERG II, 1109-1110).

832 *Decretal.* III, XLII, c. 3 (FRIEDBERG II, 644-646). 835-836 *Decret.*, C. XIII,

de Crist i el seu acte meritori són lligats a un moment determinat del temps. Per això se citen els textos del *Decret*: «Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis...»; «Semel immolatus est in semetipso Christus...»; «In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens...»; «Iteratur cotidie haec oblatio, licet Christus, semel passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salvaverit mundum».

820-828 Els textos escripturístics i jurídics que ara acumula el nostre autor tenen en comú que parlen de la redempció de Crist, per bé que d'una manera general. La seva inclusió ací és més aviat un recurs retòric. Per la manera com és presentada la redempció de Maria per part del corrent immaculista, cf. Francesc MARTÍ, *Compendium...*, o. c., 154-156.

829-840 Aquest argument depèn de l'anterior i n'és un corollari. Els textos jurí-

questione v, capitulo *Si non licet*. Est etiam eadem ratio de hoc in ipsa Virgine, sicut in aliis, scilicet, quia venit in mundum ut ceteri concupiscibiliter ex commixtione viri et femine; quia ubi est eadem ratio ibi est idem ius, extra. *De translationibus*, capitulo II, cum ibi notatis.

840 Refirmare etiam conantur per effectus ipsius originalis peccati in persona ipsius Virginis subsecutos necessitate nature corrupte ut in ceteris ex dicta commixtione sive concupiscibiliter generatis, non voluntarie assumptos, ut fuit in Christo; qui omnes defectus || natu- f. 98^d
845 rales voluntarie assumpsit preter ignorantiam et peccatum, extra. *De Summa Trinitate et fide catholica*, in *Clementinis*, capitulo *Fidei*, in glosa super verbum *passibile* ut ibidem notatur. Sunt verba Augustini recitata etiam per Magistrum Sententiarum, *libro III*, distinctione xv. Et quia ignorantia et peccatum de Christo negantur assumpta, de ipsa Virgine sicut de ceteris affirmantur contracta, quia quod
850 de uno negatur de aliis affirmatur, ut patet supra, capitulo «de Veteri Testamento». Nullus enim negat quin Regnum celorum eidem Virgini obseratum fuerit usque ad hostiam Iesu Christi, ut habetur supra, capitulo «Thomas de Aquino» et capitulo «Corroborant».

855 Hoc idem videtur asserere sanctus Leo papa in suis *Sermonibus* dicens multa de predictis, et inter cetera in *Sermone de assumptione Virginis beate* ait: «Lacta, Maria, creatorem tuum, lacta panem celi, lacta pretium mundi, prebe lambenti mamillam, ut pro te ipse prebeat percutienti se maxillam; tu illi temporalem ministra substantiam, ut ipse tibi et nobis vitam tribuat sempiternam». Et idem in
860

841 reffirmare 844 asumptos 845 post voluntarie lit | asumpsit 846 fidey 847 verbo
849-850 asumptum 850 afirmanur 851 afirmatur
856 assumptione 857 ayt 859 ille ms illam corr

q. v, c. 9 (FRIEDBERG I, 933-934). 839 *Decretal.* I, VII, c. 2 (FRIEDBERG II, 97-98).
845-846 *Clem.* I, I, c. un. (FRIEDBERG II, 1133-1134). 847 *Corpus Iuris Canonici. Pars Tertia*, Lió 1671, col. 7-8, lit. k. Cf. *Clem.* I, I, c. un. (FRIEDBERG II, 1133).
848 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum lib. III*, d. xv, 1 (PL 192, 785). Cf. AUGUSTINUS, *De Genesi ad litteram*, XII, c. 24, n. 51 (PL 34, 475).

856-860 Entre els sermons de sant Lleó el Gran no n'hi ha cap *de assumptione*

dics amb els quals el recolza el nostre autor insisteixen en el concepte que les excepcions han de ser expresses.

841 Per la manera com són presentades les penalitats derivades del pecat original, que Maria va contreure sense contreure'n la causa, per part del corrent immaculista, cf. Francesc MARTÍ, *Compendium...*, o. c., 81-90.

855 *Hoc idem*. El dominicà gironí es refereix al fet que Maria no fou exceptuada de la condició humana comuna; per tant, fou redimida com els altres.

Sermone de nativitate eiusdem Virginis: «Unum enim Emmanuel, quod est nobiscum Deus, ex utero suo gignere meruit qui eam genusque humanum redimere venit». Et item in *Sermone de nativitate Domini*: «Sicut Dei Filius a reatu nullum liberum reperit, sic pro liberandis omnibus hominibus venit». Et in *Sermone circumcisionis*: 865
 «Solutus enim per omnia ex natis de femina sanctus dominus Iesus». Et hoc idem Augustinus, libro I *Contra Iulianum*, et ipse Leo in *Sermone ferie VI parascevis*, loquens de Christo: «Nullum salvaret illesus, qui pro omnium erat salute moriturus». Cum ergo, ut aiunt, 870
 constet quod ipsa beata Virgo fuerit libidinose concepta omnesque defectus naturales humanos habuerit, ut puta ignorantiam, membrorum imbecillitatem, frigus, calorem, famem, sitim, timorem, dolorem et alias humanas penalitates que sunt pena dicti originalis peccati, pro quo per sententiam divinam latam in paradiso contra Adam “in quocumque die”, etc., Genesis II, causantur huiusmodi in nobis effectus penales et mors finaliter corporis, qui omnes in ipsa concurrerunt, sequitur etiam quod concurrebat et causa ipsorum, scilicet, peccatum originale, cum effectus sine causa non sit ponendus, cessante quidem causa, cessat omnis eius effectus et «destructo principali destruitur accessorium et omne quod sequitur ex eo», distinctione X, capitulo *Vides*. 880
 Quod autem beata Virgo timuerit non est dubium: fugit enim timida pro filio in Egiptum, Matthei II. Item quando non invento Filio, reversa in Ierusalem, et illo invento in templo sedente in medio doctorum, dixit: «Fili, quid fecisti nobis sic? ego et pater tuus dolentes querebamus te», Luce II. Et ibidem, dixit ei Simeon: «Tuam ipsius animam pertransibit gladius», quod fuit completum in Christi passione. Et quod timor sit ex peccato originali et maxima pena, habetur ex *Historia Scholastica*, capitulo *De opere VI diei*. De morte 885

---

861 hemanuel 866 est natus 869 ayunt 885 Symeon 888 ystoria scolastica | diei

---

Virginis. 861-863 Tampoc no n'hi ha cap de *nativitate Virginis*. 863-865 LEO MAGNUS, *Sermo XXI* [Al. XX] *In nativitate Domini* I, c. 1 (PL 54, 191 A). 865-867 La cita és de sant AMBRÒS, *Expositio evangelii secundum Lucam*, II, 56 (PL 15, 1654 C), recollida també per AGUSTÍ, *Contra Iulianum*, I, c. 3, n. 10 (PL 44, 645). Un parallel d'aquests mots es pot trobar en sant Lleó, *Sermo XXV* [Al. XXIV] *In nativitate Domini V*, c. 5 (PL 54, 211 C). 868-869 Entre els sermons de sant Lleó el Gran no hi ha cap *Sermo feriae VI Parascevis*. 874-875 Gn 2, 17. 879-881 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima*, Lió 1671, cols. 34-35, lit. m. Cf. *Decret.*, D. X, c. 10 (FRIEDBERG I, 22). 882 Mt 2, 13-15. 884-885 Lc 2, 48. 885-886 Lc 2, 35. 888 Petrus COMESTOR,

---

870 Cf. nota a la línia 105.

etiam anime, que est proprie carentia visionis divine, ut dictum est
 890 parum supra, et etiam corporali, que est separatio anime a corpore,
 quod proveniant ex primi parentis prevaricatione seu dicto peccato
 originali probatum est supra, Genesis II, ubi ait "morte morieris".
 Super quod dicitur in dicta *Historia*: «Morte, scilicet, anime et neces-
 895 sitatem moriendi habebis»; et quod uni dicitur ad omnes extendi-
 tur, || Marci XIII, et in *Canone*, distinctione xxxviii, capitulo primo f. 99^a
 et distinctione LI, capitulo *Purgabit*. Quod etiam fuerit mortua ita
 canit Ecclesia in collecta de assumptione ipsius Virginis: «Veneran-
 da», etc., et habetur in dicta Apostoli sententia "per unum homi-
 nem", etc., ad Romanos v, et similibus. Et per Augustinum ubi su-
 900 pra, libro VI *Contra Iulianum*, «Mors est supplicium peccatoris», et
 in *Canone*, distinctione v, capitulo *Ad eius*, verbo *dicitur*, «ex culpa
 primi hominis factum est ut esuriamus». Et iterum de morte corpo-
 rali in *Canone*, *De consecratione*, distinctione IIII, capitulo *Placuit*,
 circa finem. Et subditur eodem capitulo quod qui dixerit hominem
 905 mortalem «non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit».
 Et multa alia super hoc reperiuntur scripta.

Ex quibus inferunt quod beata Virgo penalitates ipsas et mortem
 corporalem tandem sustinuit; caruisset quoque Dei visione, si ante
 Filium mortua fuisset; et quia ista proveniunt ex peccato, non quoad
 910 ipsam actuali, igitur originali; aliter iniustus videretur Deus et cru-
 delis inferendo matri sue penas huiusmodi atque mortem sine causa
 ex qua proveniunt nobis et sine culpa commissa vel contracta, quod
 est nefas non solum dicere, sed etiam cogitare in Deo. «Deus enim
 fidelis est et absque ulla iniquitate, iustus et rectus», Deuteronomii
 915 xxxii. Duplex enim datur mors: una redemptiva, qua solus Christus
 fuit mortuus, et altera pro culpa inflictiva, ut in omnibus aliis. Sed in

---

890 separatione 892 ayt 893 quo | ystoria 897 assumptione 900 suplicium
 911 adque 913 nefas | set 916 set

Historia Scholastica. Historia libri Genesis, c. 8 (PL 198, 1063 A). 892 Gn 2, 17.
 893-894 Petrus COMESTOR, *ib.*, c. 15 (PL 198, 1069 B). 894-895 Mc 13, 37.
 895 *Decret.*, D. XXXVIII, i p., c. 1 (FRIEDBERG I, 140-141). 896 *Decret.*, D. L,
 c. 15 (FRIEDBERG I, 183-184). 898-899 Rm 5, 12. 899-900 AUGUSTINUS, *Contra*
Iulianum, VI, c. 18 (PL 44, 855). 901-902 *Decret.*, D. V, c. 4 (FRIEDBERG I, 8-9).
 903-905 *Decret.*, *De Consecratione*, D. IV, c. 152 (FRIEDBERG I, 1411).
 913-914 Dt 32, 4.

---

913 *nefas... cogitare*. Sense posar-se explícitament al costat de Joan de Montsó,
 és evident que el dominicà gironí disposa la seva argumentació en direcció de les
 posicions radicals d'aquell.

ipsa beata Virgine non redemptiva, ergo pro culpa inflictā; non actuali, ergo originali.

Ex predictis contendunt liquere clarissime dictam eorum affirmativam probatam auctoritatibus Veteris et Novi Testamenti, sancte matris Ecclesie quatuor precipuorum sanctorum doctorum Gregorii, Augustini, Ambrosii et Hieronymi, de quibus agitur extra. *De reliquiis et veneratione sanctorum*, capitulo *Gloriosus*, libro VI, et etiam ceterorum sanctorum doctorum et magistrorum, de quibus II Petri, primo capitulo dicitur: «Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines»; et in *Canone*, distinctione XV, capitulo *Sancta Romana*, et glosa, distinctione IX super capitulum *Noli nostris*, ubi dicitur adducendo dictum capitulum *Sancta Romana* quod «scripta Augustini et aliorum sanctorum patrum... iubentur omnia teneri usque ad ultimum iota»; et distinctione XIX, capitulo *Itaque Dominus*; et distinctione XI, capitulo *In hiis rebus*, ac etiam per scripta aliorum doctorum catholicorum et per canones et per epistolas decretales sanctorum patrum, salva tamen semper, ut inquit, determinatione sancte matris Ecclesie facta forsā vel etiam faciēda, cui volunt et intendunt firmiter in hiis et aliis adherere, etc.

E contrario negativam tenentes et predicantes, ut sunt reverendi religiosi magistri in sacra pagina ordinis minorum et aliqui ordinis carmelitarum et aliqui ordinis sancti Augustini et universitas Parisiensis aliquorum magistrorum modernorum, etiam dico quod reperiantur notabilissimi et famosissimi ac probati magistri et doctores universitatis etiam ordinum predictorum; antiqui tamen, de quibus nonnulli superius sunt scripti, eis contrarii in hac parte videntur, recentes tamen illam fundare cogunt in eorum scriptis et predicationibus, per auctoritates et similitudines sacre scripture et nonnullorum sancte matris Ecclesie doctorum ac magistrorum, || necnon et per

---

919-920 affirmativam 922 Ieronimi 927 capitulo

922-923 *Sext. Decretal.*, III, XXII, c. un. (FRIEDBERG II, 1059-1060). 924-926 2 Pe 1, 21. 926-927 *Decret.*, D. XV, c. 3 (FRIEDBERG I, 36). 927-930 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima*, Lió 1671, col. 27 a. Cf. *Decret.*, D. IX, c. 3 (FRIEDBERG I, 17). 930 *Decret.*, D. XIX, c. 1 (FRIEDBERG I, 62). 931 *Decret.*, D. XI, c. 1 (FRIEDBERG I, 25).

926-931 Els textos jurídics invocats insisteixen en la intangibilitat de les veritats revelades per l'Escriptura i els apòstols, i transmeses a través dels Pares i les tradicions eclesiàstiques.

936 *negativam tenentes*. S'inicia ara la discussió dels arguments del corrent immaculista. 939-941 *magistrorum modernorum... antiqui tamen*. Cf. supra.

rationes dialecticas et consequentias ac miracula, portenta, revelationes et per privilegium, prerogativas, pietatem et dicta seu scripta etiam paganorum, que omnia etiam contrarii contendunt eludere, multipliciter refutando, ut in sequentibus apparebit.

950 Adducunt igitur ad probandum, si bene recolitur, ipsam negativam, scilicet, quod ipsa beata virgo Maria dignissima mater Christi non fuit concepta in peccato originali. Hoc est dicere quod in dicta eius nativitate prima in utero Anne matris sue ipsum originale peccatum sive culpam originalem nullo modo contraxit, immo ad hoc fuit per
955 singulare privilegium preservata per Deum, eo quod erat eius futura mater.

Adducunt auctoritates sacre scripture similitudinarias, ut videtur, dicentes quod Eva fuit a contractione huiusmodi privilegiata et immunis, igitur multo melius mater Dei.

960 Dicunt ad hoc et similia affirmativam tenentes eludendo quod Eva fuit facta ante peccatum, nec fuit concepta libidinose per commixtionem viri et femine, sicut ipsa beata Virgo; igitur ratio non procedit.

Iuvant se etiam ipsi negativam predicantes dicentes: ipsa beata
965 Virgo comparatur lune, aurore, stelle, urne, arce de lignis sethim imputribilibus, etc. Ergo ipsa beata Virgo similiter fuit imputribilis, carens omni macula, ut habetur Canticorum III.

Obviant alii affirmativam tenentes dicentes: Ista magis probant affirmativam quam negativam, cum dicant constare lunam et stellas
970 de se fore opacas, nisi quantum illuminantur a sole, incipientes a tenebris que fuerunt seu erant super faciem abyssi et post facta est lux factumque est prius vespere et postea mane, Genesis primo. Sic

---

946 dyalecticas

950 addunt 954 ymo

960 afirmativam

965 arche 966 inputribilibus | inputribilis

968 afirmativam 969 afirmativam 970 opachas 971 abissi

---

967 Cant 4, 7.

972 Gn 1, 5. 981 Ef 5, 8.

---

953 *nativitate prima*. El nostre autor anomena *prima nativitas in utero*, la *secunda conceptio* o *animatio* (cf. supra, línies 39-56 del text).

957-959 Sobre el parallel de Maria amb Eva, cf. Francesc MARTÍ, *Compendium...*, o. c., 98-99, 117-118.

965 *arce de lignis sethim imputribilibus*. Cf. *Compendium...*, o. c., 126.

967 *carens omni macula*. Cf. *Compendium...*, o. c., 138.

etiam luna, que secundum grammaticos dicitur a mane, quod est defectus, stelle et aurora a tenebris et caligine inceperunt terminantes in lucem. Beata etiam Virgo, ut aiunt, in suo primo progressu, videlicet, in instanti sue conceptionis seu animationis sive nativitatís in utero incipit a tenebra sive caligine originalis peccati sive culpe seu reatus contracti cum natura, et post per gratiam sanctificationis incepit lucere et per superventionem Spiritus Sancti et conceptionem Filii Dei huiusmodi tenebra et caligo fuerunt protinus profugate, iuxta illud ad Ephesios v: «Eratis aliquando tenebre», etc. Erat enim lux vera ipsam matrem et omnes electos illuminans, Ioannis primo. Arca, urna et cetera huiusmodi prius fuerunt in sua deformi materia, postmodum dolate, levigate, polite et furbite formam suam sumpserunt; quare huiusmodi similitudines que claudicant uno pede plus videntur facere pro affirmativa quam e contra. 975 980 985

Item adducunt Augustinum in libro *De natura et gratia*: «Cum de peccatis agitur»..., etc., que non videntur obstare, immo magis facere pro affirmativa. Loquitur enim ibi Augustinus de peccatis actualibus; prosequitur enim sententiam Ioannis apostoli in sua canonica prima, capitulo primo: «Si dixerimus quod peccatum non habemus», etc., sequitur in dicta auctoritate Augustini: «Unde etiam sci- mus quod ei plus gratie collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, || que concipere ac parere meruit eum quem constat nullum habuisse peccatum». Cum ergo nullus vincat nisi pugnet, in hac auctoritate dicitur ipsam virginem vincere omni ex parte peccatum, non actuale, ergo originale; quod etiam sonat quoad fomitem eius nequeuntem procedere ad actum. Et quia per hoc <quod> dicitur "eum quem constat nullum habuisse peccatum", excipit solum Christum, igitur de omnibus aliis affirmavit, iuxta superius allegata, capitulo «de Veteri Testamento». Ad hoc idem propositum huiusmodi affirmative fundande adducunt Magistrum Sententiarum, *libro III*, dis- 990 995 1000

974 defectus | terminante 975 ayunt 980 post protinus cancell propag 982 archa 986 affirmativa

987 addunt 988 ymo 989 afirmativa 996 dicatur 1000 afirmavit 1001 post de cancell veter 1002 affirmative

981-982 Jo 1, 9.

987-988 AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 36 (PL 44, 267). 991-992 1 Jo 1, 8. 992-995 AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 36 (PL 44, 267). 1002-1006 Petrus

973 lune... mane. Etimologia incerta. Potser el text és corromput.

987-1005 Per la manera com els partidaris de la concepció puríssima de Maria interpreten el text ací retret i altres d'Agustí entorn del pecat original, cf. *Compendium...*, o. c., 99-108.

tinctione III, capitulo <II>: «Quod autem sacra Virgo ex tunc ab omni peccato immunis extiterit Augustinus evidenter ostendit in libro
1005 *De natura et gratia*, inquires: “Excepta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus cum de peccatis agitur”...», etc.

Unde negativam tenentes adducunt Anselmum in libro *De conceptu virginali*, capitulo XIX, capitulo «Quamvis ergo», ubi supra, capitulo «Anselmus».

1010 Ad quod dicunt contrarii hoc esse pro affirmativa et contra negativam, si legantur precedentia et sequentia. Hoc etiam dicit dominus Bonaventura, capitulo ubi supra, exponens verba “sub Deo” in ipsa auctoritate Anselmi. Item tenentes negativam adducunt sanctum Thomam *Super primum Sententiarum*, distinctione XLIII, ubi querit tertio
1015 de quibusdam excellentissimis creaturis, et in responsione III argumenti dicit: «Et talis fuit puritas beate Virginis, que a peccato originali et actuali immunis fuit, tamen sub Deo, in quantum erat in ea potentia ad peccandum».

Ad istud dicunt affirmativam tenentes quod facit contra negativam, si bene attendantur verba ibi posita “sub Deo” et “potentia ad peccandum”, et alia que ipse sanctus scripsit in III parte *Summe et Super IV Sententiarum*, distinctione XLIII, de quo supra.

Gloriantur etiam habere pro se negativam tenentes beatum Dominicum in suo libello et Vincentium historiographum. Quibus ad hoc
1025 respondent contrarii nihil in scriptis ipsorum beati Dominici et Vincentii de hac materia terminari, immo somnium fore vanum.

Repetunt etiam negativi ulterius principem saracenorum Macho-

-
- 1006 prorsus
1010 afirmativa 1013 aducunt 1014 primo
1019 afirmativam
1024 ystoriografum 1026 ymmo | sompnum
1027 reppetunt | sarracenorum

LOMBARDI, *Sententiarum lib. III*, d. III, 2 (PL 192, 761). 1005-1006 Cf. AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 36 (PL 44, 267).

1007-1008 ANSELMUS, *Liber de conceptu virginali*, c. 18 (PL 158, 451).

1011-1013 Cf. supra, nota de l'aparat de fonts a les línies 454-471. 1013-1018 Thomas de AQUINO, *Commentum in I Sententiarum*, d. XLIV, q. 1, a. 3, in sol. ad tertium, ed. Vivès, Paris 1882, 529^a.

1021 Thomas de AQUINO, *Summa Theologica*, III, q. 27, a. 1-6, Madrid, BAC 1964, 203-213. 1022 Thomas de AQUINO, *Commentum in IV Sententiarum*, d. XLIII, q. 1, in sol. ad tertium, ed. Vivès, Paris 1882, 286^b-287^a.

1007-1009 Per sant Anselm, cf. *Compendium...*, o. c., 108-113.

1023-1026 Per aquesta qüestió, cf. *Compendium...*, o. c., 142-144.

metum in suo *Alcorano*, cui non est credendum. Sed etiam affirmativam tenentes ad remittendam vanitatem huiusmodi iuxta illud *Canonis*, distinctione XXXVII, capitulo *Si quid veri*, adducunt contra eos id quod scribitur in dicto libro *Alcorano*, in tractatu «Abraham», ubi dicitur sic: «Deus sanctificavit et preelegit beatam Mariam super mulieres seculorum».

Uterius adhibent negativi Ecclesie cantica, scilicet, «Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio», etc.; «Felix namque es, sacra», etc.; «Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te», etc., et alia similia, que omnia, ut aiunt affirmativi, habent referri ad ipsius maternitatem, non autem ad instans nativitatis sue in utero Anne; ut verbi gratia de domino nostro papa, cui certissime laudes competunt facto papa, que ut parvulus, || puer, adolescens, iuvenis, vir et cardinalis ei non competebant, et sic de aliis; sancta enim mater Christi fuit purgata ab originalis peccati fomite, quo ante non carebat omnino; patet etiam ex eo quod sequitur, scilicet, quia «Quem celi», etc., «quia ex te ortus est sol iustitie, Christus Deus noster». Unde reflectentes affirmativi contra ipsos negativos dictas auctoritates pro se proxime adductas dicunt eis: Audite cum Augustino libro *Contra Maximinum*: «In quibus nos reprehenditis, in ipsis ipsi detegimini»; et libro IV *Contra Iulianum*: «Quasi de ipsorum quispiam proximo noli nos aliquid contumeliose docere conari, ne quorum te inaniter sublevari credis eorum testimoniis comprimar».

Item addunt negativi quod auctoritates prophetarum et apostolorum superius inducte universales non intelliguntur universaliter et de redemptione, etiam ut habet littera distributive ad ipsam Virgi-

---

1028 set 1028-1029 affirmativam 1029 remittendam
 1037 ayunt | affirmativi 1038 refferri 1039 certissime lectio dubia 1045 affirmativi
 1048 v 1049 set | acomode

1029-1030 *Decret.*, D. XXXVII, c. 13 (FRIEDBERG I, 139). 1031-1033 *Alcorà* 3, 42.

1046-1047 AUGUSTINUS, *Collatio cum Maximino arianorum episcopo*, 13 (PL 42, 717). 1048-1050 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, IV, c. 12, n. 61 (PL 44, 768).

1028 Cf. *Compendium...*, o. c., 137.

1030 El text del *Decret* abona la posició del nostre dominicà: «Si quid veri de Deo Sibilla vel Orpheus aliive gentium vates aut philosophi predixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad istorum auctoritatem complectendam».

1049-1062 Per aquesta qüestió, cf. *Compendium...*, o. c., 66, 153-159.

nem, sed accomode, ita quod distribuatur in eam; et hoc quia fuit
 1055 privilegiata et per singulare privilegium ab ipso originali preservata.
 Sicut quando quis videtur cadere in lutum et cadendo sustentatur ne
 ipsum lutum attingat, et hoc idem esse redemptionem ipsius, sive
 hoc modo preservativo, per Filium fuisse redemptam. Et quod fuit
 1060 nobilior modus redimendi quam factus in cruce generaliter per san-
 guinem Iesu Christi, et quod decebat Filium sic matrem propriam
 honorare et etiam quantum poterat, iuxta mandatum decalogi «honora
 patrem et matrem», etc.

Super hiis dicunt affirmativi: Cum constet superius capitulo «de
 Novo Testamento», et etiam per vocum significationem, quod dicte
 1065 universales universaliter debent distribui, et distribuuntur per omnia
 sua singularia, nullo penitus excepto. Et ut ait magister Philippus
 Riboti quondam carmelita, in suo tractatu *De quatuor sensibus sacre
 scripture*, capitulo septimo, regula prima, ubi «in sacra scriptura est
 1070 sensus historicus tenendus, nisi deprehendatur clare quod sit falsus
 vel honestati morum contrarius», probat per Gregorium in prologo
Moralium, capitulo III, dicentem: «Qui verba historie accipere iuxta
 litteram negligit oblatum sibi lumen veritatis abscondit». Habetur
 etiam extra. *De verborum significatione*, in glosa super capitulo
Propterea, circa finem, ubi dicitur: «A proprietate verborum non est

---

1063 affirmativi 1066 ayt | Philipus 1069 ystoricus 1071 ystorie 1074 propterea ms
 preterea

1061-1062 Ex 20, 12.

1067-1070 Philippus RIBOT, *De quatuor sensibus sacre scripture*, c. 5, ms. Vat.
 Ottob. lat. 396, f. 11', línies 41-43. 1070-1072 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium libri,
 Epistola missoria*, c. 4 (PL 75, 514 D). 1073-1076 *Decretal.* V, XL, c. 8 (FRIEDBERG
 II, 913-914).

1054 ita quod distribuatur. El sentit exigiria més aviat «ita quod non distribuatur
 in eam».

1067 *Philipus Riboti*. La invocació de l'autoritat de Felip Ribot és oportuna con-
 tra els carmelitans que defensen la concepció puríssima de Maria, els quals, a finals
 del segle XIV, són la immensa majoria, cf. *Compendium...*, o. c., 2-6. Potser motivat
 per una objecció semblant, Francesc Martí cercava de fer compatible el privilegi
 de Maria amb els principis hermenèutics: «Sacrae Scripturae in pluribus passibus alius
 est sensus quem facit et alius sensus in quo fit et pronuntiatur. Patet: Quia sensus
 quem videtur facere haec: Omnis homo mendax, est universaliter sumptus; et sensus
 in quo fit a Spiritu Sancto est non universaliter sumendo... Hoc syncategorema 'omnis'
 non semper facit stare communem terminum immediate sequentem confuse et distri-
 butive. Patet de propositionibus superius datis in probatione huius regulae, propter
 exceptivas quas habent»; *Compendium...*, o. c., 153.

recedendum, nisi quando constat voluntatem loquentis aliter voluisse». 1075

Cum ergo constet dictas universales tam de contractione peccati originalis quam de redemptione facta in cruce fore veras et non falsas, nec honestati morum contrarias, neque apostolos aut prophetas aliter voluisse intelligi quam sonent, igitur non procedit oppositum. 1080
Et ad hoc ipsa beata Virgo vere innuit per id quod dixit Luce primo: «Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo»; glosa: «Filio salvatori». Hinc Gregorius in homilia super Lucam, XVII capitulo, «Dum iret Iesus», etc.: «Recte salvatorem appellamus a quo salutem f. 100^a requirimus». Et, ut ait Augustinus in libro *De sancta || viduitate*, ac 1085
Magister Sententiarum, *IV libro*, distinctione XLII, capitulo ultimo: «Quis audeat diffinire quod non video Apostolum diffinisse? Nec a nobis diffiniendum est quod non diffinivit Apostolus». Et quia etiam canon non excipit, nec nos excipere debemus, in *Canone*, distinctione XII, capitulo *Omnia*, et distinctione XXXVII, capitulo *Vino*, et 1090
XXV, questione I, capitulo *Sunt quidam*, quasi per totam ipsam causam. Et sanctus Bernardus, de quo supra, et dicit contra dictam honorationem: «Non est hoc Virginem honorare, sed eius honori detrudere», in *Epistola ad lugdunenses*. Quis etiam ambigit quin possit eam in 1095
paradiso vivam locare assumptam, antequam fuisset mortua?

Et etiam contra ipsos negativos adducitur illud Ambrosii libro IIII

1081 inuit 1083 omelia | Lucham 1084 appellamus 1085 ayt
1087 difinire | difinisse 1088 difiniendum | difinivit 1095 asumptam

---

1081-1082 Lc 1, 47. 1082-1083 Glossa incerta. No és l'ordinària de Walafridus Strabo, ni tampoc la de Nicolau de Lira. 1085 AUGUSTINUS, *De sancta virginitate*, c. 14-19 (PL 40, 402-405). 1086-1087 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum lib. IV*, d. 42 (PL 192, 943). 1089-1090 *Decret.*, D. XII, c. 12 (FRIEDBERG I, 30). 1090 *Decret.*, D. XXXVII, c. 4 (FRIEDBERG I, 136). 1091-1092 *Decret.*, C. XXV, q. 1, c. 6 (FRIEDBERG I, 1008). 1092-1094 BERNARDUS, *Epistola 174 Ad canonicos lugdunenses*, 7, *Sancti Bernardi Opera*, VII, Roma 1974, 392.

1096-1103 AMBROSIIUS, *De incarnationis dominicae Sacramento*, c. 8 (PL 16, 874 C). Petrus LOMBARDI, *Sententiarum lib. I*, d. 28 (PL 192, 598-599).

1081-1095 Una altra acumulació de referències demostrativa que en la polèmica mariana tenien molt de pes els recursos retòrics. Tots els textos ací evocats només tenen una relació traslatícia amb la qüestió de la concepció puríssima de Maria tal com la plantejaven els teòlegs del segle XIV. 1089-1091 En aquests textos jurídics es diu que les excepcions a la norma han de ser expresses.

1096-1098 Doble error del nostre autor en la citació d'una font. Primer, confusió d'una obra amb una altra. Segon, suposar un inexistent ambrosià llibre IV *De Spiritu Sancto*, el qual només consta de tres llibres (PL 16, 731-850).

De Spiritu Sancto contra arianos, et ponitur a Magistro Sententiarum libro primo, distinctione XXVIII, capitulo IV: «Cuius vero mutabilitatis sunt homines huiusmodi, ut nos dicant ea usurpare que sunt scripta, cum ea que sunt scripta dicamus et ipsi obiciant quod scriptum non sit! Nonne sibi ipsis adversantur et auctoritatem sue calumnie derogant?»

Subiungunt enim etiam affirmativi quod materia corrupta pervenit ipsi beate Virgini originale contraxisse; ideo ex hoc non vituperatur nec dehonoretur, quia, ut ait Philosophus, per ea que a natura nobis insunt nec laudamur nec vituperamur; naturaliter enim ex coniugio legitimo ac parentibus iustis fuit concepta, quod affirmat improbando vituperationem huiusmodi Augustinus, libro I *Contra Iulianum*, addens: «Hoc enim qui negat ipsa christiane fidei conatur subvertere fundamenta». Et quoniam preservare nihil attinet ad redimere, cum simul possint stare beatam Virginem originale contraxisse et ab eo preservatam fuisse, quia pre omnibus aliis et ante alios validius et super omnes alios sanctificatos in utero, ut ait Hugo de Sancto Victore et Alexander, de quibus supra, etiam tempore, quia Ioannes VI mense, cum «exultavit gaudens in utero sue matris», Luce primo, beata autem Virgo satis cito post animationem, ut habetur supra, capitulo «Bertrandus».

Et quoniam alii, scilicet, Ioannes et Ieremias fuerunt mundati per sanctificationis gratiam a peccato originali precedente, beata autem Virgo ab ipso originali precedente et actuali subsequente, ut habetur supra, capitulo «Ioannes de Rupella», et capitulo «Thibaldus». Verbum etiam 'preservare' non invenitur in libris grammaticorum, logicorum, nec philosophorum, nec in toto canone Veteris et Novi Testamenti, nec in scriptis sanctorum doctorum, in iure vix, sed in medi-

1097 arrianos

1102 calumpnie 1102-1103 affirmativi 1105 ayt 1107 affirmat 1113 ayt

1120 Tibaldus 1123 set

1105-1106 ARISTOTELES, *Ethicorum Nicomacheorum*, II 4 (BEKKER 1106, 7-10). 1108-1109 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, I, c. 2 (PL 44, 643). 1113 Cf. nota de l'aparat de fonts i de l'aparat complementari a les línies 66-67. 1114-1115 Lc 1, 44.

1108-1109 El text de sant Agustí ací invocat parla en general de la humanitat, i si el dominicà gironí l'aplica al cas de Maria és en virtut del sentit estrictíssim que postula per a les afirmacions universals de l'Escriptura i dels Pares.

1109-1116 La frase sembla que ha quedat tallada. 1110 *simul* El nostre autor no defensa una contradicció; el sentit del que diu ve donat pel valor semàntic que confereix al mot *preservare*: cf. infra, línies 1124-1126.

1120-1132 Argument *ad hominem*, dirigit contra el punt central de l'argumentació del corrent immaculista.

cina frequenter, ideo est preservare proprie actus medici, ideo versatur et exerceri habet preservare seu preservatio circa infirmos seu lapsos a sanitate completa, iuxta definitionem medicine per Isidorum, IIII libro *Ethimologiarum* dicentem: «Medicina est que corporis vel tuetur vel restaurat sanitatem, cuius materia versatur in morbis et vulneribus». Sequitur hinc quod si fuerit preservata, indiguit medico sanante, quia «non est opus sanis medicus, sed male habentibus», Matthei VIII; sed non habuit opus medico pro actuali, ergo pro originali.

f. 100^b Denuo adduunt affirmativi decentiorem et convenientiorem alium modum redemptionis humane nature || quam factum est in cruce per Christum moriendo et totum sanguinem profundendo non fuisse, nec opportuisse, vaticinatum per prophetam Habacuc, III capitulo, «Cornua in manibus eius». Alio modo licet potuisset fecisse, ut ait Augustinus libro XIII *De Trinitate*, capitulo x, et Magister Sententiarum, libro primo, distinctione XLIII, et in III libro, distinctione XVIII, XIX et XX. Etiam quia nobilissimum pretium fuit solutum in cruce et per consequens res empta tantoque et tali pretio liberata melior, nobilior et honorabilior est habenda. Sicque, excepta ipsa Virgine ab ipsa generali redemptione, videretur ipsa Virgo intelligi minus honorabilis, minorisque nobilitatis et valoris ceteris hominibus dicto pretio liberatis, quod est nefas. Videtur etiam quod ad redemptionem ipsam non pertineat et quod non fuisset membrum Christi ut ait Egidius, essetque dicere redemptionem humani generis non fuisse unicam sed plures, quod est contra prophetas, apostolos et Ecclesiam atque sacros canones, ut deductum est supra in capitulo «Corroborant». Subdunt etiam affirmativi contra dictam decentiam: quis erit tante teme-

---

1126-1127 Ysidorum 1130 set 1131 set
1333 affirmativi 1136 abacuch 1137 ayt 1138 XIII 1145 nephas 1146 ayt 1150
affirmativi

1126-1129 ISIDORUS, *Ethimologiarum*, IV, c. 1 (PL 82, 183). 1130-1131 Mt 9, 12.
1136-1137 Hb 3, 4. 1137-1138 AUGUSTINUS, *De Trinitate*, XIII, c. 10 (PL 42, 1024). 1138-1139 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum lib. I*, d. 44 (PL 192, 640-641).
1139-1140 Id., *Sententiarum lib. III*, d. 18-20 (PL 192, 792-800). 1145 AEGIDIUS ROMANUS, *Quodlibet VI*, q. 20, BNP ms. lat. 14569, f. 117e, líneas 32-35.

1137 licet potuisset fecisse. Text manifestament incomplet. La doctrina de sant Agustí citada és que encara que Déu hagués pogut redimir la humanitat d'una altra manera, no n'hi havia cap de més convenient que l'ensenyada per la nostra fe.

1139-1140 En les tres distincions esmentades Pere Llombard estudia el mèrit de Crist, la redempció per la seva mort i si hauria estat possible un altre mode de redempció. No cal dir que la fidelitat a la doctrina agustiniana és total i textual.

ritatis quod audeat dicere Deum, ut in proposito, sub decentia coartari, vel ei dicere: Quare ita facis?

1155 Ulterius contra privilegium allegatum aiunt affirmativi: Negantes, docete de privilegio, aut obmutescite super illud; nam qui privilegium allegat oportet illud authenticum docere, alias convincitur ut usurpator, ut in *Canone*, distinctione c.

Addunt etiam negativi revelationes et visiones somniorum, etiam contra beatum Bernardum, qui fuit visus cum macula in facie inculpatus per beatam Virginem.

1160 Respondent affirmativi: Hoc est contra illud quod habetur in sacra scriptura de sanctis: «Fulgebunt iusti sicut sol», Matthei XIII. Et illud: «Sine macula erunt ante Dominum», Apocalypsis XIII. Et illud etiam: «Quod de scripturis sanctis auctoritatem non habet eadem facilitate contemnitur qua probatur»; habetur in *Canone*, distinctione xxxvii, capitulo *Relatum*. Et igitur aiunt isti affirmativi ad negativos: «Nihil predictorum omnium que adduxistis de sacris scripturis auctoritatem habet, et eodem passu contemnitur quo probatur». Et Augustinus, libro XVIII *De civitate Dei*, capitulo XL, ait: «In nostre religionis historia, fulti auctoritate divina, quidquid ei resistit non dubitamus esse falsissimum».

1170 Ad rationes vero dialecticas et argumenta multifaria quibus suam negativam probare et affirmare contendunt absque sacre scripture auctoritatibus obviat affirmativi per illud Apostoli ad Colossenses II:

1151 cohartari

1153 ayunt | afirmativi 1154 id ms eo 1155 autenticum | post ut cancell s

1157 sompniorum

1160 afirmativi 1164 contempnitur 1165 et ms cum | ayunt | afirmativi 1167 auctoritatem seq non cancell | habet ms habeat | contempnitur 1168 ayt 1169 ystoria

1171 dyalecticas | multipharia 1172 afirmare 1173 afirmativi

1156 *Decret.*, D. C, c. 8 (FRIEDBERG I, 354).

1161 Mt 13, 43. 1162 Apoc 14, 5. 1163-1165 *Decret.*, D. XXXVII, c. 14 (FRIEDBERG I, 139). 1168-1170 AUGUSTINUS, *De Civitate Dei*, XVIII, c. 40 (PL 41, 600).

1173-1175 Col 2, 8. 1178-1180 AUGUSTINUS, *De doctrina christiana*, III, c. 28

1156 L'argument pren causa d'unes paraules del cànon allegat que són interpretades de manera literal: «... si tuae ecclesiae aliquid specialiter dicis esse concessum preceptumve a prioribus Romanae urbis Pontificibus, quod haec Ravennati ecclesiae sunt concessa, a vobis oportet ostendi. Quod si hoc non ostenditur, restat, postquam talia agere neque consuetudini generali neque privilegio vendicas, usurpasse te conprobes quod fecisti...».

1157-1159 Cf. Francesc MARTÍ, *Compendium...*, o. c., 46, 60, 140-141, 147.

1164 *habetur in Canone*. Els mots citats hi són en esperit, no literalment.

1171 *rationes... dialecticas et argumenta multifaria*. Cf. *Compendium...*, o. c., 132-136.

«Videte ne quis vos decipiat per philosophiam aut inanem fallaciam, secundum traditiones hominum». Et quod rationes et argumentationes admitti non debeant in proposito, in quo tot et tante auctoritates sacre scripture canonice, canonum, sanctorum patrum et doctorum ||
 f. 100^r Ecclesie et magistrorum militare videntur, docet Augustinus, libro III *De doctrina christiana*, capitulo XXVIII, dicens: «Per scripturas divinas multo tutius ambulatur». Et *Super Genesim* II, capitulo VII: «Hoc est verum quod divina dicit auctoritas potius quam id quod humana convincit infirmitas». Et idem *De baptismo parvulorum contra donatistas*: «Ego etsi refellere istorum argumenta non valeam, video tamen inherendum esse hiis que in scripturis sunt apertissima, ut ex hiis revelentur obscura». Et idem in libro *De moribus Ecclesie*: «Potius audiamus divina oracula et nostras ratiunculas divinis subdamus affatibus». Et reddens inde causam, ipse Augustinus ait *Super Genesim* V capitulo: «Maior est enim sacre scripture auctoritas quam omnis humani ingenii perspicacitas».

Demum negativi conversi ad impietatem dicunt: Ex quo neutra conclusionum huiusmodi ab Ecclesia prohibita existit, magis pium est tenere negativam propter honorem Domini.

Ad quod affirmativi occurrunt dicentes anguem latere in herba: iam enim contra hoc responsum fuit per beatum Bernardum et per dominum Bonaventuram; et nullum sacre scripture occupat fundamentum. Contraria est dictis affirmative multiplicibus fundatis. Preterea subinferunt affirmativi quod pietates valde reprobantur per Magistrum Sententiarum in suo prologo; reprobantur etiam in *Canone*, distinctione XV, capitulo *Sicut sancti*, capitulo *Theodorus*. Et ubi est veritas ibi et puritas, et habetur in *Canone*, prima <causa> ,

1187 ayt

1190 impietatem

1193 affirmativi 1195 Bonaventura 1196 dictis iter | affirmative 1197 affirmativi

(PL 34, 80). 1180-1182 AUGUSTINUS, *De Genesi ad litteram*, II, c. 9, n. 21 (PL 34, 271). 1182-1185 AUGUSTINUS, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum*, III, c. 4, n. 7 (PL 44, 189). 1185-1187 AUGUSTINUS, *De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus manichaeorum*, I, c. 7, n. 12 (PL 32, 1316). 1187-1189 AUGUSTINUS, *De Genesi ad litteram*, II, c. 5 (PL 34, 267).

1194-1195 Cf. notes de l'aparat de fonts a les línies 413-417 i 467-471. 1198 Petrus LOMBARDI, *Sententiarum libri quatuor*, prologus (PL 192, 521). 1198-1199 *Decret.*, D. XV, c. 2 (FRIEDBERG I, 35-36). 1200-1201 *Corpus iuris Canonici. Prima Pars*, Lió 1671, col. 520, lit. i, *pietatis*. Cf. *Decret.*, C. I, q. I, c. 49 (FRIEDBERG I, 377).

1198-1199 El capítol *Sicut sancti* parla de l'autoritat dels quatre primers concilis ecumènics. S'aplica d'una manera forçada a demostrar que «pietates valde reprobantur».

1205 questione prima, capitulo *Corporalia*, super verbum *pietatis*. Pretextu quoque pietatis non est impietas committenda, in *Canone*, prima <causa>, questione prima, capitulo *Non est putanda*, et XIII, questione v, capitulo *Neque enim si agris*, et xxx, questione prima, capitulo *Nosse*. Et quia veritas magis videtur inniti auctoritatibus sacris predictis pro affirmativa quam illis pro negativa, ideo non videtur pietati tali inherendum, immo potius fugiendum, iuxta illud Augustini, *De nuptiis et concupiscentia*, circa finem: «A canonicis auctoritatibus non debemus averti»; ut patet per Isidorum: «Quotiescumque
1210 in gestis conciliorum discors invenitur sententia, illius concilii sententia magis teneatur, cuius antiquior et potior extat auctoritas»; et in *Canone* transumptive, distinctione L, capitulo *Domino sancto*, in fine, et distinctione XIX, capitulo *In canonicis*, et distinctione LV, capitulo I, II et III, et distinctione LXXIX, capitulo *Si transitus*, et II,
1215 questione VII, capitulo *Puto*.

Quilibet sapiens, ut inquit, potest videre et colligere ex premissis que ipsarum duarum conclusionum eligi debeat et teneri; unde recurrendum est ad illud quod dicitur in *Canone*, distinctione LXIII, capitulo *Extra*: «Integrum est iudicium quod plurimorum sententiis confirmatur»; et xxv, questione I et II per totum. Cavendum est nimirum ne dimittendo affirmativam et sumendo negativam incurreretur illud Apostoli ad Galatas, primo capitulo: «Si quis vobis evangelizaverit preter id quod accepistis, anathema sit». Et Ioannes in sua canonica II, in fine. Timendum est etiam quod ait Apostolus ad

---

1201 verbo 1202 impietas 1204 agris ms agis 1206 afirmativa 1207 ymmo 1209 Ysidorum

1221 afirmativam 1224 ayt

1202-1203 *Decret.*, C. I, q. I, c. 27 (FRIEDBERG I, 369-370). 1203-1204 *Decret.*, C. XIV, q. v, c. 9 (FRIEDBERG I, 740). 1204-1205 *Decret.*, C. XXX, q. I, c. 3 (FRIEDBERG I, 1097). 1207-1209 AUGUSTINUS, *De nuptiis et concupiscentia*, II, c. 29, n. 51 (PL 44, 466). 1209-1211 ISIDORUS, *Epistola IV*, 13 (PL 83, 901-902). 1212-1213 *Decret.*, D. L, c. 28 (FRIEDBERG I, 188-190). 1213 *Decret.*, D. XIX, c. 6 (FRIEDBERG I, 61-62). 1213-1214 *Decret.*, D. LXV, c. 1-3 (FRIEDBERG I, 215-216). 1214 *Decret.*, D. LXXIX, c. 10 (FRIEDBERG I, 279). 1214-1215 *Decret.*, C. II, q. VII, c. 35 (FRIEDBERG I, 494).

1218-1220 *Decret.*, D. LXIV, c. 5 (FRIEDBERG I, 248). 1220 *Decret.*, C. XXV, q. I-II (FRIEDBERG I, 1006-1019). 1222-1223 *Ga* 1, 9. 1223-1224 *1 Jo* 2, 21-24. 1224-1228 *2 Tm* 4, 3. 1229 *Decret.*, C. XXIII, q. III (FRIEDBERG I, 895-898).

1202-1205 Els textos jurídics ací esmentats ensenyen clarament que el bon fi no justifica els mitjans dolents.

1213-1215 Els textos ara allegats es refereixen a criteris d'acceptació de doctrines segons la qualitat dels qui les ensenyen.

f. 100^d Timotheum, ultimo: || «Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur», etc. Quibus auctoritatibus videntur inniti canones, et habetur XXIII, questione III. Quid autem iniquius quam impia sapere et sapientioribus doctoribus non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, non ad evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Inde etiam illud Hieronymi *ad Paulinum*, capitulo v: «Nec scire dignantur quid prophete, quid apostoli senserunt, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit et non vitiosissimum dicendi genus, depravare sententias et ad voluntatem suam sacram scripturam trahere repugnantem».

Et insuper esto quod negativa pie consideratur, ut aiunt; occurrere videtur maxima impietas penes Christum, videlicet, quod ipsa beata Virgo eius mater sine culpa commissa vel contracta penalitates corporales et mortem propter peccatum inflictas per divinam sententiam subiisset, et ut crudelis Filius haberetur infligens matri talia et maxime sine causa et sine culpa, ut in proposito. Nec potest defendi eo quod ipse Filius eadem fuit passus; ipse enim voluntarie assumendo, non necessitate nature, ut ceteri preter ipsum; non enim videremur ex hoc Virginem honorare, sed eius honori detrahere, ut ait Bernardus. «Sufficiunt enim Virgini», ut inquit dominus Bonaventura, «alie dignitates quas sibi Filius communicavit et dedit, quibus excellit omnes humanas laudes et devotiones», etc.

Rursum querunt affirmativi: Quis nos poterit aut audebit super tenendum affirmativam huiusmodi increpare? Non ipse Deus, nam

1225 Thymoteum 1226 set 1230 set 1235 Jeronimi 1236 set 1237 vitiosissimum
1240 ayunt 1241 inpietas 1245 deffendi 1248 set | ayt 1249 suficiunt | inquit
1252 rurssum | afirmativi 1253 tenendo

1235-1239 HIERONYMUS, *Epistola LIII ad Paulinum de studio Scripturarum*, 7 (PL 22, 544).

1247-1248 Cf. nota de l'aparat de fonts a les línies 413-417. 1249-1251 Cf. nota de l'aparat de fonts a les línies 467-471.

1229 La qüestió citada exposa els casos en què l'autoritat civil ha d'intervenir per a defensar l'Església i les vegades que aquesta pot demanar l'auxili d'aquella.

1252-1264 La conclusió de la *Brevis compilatio* suposa en el seu autor una consciència molt viva d'haver triomfat en la pugna dialèctica. Per això es permet d'interpel-

- statim pro clipeo respondebitur ex adverso: Domine, tu me decepisti,
 1255 qui Virginem ipsam ab ipso originali minime excepisti; non equidem
 ipsa Virgo, cum etiam eadem ab ipso salutem Filio postulavit, Luce
 primo, non pro actuali, ergo pro originali. Nec prophete, neque apostoli,
 non Ecclesia nec doctores, cum et ipsi eandem exceperint, immo
 1260 nominaverint multi, sub ipso peccato contracto, quia fuit per viri et
 femine concubitum concepta, et ab eo excipiunt solum Christum, quia
 non viri semine, sed mystico spiramine est conceptus. Utique suam
 causam huiusmodi apponentes, ut in superioribus est deductum, nam
 per ipsius deceptionis clipeum nos possumus ubicumque muniri et
 defendere firma facie congaudentes.
- 1265 Et hec predicta sufficiant quoad complementum compilationis
 huiusmodi taliter qualiter ordinate, sub et salvis ac repetitis correc-
 tione, protestationibus et aliis supradictis.

Explicit. Amen.

1254 adversso 1256 eadem 1258 ymmo 1261 set | mistico 1265 suficiant

---

lar directament Déu mateix amb un llenguatge apassionat. La comparació que fa de l'argumentació contra la puríssima concepció de Maria amb un escut revela l'estat d'ànim de l'orde dominicà en el ple de la controvèrsia, i el *firma facie congaudentes* dóna idea de la resolta voluntat de resistir a ultrança contra l'avançada cada volta més potent del corrent immaculista.

1265 *complementum compilationis*. Tota la tercera part de la *Brevis compilatio* no és res més que una amplificació doctrinal del que ja havia estat dit més amunt. És probable que l'escrit hagi estat redactat amb una certa premura i que això hagi influït en la seva no massa rotunda unitat. Aquest serà, sens dubte, un dels motius que determinaran l'aparició del *Sacculus pauperis peregrini*, com tindrem ocasió de comprovar quan l'editem.